T. M. WELTHER

Soldat 1941

CUGETAREA—GEORGESCU DELAFRAS

CUGETAREA — GEORGESCU DELAFRAS

AUTORI ROMÂNI

	ENCICLOPEDIA CUGETAREA
Lucian Predescu	Avram Iancu
Gabriel Bălănescu	Teoria Comunității Omenești
Traian Brăileanu	Ethos
I. Busuioceanu	Diamant verde
M. Celarianu	Iancu Jianu
Paul Constant	Cer și destin Ed. II
Arm. Constantinescu	Puncte card. în haos
Nichifor Crainic	Ortodoxie și etnocrație
—	Nostalgia Paradisului
—	Țara de peste veac
—	Germania și Italia
Ov. Densușianu	Stăpânul
—	Ce am văzut în Germania
Delavrancea	Trubadurul
—	Sultănica
Ilariu Dobridor	Cum au disolvat evreii cultura europeană
V. Eftimiu	Focuri pe Bărăgan
Mircea Eliade	India
—	Șantier
—	Maitreyi
—	Nuntă în Cer
M. Eminescu	Poezii postume
—	Opera politică
P. Georgescu-Delafras	Tari și slabi
—	Cum am cucerit viața
—	Intărirea și ridicarea neamului
—	Problema evreească
Constantin Giurescu	Din Trecut
Octavian Goga	Poezii
George Gregorian	Două fete dintr'un neam
Col. Grigoriu Mihail	Fenomenul Hitler
N. I. Herescu	Cacto Chaice
B. Jordan	Învățătorii
—	Decebal
Al. Lascarov-Moldovanu	Mamina
—	Andrei Pătrașcu
—	Tătunu
—	Drumuri...
—	Cruce și naționalism
—	Biserica năruită
—	De vorbă cu săteni...
—	Furnica
—	Alte flori creștine
—	Scrisori de Război
Constantin Loghin	Istoria Liter. Române
Mihail Manoilescu	Rostul și Destinul Burgheziei Românești
C. Manolache	Petru Cercel
—	Iulia Hașdeu
Ilie I. Mirea	Invențiuni și descoperiri
Theodor Martas	D'Annunzio
—	Eroii aerului
S. Mehedinți	Poporul
—	Școala Muncii
—	Trilogii
—	Creștinismul românesc
I. D. Marin	Pedagogia lui Creangă
Emilia Milicescu	Delavrancea
Petre Mihail	Germania de azi
G. Niculescu-Basu	Amintiri
N. Papatanasiu	Catarge
Victor Ion Popa	Velerim și Veler Doamne
I. Gr. Oprișan	Vaduri și bulboane
Corneliu Popp	Eu și statuia mea
Cezar Petrescu	Scrisorile unui răzeș
—	Oraș patriarhal
—	Fram
—	1907, vol. I și II
—	Cheia Visurilor
—	Apostol
—	Pif-Paf-Puf
Marta Rădulescu-Moga	Streina
Neagu Rădulescu	Turnul Babel Ed. III
Liviu Rebreanu	Crăișorul Horia
—	Ciuleandra
—	Adam și Eva
R. Rosetti	Odinioară...
Nicolae Roșu	Dialectica naționalismului
Mihail Sadoveanu	Istorisiri vânătoare
Damian Stănoiu	O partidă de poker
—	Căsătorie de probă
—	București-Sinaia
Eug. Sperantia	„Papillons" de Schumann
Dem. Theodorescu	Robul

AUTORI STRĂINI

Lucio d'Ambra	Meseria de soț
—	Profesiunea de soție
A. Beltramelli	Mussolini
Mgr. Bougaud	De Evangeliis
—	Isus Christos
Cervantes	Don Quijote, 2 vol.
William Crookes	Nemurirea sufletului
Alba de Cèspedes	Nimeni nu se mai întoarce
Charles Dickens	Pikwick, 2 vol.
Orrin E. Dunlap Jr.	Marconi
F. M. Dostoievski	Crimă și Pedeapsă
A. Dumas	După douăzeci de ani
—	Regina Margot
F.-W. Foerster	Școala și Caracterul
Homer	Odisea
Victor Hugo	Notre Dame de Paris
—	Mizerabilii, 4 vol.
A. de Lamartine	Cicerone
Gavard-Périer	Livingston
Benito Mussolini	Jurnal din război
Alessandro Manzoni	Logodnicii
Giovanni Papini	Viața lui Isus
—	Martorii Patimilor
H. Sienkievicz	Quo Vadis
—	Prin foc și sabie
—	Potopul
—	Pan Wolodovsky
W. M. Thakeray	Bâlciul deșertăciunilor
Karl Tschuppik	Maria Tereza
Mark Twain	Tom Sawyer
—	Aventurile lui Huck Finn
Iosef M. Wehner	Struensee
Emile Zola	Bestia umană

CARTE OFERITĂ DE GEORGESCU DELAFRAS
CUGETAREA

INSTITUTUL DE
ARTE GRAFICE
„CUGETAREA"
P. GEORGESCU-DELAFRAS
BUCUREȘTI, IV
STR. POPA NAN, 21

T. M. WELTHER

SOLDAT 1941

CUGETAREA — GEORGESCU DELAFRAS

BUCUREȘTI IV. — STR. POPA NAN, 21

-1942-

1369—942

ÎNCHINARE

SÂNGELUI CARE A CURS

PENTRU ȚARĂ

PRUT

In noaptea aceea numai câţiva izbutiseră să adoarmă. Smulseseră iarbă din buza tranşeelor şi îşi alcătuiseră un fel de saltea destul de vrăjmaşe, plină cu tot felul de cotoare zămoase ce umezeau repede foile de cort întinse deasupra.

Şi afară de asta, în fundul şanţului, umezeala nu se iroseşte niciodată. Apropierea bălţii păstrează acolo infiltraţiuni subţiri care — dacă nu pot face mocirlă — pot produce însă multe necazuri coastelor şi mijlocurilor noastre.

Dar asta nu e nimic! Căldura de peste zi va tămădui micile buclucuri din oase. Cât de minunat de repede ne obişnuirăm cu toate lucrurile acestea ce-ar fi îngrozit, odinioară, închipuirea noastră!

Iată-mă culcat în scoica unui adăpost individual în care musteşte apa. Am aşternut pe fundul ei câteva ramuri de răchită. Dar acestea nu pot opri umezeala, când ele însile mustesc.

Şi adorm acolo un somn convenţional, îndestulător pentru a-mi odihni oasele şi mintea : şi mai ales potrivit rostului nostru de luptători.

Căci nu e bine să dormi adânc, aci, în şanţurile noastre. Raţiunea dintâi a lucrului acesta este — desigur — aceea care răsare din misiunea ta. Propria ta securitate te sfătueşte apoi la acelaşi lucru.

Şi la urmă de tot, acolo unde au rămas toate cele ce te privesc de-a-dreptul pe tine, mai găseşti o pricină pentru felul acesta de somn. Este atât de greu să te trezeşti dintr'odată ! Şi din tainiţa de vis a inimii tale să te prăvali într'o clipită. Cât de străină îţi pare atunci găoacea ta jilavă !

Nu, nu. Visul e necuviincios şi stricător, aici, cum e beţia vinului.

Când oasele scrâşnesc de apăsare grea şi au uitat gustul repaosului deplin, ce inimă nesocotită este aceea care se îndărătniceşte înaintea unor himere fără preţ ? Căci totul, totul e himeră. In afară de clipa aceasta nu mai e nimic. Intr'atâta e de puternică, de absorbitoare, încât toate cele dinapoi au ajuns închipuire. S'a adunat aci atâta vieaţă, încât te doare sufletul.

Iată... smocurile de iarbă ce-au crescut atât de protector, făcându-ne cel mai iscusit camuflaj antiaerian, zigzagul lung al şanţului no-

stru şi adăpostul destul de firav cu grinzile lui de salcâm, toate acestea sunt vii tocmai ca broscuţele ce ţopăiesc prin ele şi ca noi înşine, ce ne furişăm neîncetat şi trăim de-a-lungul lor. Toate ne sunt aidoma. Şi tocmai cum noi le apărăm pe ele, ele ne apără pe noi.

Este aici, în schimbul acesta de devotament, atâta putere încât deosebirile se irosesc.

A te identifica cu totul împrejurărilor pe care le trăieşti, e un fapt pe care l-am îndeplinit cu toţii.

Nimeni nu mai calcă pe furnici ; şi dacă din greşală i se întâmplă vreunuia aşa ceva, îl vezi înnegurându-se la faţă.

Broscuţele numai supără pe nimeni şi în gropile noastre ne afundăm ca într'un al doilea trup. Iar la ordinul de a împuşca toţi câinii satului, pentru raţiune de ordin antiaerian, cât de puţini au fost aceia ce au putut răspunde ! Câinii noştri, micii noştri fraţi, cu ochii împăienjeniţi de mirare în cuprinsul ogrăzilor pustii ! Cu aceştia ne împărţeam pâinea. Cum i-am fi putut ucide ?

In timpul mesei îi vedeam apropiindu-se fără sfială. Furnicile ne năpădeau şi ele şi fugeau cu grunjurii de pâine. Chiar şi broscuţele ar fi venit de le-ar fi plăcut mâncarea noastră.

In simţământul acela de întreagă înfrăţire, prezenţa lor nu ne aducea nicio înstrăinare.

Căci eram una, una, una, în fiinţa multiplă a sectorului nostru. Şi în această minunată coexistenţă, nu ne micşoraserăm pe noi decât în măsura în care crescuseră lighioanele şi iarba şi pământul.

S'ar părea că aici rezidă eroismul, în această înfrăţire cu mediul înconjurător, sub cuvântul de foc al luptei.

Căci procesul de nivelare cu împrejurările fireşti şi care se face întotdeauna în dauna omului, este un fapt de eroică renunţare, care te aduce în stare a înfrunta nevoile cele mari şi moartea.

Iar cel ce-ar încerca să se desprindă şi să zică „pământ" sau „iarbă" şi să simtă altceva decât pe sine însuşi, ar greşi şi ar trăda minunata noastră contopire. Şi n'ar înţelege nici dragostea noastră camaraderească şi nici îndreptăţirile luptei.

De aceea, în noaptea de douăzeci şi unu spre douăzeci şi doi, sub greutatea clocotitoare a vestei celei mari, numai câţiva izbutiseră să adoarmă. Cei mulţi ne adunaserăm lângă surla de trestii a prisăcarului şi vorbind ca nişte copii, uimiţi şi încântaţi deopotrivă, noi ne legam inimile îndeolaltă.

— In miezul nopţii ăsteia, un foc lung cât brâul Europei se va năpusti într'acolo...

Scântei albastre simţeam arzându-ne în inimi.

— Să vină... !

— Tăcere, camarazi, de-acum va trebui să vorbim mai încet...

Războiul era aici, deasupra noastră, dincoace de sclipirea stelelor.

Oh, temele noastre de luptă de care ne săturaserăm tot repetându-le mereu, s'au sfârşit. Şi preţul războiului nu ni se păru prea mare pentru satisfacţia de a fi scăpat de nesfârşitele marşuri şi aplicaţiuni.

Războiul adevărat, despre care citiserăm atâtea cărţi şi ascultaserăm poveştile atâtor bătrâni, era înaintea noastră. Un sentiment de bărbăţie aprinsă ţinea locul fricii. Numai câte-o undă din teama aceea de necunoscut, ne înfiora în răstimpuri.

Noaptea era senină. La scăpărarea stelelor distingeam anevoie balta care se întindea de-a-lungul poziţiei noastre. Satul Cârja intră ca un piept în apa bălţii. Iar punctul unde instalaserăm mitralierele noastre, era cel mai înaintat. In stânga şi în dreapta, malul se întoarce înapoi, îndreptându-se lateral, spre Fălciu, la Nord şi spre Cahul, la Sud.

— Noi atacăm oare ?

— Nu. Noi atacăm mai târziu. In stânga noastră vor ataca Rânzeştii.

Avem acolo comanda batalionului cu două companii întărite de grupele companiei de mi-

traliere. Noi întăream la Cârja compania a şaptea de puşcaşi.

Sergentul Ion N. Radu, care ne adusese vestea, obosise lămurind tuturor miracolul nopţii aceleia.

— Da, da, acu în noaptea asta.

Din timp în timp, rachetele Ruşilor făceau să scapere săgeţi roşii pe apa liniştită Atunci ne culcam cu toţii, deşi ne dam prea bine seama că, la depărtarea aceea, Ruşii n'aveau cum să ne vadă. Dar ce era să facem ? Doi ani de neîntrerupte exerciţii ne aduseseră în obişnuinţă anumite mişcări.

— Nu vă mai culcaţi, băieţi. Vedeţi-vă de treabă. Rachetele lor sunt prea îndepărtate.

Dar nu sfârşi bine vorba şi deodată : Racheta !...

In clipa următoarea toată lumea se găsea întinsă la pământ, după toate rigorile regulamentare. Niciunul dintre noi nu scăpase folosirea celei mai mici buruieni apropiate.

— Fi-le-ar racheta a dracului. Şi iar ne culcarăm.

— La urma urmei e mai bine aşa. Şi ca să nu mai înjurăm atâta, rămâneam înţeleşi : când vine racheta... culcat.

De undeva de pe baltă, vântul aducea plescăituri ciudate, amestecându-le cu foşnetul nelămurit al păpurişului. Deveniserăm mai grijulii. Plescăituri de acestea vor trebui, de aici

încolo, identificate ; şi negura stufului bine supravegheată.

— Radule, haidem împreună. Nu este nimic, dar parcă aş vrea să mă încredinţez pe de-a'ntregul.

Nu era nici sfătoşenie, nici teamă în cuvintele acestea. Ci ele erau numai reflexul schimbărilor sufleteşti pe care le iscaseră cele câteva cuvinte. „In miezul nopţii ăsteia..." Din clipa aceea deveniserăm alţii. Sergentul Radu mă întovărăşi bucuros, cum făcea întotdeauna cu oricare dintre noi. Era un om cu mintea limpede, încât să nu poată urî pe nimeni, şi cu inima la fel, încât să primească sfaturile oricui, atunci când acestea i se păreau întemeiate.

Un susur de ironie se iscă în grupul nostru. Asta l-ar fi supărat pe oricine.

— Ia ascultaţi, voinicilor. Dacă v'aţi îngăduit glume de acestea, arătaţi atunci că înapoia glumelor voastre nu se ascunde frica. Haideţi cu noi !

Numai o clipă de tăcere şi-apoi, unul câte unul, camarazii ni se alipiră. Unul singur s'a şters în întunerecul şurei. Doamne, era cel care provocase zeflemeaua. Sunt anumite lucruri adevărate pururea şi pentru toate locurile.

— Să mergem ! vorbi cu vioiciune sergentul nostru.

Pe poziţie rămaseră numai servanţii piese-

lor. Noi, organizaţi în echipe de câte doi, coborîrăm la malul apei, iscodirăm oglinda sumbră până 'n negura stufurilor şi înaintarăm pe limba de pământ ce amintea un pod străvechiu. Pe alocurea se mai zăreau resturi de ale picioarelor de salcâm. Ne oprirăm la reţelele de sârmă. Şi aici, pentru întâia oară, încărcarăm armele.

Pentru ce-am făcut lucrul acesta ? Şi la urma urmei, pentru ce plecarăm de pe poziţie, aşa de capul nostru, într'o expediţie de proporţii de-a-dreptul ridicole ? Frica, orice formă ar avea, în afară de nebunie, nu te împinge niciodată înainte. Şi nici de paradă nu ne ardea nouă. Ci mobilul adevărat al acţiunii noastre, nu era decât sentimentul acela puternic al inevitabilului spre care voinţa noastră se angajase şi se precipita cu o putere de nestăvilit. Vine războiul ? Să vină, să vină...

La întoarcere, cea dintâi grijă: cât este ceasul ?... O... trecuseră douăsprezece de noapte. Ce se va întâmpla ? O teamă dublată de necaz ne înnegrea sufletul.

— Te pomeneşti că n'a fost decât o vorbă.

— Nu, nu. Stelică bucătarul mi-a spus-o cu gura lui. Dar nu mi-a spus timpul anume. Or începe mai târziu.

Păi dacă lucrul se vorbise la bucătărie, atunci nu mai încăpea îndoială. Stelică nu în-

curca el vorbele de geaba. Niciodată nu ne desamăgise până atunci.

Oamenii se pâlcuiseră pe-aproape. Şi şopteau cu toţii, mai aruncând priviri iscoditoare deasupra bălţii.

Noaptea era liniştită de parcă nimic nu avea să se întâmple. Sclipirea stelelor ne îndulcioşa. Era atâta limpezime, atâta tihnă în strălucirea lor! Erau aceleaşi de acasă. Le priviserăm odinioară cu ochi de copil şi-apoi, la vârsta celor dintâi avânturi sentimentale, ne folosiserăm de ele ca de nişte prieteni buni, jurând şi mărturisindu-ne înaintea lor. In tăcerea povestitoare care ne-a învăluit inimile ne regăsirăm — pe rând — copii, ştrengari şi adolescenţi secătuiţi de vise.

Dar acum? La adânca schimbare care se producea în rostul făpturilor noastre, cum de lucrurile lumii rămâneau la fel?

O, dacă s'ar fi înnegurat cerul şi iarba ar fi prins coloare nouă, atunci ne-ar fi fost mai uşor. Dar aşa, înfăţişarea lor de întotdeauna ne ţineau treze în suflet, imaginile propriului nostru trecut. Şi acestea semănau atât de puţin prezentului care-şi încropise făptură nouă de sânge şi de moarte.

Din neputinţa de a lega cele două aspecte potrivnice, creştea o simţire rece de înstrăinare.

Oh, dacă Dumnezeu ar acoperi stelele!

Atunci ne-am sălăşlui cu totul în faptul clipelor acestea. Şi vedeniile celor lăsate în urmă s'ar stinge. Iar noi ne-am linişti.

— Dar ce v'aţi gălbejit aşa, voinicilor ? Al dracului să fiu dacă vă pricep! Tiii... iartă-ne, Doamne !

Caporalul Axinte se păli peste gură. Şi pe bună dreptate. „Cuvântul geambaşului", aşa numeau camarazii felul acesta de argumentare, suna nepotrivit în preajma celor ce aveau să vină.

Dar negura de pe inimi trebuia alungată cu orice preţ. Şi avea cine s'o facă.

In regimentul acesta de Vânători, partea cea mare o alcătuesc flăcăii judeţelor apropiate : Ilfov, Vlaşca şi Teleorman.

Şi mai ales între acestea două din urmă se încingeau repede certuri hazlii.

Căci Vlăscenii luaseră, odinioară, drept praz tufişurile de papură ale Teleormănenilor. Şi iubitori de verdeaţă cum sunt, ei organizaseră adevărate invazii, curăţind de papură bălţile Teleormanului.

Teleormanul a acţionat în judecată pe lacomul său vecin. Căci acesta mâncase toată papura, sub forma unui stufat cum nu s'a mai pomenit. Procesul este încă în curs şi se desfăşoară fără şansa de a se închide vreodată, căci spiritul ironic al împricinaţilor scorneşte mereu noui capete de acuzare. Astfel Vlăs-

cenii, cei care mâncaseră papura, nu întârziară a reclama şi ei că vecinii lor de ţarină le decapitează caii pentru a le fura clopotele dela gât.

— Nu alergaraţi voi înaintea trenului cu braţele pline de paie ?

— Dar voi când semănaraţi jumările de porc de aşteptaţi şi astăzi să vi se umple câmpul de godaci ?

— Toate merg, măi fraţilor, vorbi şi sergentul Năstase. Dar ca să iei tu capra drept maşină de cusut şi să o sui în căruţă ca pe un odor, asta curat că numai în Vlaşca se poate întâmpla. Femeile vlăscene se trudesc şi astăzi să cârpească nădragii bărbaţilor lor la asemenea maşină...

La şipotul înviorător al glumei se descreţiseră frunţile.

— Mie mi se pare că războiul s'a sdrenţuit, vorbi caporalul Axinte. Pierdurăm noaptea aşteptându-l degeaba... şi mie mi-e somn... iată şi zorile !...

Spre răsărit, dincolo de baltă, păliseră stelele. S'ar fi crezut că stelele răsturnaseră luminile lor în cuprinsul nopţii şi — lipsite de frumuseţe — întârziau fără de rost, ca nişte cupe golite pe masa unui ospăţ târzielnic.

Cerul întreg picotea de somn. In curând el se va adânci în abisurile fără de fund, să-şi adoarmă oboseala acelei nopţi fremătătoare.

In sat prindeau a se desluşi casele. Casa

prisăcarului sorbi cea dintâi undă de lumină. In dudul bătrân din mijlocul curţii, de unde făceam minunate observaţii în câmpul inamic, un cocoş se grăbi să vestească lumina. Dar păsăretul satului voia să mai doarmă încă. Târziu de tot, un somnoros din partea de dincolo îi răspunse răguşit.

Aici însă, pe linia de avantpost, dimineaţa veni mai repede. Surla de trestii răsări şi ea, iar în ştiubeie, albinele începuseră a deretica. De aceea cocoşul nostru mai trâmbiţă odată.

— Mă duc să mă culc şi eu. Tu nu vii ?...

— Nu, eu mai aştept.

Axinte plecă şi el de-a-lungul şanţului, spre adăpost.

Rămăsei singur.

Eram atât de obosit încât de-abea îmi ţineam pleoapele deschise. Lumina nedefinită a zorilor ce se urzeau încet, pe nesimţite, îmi silnicea privirile la eforturi zadarnice, în urma cărora senzaţia de somn creştea mereu mai usturător.

Balta prefira înaintea mea reflexe confuze. De abea îmi dădeam seama de prezenţa ei. In timp ce ţărmurile încâlciseră în stuful lor tocmai atâta lumină cât le trebuia pentru a scăpăra fantomatic.

Intre impresia de adâncime neguroasă şi usturătoare lumină, pupilele sleiseră puterea lor. Inaintea mea părea că se petrece ceva atât

de puternic şi de tainic, încât zeii clipelor acelea nu-mi puteau îngădui priviri deschise.

Lupta împotriva oboselii dă spiritului nemăsurate puteri de pătrundere. Simţeam cum zorile ascunse încă dincolo de coama dealurilor, urzeau — tăcute — trâmbe de lumină. Şi printr'o ciudată corespondenţă, organismul meu făurea el însuşi luminozităţi neştiute, smulgând întunerecului fugarnice imagini.

Căci în văzduh încă nu era lumină. Ci efortul neobişnuit adusese în organe atâta spirit, atâta putere asemănătoare acelora ce zămisleau minunatul răsărit, încât omul care trecuse dincolo de oboseală, devenise pentru o clipă colaboratorul conştient al stihiilor din afară.

Desigur că şi starea sufletească, aceea care se îndărătnicea somnului, era neobişnuită. ...In miezul nopţii ăsteia... Cuvintele acestea încinseseră în minte un pojar vrăjit. La nivelul conştiinţei răsăriseră puteri şi dorinţe necunoscute.

In miezul nopţii aceleia nu avea să se petreacă numai începutul războiului. Pentru noi cei care-l aşteptam în tranşee învrăjmăşindu-ne cu somnul, avea să se întâmple altceva, cu mult mai sumbru şi mai cuprinzător.

De undeva, din ţesătura rosturilor lumii, avea să izbucnească înţelesuri nouă pe care, în vremuri viitoare, omenirea va trudnici să le tălmăcească în graiul existenţei zilnice.

Destinul omenirii de mâine este în războiul de astăzi, iar destinul războiului de astăzi suntem noi înşine, cei înmărmuriţi de aşteptarea grea a providenţei care ne absorbise.

Dar nu mai suntem noi înşine. Urzitorii lumii ne-au absorbit în preajma lor şi ne-au încununat cu rosturi astrale pentru care vieaţa noastră preţueşte tocmai cât o pulsaţie într'un organism.

Am fost adunaţi din potecile existenţelor noastre stricte şi destinul nostru a fost împletit în odgonul de aur care leagă lumile.

In zilele lor obişnuite, oamenii pot fi la fel conţinuţi în substanţa vieţii universale, dar acuma zeii şi-au alăturat conştiinţele noastre. Ei vor voi prin propria noastră voinţă, vor suferi şi vor birui prin suferinţa şi prin biruinţa noastră.

Poate că războiul nici nu este altceva — sub raportul larg al existenţei depline — decât doar un moment de corespondenţă între destinul individual şi destinul colectiv al lumii.

Atunci, fiinţa care se străduieşte în rosturi limitate, se depăşeşte pe sine, însuşindu-şi strădania legilor care guvernează de dincolo de spaţiu şi de timp.

Simţeam cu toţii lucrul acesta.

Şi cei ce puteau rosti simţământul lor şi cei cu graiul mai sărac.

Simţeam cum în sângele nostru pulsau adâncimile tăinuite ale lumii şi cum Dumnezeu strecura degete ziditoare de-a-lungul clipelor acelea.

Nimeni nu era nici trist, nici înspăimântat. Dar feţele lor sărăcite de coloare şi răsuflarea lor prelungă îi făcea să semene cu pământul din care se născuseră şi în care aşteptau să se întoarcă. Există un simţământ cu totul deosebit, al soldatului care aşteaptă înverşunarea morţii.

Acesta nu seamănă cu nimic din cele ce urzeşte un suflet de-a-lungul vieţii lui, oricare ar fi ea. Şi mai ales nu seamănă cu nimic simţământului care primeşte chipul morţii obişnuite.

Căci niciun fel de moarte nu este atât de îmbelşugat pătrunsă de semnificaţii, ca moartea soldatului. El se dăruieşte acolo pentru scopuri care-l depăşesc fără limită şi care, în aşa măsură sunt străine de cele spre care năzuia fiinţa lui lumească, încât simţământul acela care-i stăpâneşte în suflet nu mai poate fi cu niciun chip omenesc.

Căci omul este obişnuit să înţeleagă întâmplările cele de acum drept consecinţă a altor întâmplări anterioare, cărora li se adaugă resortul propriei sale voinţi.

Dar iată-l pe soldat ridicând arma sa şi îm-

prăştiind sângele său pentru pricini străine de vieaţa şi de voinţa sa.

Undeva, departe, acolo unde succesiunea explicaţiilor se pierde dincolo de marginile lumii — acolo unde începe Dumnezeu — priveşte sufletul soldatului.

S'au găsit întotdeauna minţi înguste care au socotit că pot pune pricina războaielor în seama câte unui puternic din zilele acelea.

Dar pricinile unor asemenea întâmplări sunt întotdeauna atât de complexe, încât ele nu pot încăpea în niciun chip în cuprinsul unei singure făpturi.

Ci oamenii puternici ca şi micii robotaşi ai pământului, nu sunt decât verigi în desfăşurarea fenomenului de cauzalitate, de-a-lungul cărora adulmecă mintea omului, zadarnic.

Dar vin împrejurări neobişnuite, când coeficientul puterilor vieţii se ridică la maximum. Atunci prinde omul mai multă înţelepciune şi vede cât de nedreaptă este învinuirea ce ar aduce-o vreunui semen al său.

Soldatul care a trăit biciuirea tranşeelor ştie că în anevoiosul drum al devenirii, omenirea se ospătează sau face războaie sub imperiul unor voinţi de dincolo de sine. Acela care va fi rostit cuvântul deslănţuitor seamănă atât de bine cu mine sau cu oricare dintre cei care au intrat în adăpost şi care, în câteva clipe vor deslănţui focul şi moartea.

Unde e pricina ?

Ia-o de-a-lungul istoriei — iubite prieten — şi priveşte cum acţiunile stăpânitorilor unei vremi răsfrâng în ele acţiuni de ale altor stăpânitori de dinainte. Şi priveşte cum stările se explică succesiv, una dintr'alta şi cum surprize nu vin să te întâmpine, oricât ai merge de adânc.

Şi când vei ajunge la capăt, sau vei înceta de a mai înţelege, să ştii că ai găsit pricina. Acolo vei îngenunchia sau te vei răzvrăti, după puterea înţelepciunei tale.

Noi am îngenunchiat.

Am simţit cum în fiinţa noastră clocoteşte Misiunea şi cum vinovăţia neplăcerilor ce aveam să le întâmpinăm le poartă natura însăşi a vieţii pământului acesta.

Vezi ? S'ar părea că poţi fi supărat pentru asemenea misiune. Dar nu, nu. Tristeţea largă a înţelegerii nu-ţi îngădue supărarea. Noi eram trişti ca stâncile pământului, dar ca ele eram de neclintiţi în hotărîrea noastră. Şi ardeam de voinţă, ca îngerii lui Dumnezeu.

De aceea eu vegheam liniştit, aşteptând războiul precum aşteptam lumina cea de toate dimineţile, iar camarazii mei adormiseră lipiţi de pământ, un somn stânjenit, fără de vise. Un singur gând alerga în cuprinsul odihnei noastre, ca o mingie de foc.

Războiul...

Iar cele dintâi bubuituri de tun ne găsiră treji, de parcă în inimile noastre ar fi răbufnit mai întâi. In locul tăcerilor îngreunate de pândă şi aşteptare de până acum, de pe poziţiile noastre, un tun ne trimise abecedarul unui limbaj pe cât de infernal pe atât de limpezitor.

Spaţiile răscolite hăuliră o vreme, purtând pe deasupra apelor misiva celei mai depline noutăţi.

Intre noi şi cei de peste ape s'a iscat deodată ca o punte de întunerec pe care zorile n'o vor mai destrăma-o.

După ce tăcuserăm atâta vreme iscodindu-ne din ascunzătoare, tunul nostru vorbi neaşteptat şi puternic. Un singur cuvânt de-al lui schimbase într'o clipită sufletele noastre şi înfăţişarea lucrurilor din jur.

Toate, toate vor fi altfel decât până acum.

El tăcu apoi, ca pentru a da răgaz de înţelegere deplină celor cărora le vorbise.

Izolată în linişte şi întunerec, cea dintâi lovitură de tun lămurise zorile asupra rostului său sărbătoresc. Soldaţii noştri o salutară întinzând braţele spre înalturi şi zâmbind îndeolaltă.

Dar nimeni nu scotea o vorbă.

Clipa era împovărată de înţelesuri atât de adânci, încât vorbele-şi pierduseră rostul.

Ii vedeai pe unii cercetând armele lor, în

timp ce mitralieriştii se străduiau în clarobscurul zorilor, să prindă liniile de ochire asupra punctelor descoperite de pe malul inamic.

Dar liniştea nu dură prea mult. O rafală întreagă vâjâi deasupra capetelor noastre şi în câteva secunde răbufni în scăpărări roşii, undeva pe dealul Flămândei.

Când duşmanul începu a ne răspunde, în timp ce ai noştri înteţeau focul lor, nu se mai putea înţelege mare lucru. Noi ne străduiam să deslușim proiectilele inamice după vuet şi după intensitatea exploziei.

Deasupra Cârjei, focul era mai domol. Aici puteam deosebi loviturile artileriei noastre de ale celei ruseşti. Când bubuitura dintâi — cea de percuţie — era îndepărtată, iar a doua — cea de efect — mugea puternic pe aproape, ştiam că e vorba despre tragerile inamicului.

Când dimpotrivă, lovitura de percuţie bufnea înapoia noastră iar efectul duduia îndepărtat, ştiam că trag ai noştri.

Se vedea bine că în sectorul nostru, atacul nu avea să se deslănţuiască în dimineaţa aceea.

Dar, spre Nord, în dreptul Rânzeştilor şi mai departe spre Fălciu, se încinsese un muget de iad. Tragerile se executau acolo în rafale lungi care se interfereau între ele provocând un muget continuu.

De-a-lungul văii Prutului, cele două linii

de artilerie aşezate faţă 'n faţă, învăpăiaseră noaptea. In Fălciu ardea o casă. Şi în Ţiganca, de unde Ruşii nu aveau să iasă atât de uşor, se aprinseră câteva căsuţe mici.

In curând, nenumărate limbi de foc întovărăşeau apa Prutului pe amândouă malurile sale. Era înfricoşător spectacolul acela, dar nu era lipsit de frumuseţe. Căci efectele de lumină sunt la fel de plăcute într'un joc de artificii ca şi în văpaia mistuitoare a războiului.

Şi-apoi, noi nu mai păstram în sufletul nostru duioşii de acele ce ne-ar fi îmblânzit voinţa.

O flacără încă mai arzătoare alerga în sângele nostru. Nimic din afară n'ar fi putut-o întrece.

De aceea, cu coatele rezemate în malurile şanţului, noi priveam flăcările cu o bucurie de copii.

Incendiul dela Fălciu era, într'adevăr, ne mai văzut de frumos. Flăcările uriaşe se aplecau sub suflarea vântului de dimineaţă, aruncând lumini din cele mai bizare asupra norilor de fum. Şi cât era de departe ! Dar înlănţuirea aprinsă a cartuşelor fosforescente ?

Mitralierele Rânzeştenilor trăgeau trasoare roşii, în timp ce bolşevicii întindeau jerbe verzi peste apa Prutului.

Dimineaţa veni fără ca s'o vadă nimeni.

Niciodată soarele nu a avut o primire mai ingrată. A răsărit împurpurând marginile norilor, a semănat în cuprinsul cerului cea mai minunată poveste de coloare şi lumină şi s'a ridicat apoi, stăpânitor şi alb, deasupra lumii pe care-o luminează şi o încălzeşte dintru începuturile ei.

Şi nimeni nu l-a simţit în dimineaţa aceea.

In încleştarea luptei nimeni n'a simţit nevoia luminii.

Oh, războiul se poate face şi pe întunerec! Din incendii şi din reflexul gloanţelor trasoare, răsare destulă lumină pentru a îndruma lovitura ucigătoare. Soarele ar putea să nici nu răsară în zilele acestea. Aici, pe front, se poate trăi şi fără el. In zodia de întunerec în care am păşit acum, lumina lui e — şi aşa — zadarnică. Vom parcurge înneguratele zile fără a privi spre el şi nu vom păstra în inimile noastre decât numai nădejdea de a-l mai căuta cândva cu ochii înseninaţi şi dornici. După ce vom fi plătit pământului birul greu de durere şi de moarte, atunci ne vom ridica privirile spre el şi în luminile lui vom tâlcui din nou imaginea Dumnezeului cuprinzător şi iertător a toate.

Dacă drumul veacului acesta ne-a adus în funduri de prăpastie, ce trebue să facem?

A te opri în drum înseamnă a primi pentru vieaţa ta şi a celor din apropiere-ţi, întunere-

cul şi mucegaiul văgăunii. Să te întorci nu poţi, pentrucă întoarcerile nu sunt ale vieţii. Ci vei merge înainte, primind în carnea ta dureri şi moarte, cu nădejdea bună că undeva, în toiul înverşunărilor acestea, se va desprinde deslegarea.

Atunci vei privi din nou înalta lumină din soare şi vei simţi că soldatul nu slujeşte numai patriei sale, ci el este un slujitor al devenirii însăşi. Iar sângele lui este jertfa cea mai de preţ pe care pământul o aduce vieţii.

Pentru un om care ştie să judece cinstit, războiul nu este, la urma urmei, vreun lucru de speriat.

Oare nu ne războim noi zilnic? Din zilele noastre obişnuite, un demon ar putea culege atâta spirit de pândă şi de combativitate încât, schimbându-le doar sensul, ar putea întreţine pe pământ un război perpetuu.

Dacă din sufletul a două naţiuni, demonul acela ar culege tot ce este ură şi poftă de stăpânire, aşa cum ar culege flori, şi ar pune apoi — faţă în faţă — cele două buchete ale trudei sale, credeţi că ar trebui să mai adaoge ceva pentru ca războiul să fie gata? Nu, n'ar mai adăuga nimic. Războiul acela ar fi mai întreg de cum şi-ar fi propus demonul să-l facă. Pentrucă, în raport cu structura noastră intimă, el nu este o stare excepţională. Dimpotrivă, războiul este — dacă ju-

decăm cinstit — un caracter permanent al sufletelor noastre.

Dar de-a-lungul veacurilor, se întâmplă — în răstimpuri — ca destinul colectivităţii să-l absoarbă pe cel al indivizilor corespunzători.

Sunt vremi destul de triste acestea, când iluzia existenţei libere şi strict individuale se stinge.

Omul vine atunci, cu toate ale sale — bune şi rele — şi le dărueşte colectivităţii, precum îşi dărueşte propria-i vieaţă. Iar virtutea lui de combativitate care până atunci îi slujea numai sieşi, se află deodată cuprinsă în orânduirea unor rosturi mai largi.

Colectivitatea aceea, în care voinţa unui om puternic a operat contopirea sufletească a massei, este ceva gata de războiu.

Poate că mai târziu, în afundurile viitorului, atunci când progresul real — acela pe care-l determină suferinţele de tot felul ale evoluţiei — va fi izbutit să schimbe fundamental structura lăuntrului nostru, îngemănarea în colectiv nu va mai însemna totdeodată înregimentarea în unităţi de luptă.

Deocamdată însă, la stadiul sufletesc în care ne aflăm, trebue să ne dăm seama că superlativul nostru sufletesc este acela al soldatului.

Războiul e în noi, cu toate ale lui.

Ceea ce numim pace nu este altceva decât o

eclipsă a acţiunii colective, pentru ca fiecare ins să aibă satisfacţia de a se război pentru sine.

Dar în rosturile de ansamblu ale luptei, ura însăşi păleşte. Ea dobândeşte aspectul mai puţin brutal al unei dârzenii de acţiune, unde nuanţa „a urî" încetează de a mai domina. Intre un soldat care pune baioneta la arma sa şi un speculant care pândeşte nepriceperea sau lipsurile datornicului sau ale concurentului său, n'am greşi dacă, sub raportul moralităţii, l-am alege pe cel dinâtiu.

Atunci, pentru ce să ne plângem că la fruntarii bubue tunul, că omenirea sângerează în numele unor idealuri care — la urma urmei — ar putea fi rezolvate pe cale paşnică ? Şi pentru ce să tânjim de dorul trecutelor zile, când, lăsaţi liberi în ţarcul existenţei noastre individuale, putem duce — cu şi mai mare cruzime — războiul nostru mărunt ?

Nu, dragii mei prieteni. Ci să ne dăm bine seama că deasupra haosului social în care repaosul duce pe oameni, Providenţa a ridicat un om puternic, în sufletul căruia a scris : război. Iar micile şi răutăcioasele noastre pasiuni au căpătat în lumina voinţei sale, rosturi cavalereşti de luptă adevărată.

Am ucis până acum atâtea suflete pentru vremelnicele noastre satisfacţii, am semănat durere şi viciu, am urît şi am stârnit emulaţii

negativiste în mintea celor mai slabi decât noi.

Am umilit pe săraci şi am întărit prin admiraţie falsă deşertăciunea bogaţilor ; iar dacă noi înşine am fost săraci, am urît neîngăduit de mult pe bogaţii din preajma noastră.

Am făcut fărădelegile toate, ascunzându-ne de lege sau scotocind în chiar slăbiciunile ei adăposturi pentru necuviinţa noastră.

Acum vom lupta ca soldaţii, cu duşmani preveniţi şi înarmaţi ca şi noi, sau mai bine decât noi. In loc să urîm şi să ucidem suflete de dragul zădărniciilor, vom lupta acuma luptă sfântă de soldat.

Din puterea aceleiaşi însuşiri, prin care am adus pământului atâta învrăjmăşire zadarnică şi nouă înşine atâta decadenţă, vom face să răsară vremurile nouă, vom grăbi mersul înainte al lumii acesteia, vom disciplina propria noastră pornire combativă.

Aşa dar, nu vă plângeţi, dragi prieteni !

Căci în zorii zilei de 22 Iunie, ale anului 1941, umanitatea nu a pierdut nimic.

Şi mai ales nu ne deplângeţi pe noi, soldaţii, pentru suferinţele şi moartea care ne aşteaptă.

Căci noi suntem fiii adevăraţi şi mândrii ai pământului lui Dumnezeu, aşa precum războiul îi este adevărata faţă.

Poate să ardă casa dela Fălciu şi micile gospodării ale Ţigăncii ! In curând vor arde şi altele, căci focul va încerca întreg pământul

acesta. In sângele nostru, bucuria adevăratei regăsiri freamătă mereu mai puternic. Vom parcurge întunerecul, de dragul luminii ce va să vină.

...

— Iţi place, Burceloiule ?

— O, e atât de frumos ! Dar pentru ce Ruşii trag cu trasoare verzi, în timp ce ai noştri trag cu roşii ?

— De, ştiu şi eu ? Poate că Ruşii vor să ne arate că pentru nişte oameni ca noi, ei suspendă generozitatea bolşevică ; în timp ce ai noştri trag cu roşii, tocmai pentru a le arăta că roşu mai înseamnă şi altceva decât revoluţie şi desfrâu.

Fruntaşul Burceloiu e un muntean din Muscel, înalt şi albişor, aşa cum sunt muntenii. E podgorean, lucru care se vădeşte din cătineala mişcărilor şi din privirile lui molatice şi prelungi.

— Măi Burceloiule, ştii ce ? Haidem să mâncăm agude !

— Ei, la ce te mai gândişi şi dumneata ! Timp de agude este ăsta ? Brrr !... Ce mai trage greaua Ruşilor ! Auzi mitralierele alea ? Sunt tot ale lor. Batalionul al doilea a trecut Prutul la Ţiganca. Au de lucru, nu glumă !... Şi ziceai să mâncăm agude ? Haide, vere !...

Şi fruntaşul Burceloiu sări dintr'o svâcnitură pe buza şanţului, sprijinindu-se în mâna dreapta, în timp ce cu stânga cuprinsese baio-

neta pentru a nu-l stânjeni în mişcări. Se ridică în picioare şi puţin îi mai pasă — apoi — de războiu.

— Măi, frate Burceloiule, tu te-ai smintit încă înainte de a intra în foc. Stai jos că încă n'am isprăvit războiul !

Ar fi voit să-mi mai răspundă, dar un vâjâit ascuţit se sparse scrâşnind, undeva aproape. Burceloiu sări în şanţ — deodată — cum ai sări în apă.

— Na, agude ! Ce-ţi mai veni şi dumitale să mănânci agude, acuma în războiu !!!

Vorbea din fundul şanţului, din cea mai reglementară poziţie „culcat". Numai un pic se ridicase în palme, aşa ca să poată întoarce pe sub subţiori, privirea cea mai represivă.

— Păi bine, măi, frate Burceloiule ! A mânca agude înseamnă a te ridica popândău pe marginea şanţului şi a te întinde, pe deasupra, ca după somn ?

— Drace ! Dar văzuşi ce repede au tras ? Şi ce bine ? Tiii... fi-r-ar ai măsii să fie! Dacă nu săream repede, sigur că-mi mai trimeteau una ; şi încă ceva mai aproape. Unde-o fi lovit ?

Se ridică de jos pentru a privi în direcţia loviturii.

— Ei, uite ! Chiar la dud, alege-s'ar praful de norocul lor. Parcă ghiciseră unde ne gândeam noi să mergem. Pe aici nu vom putea

ajunge niciodată la el. E prea descoperit. Dar, uite, pe aici, pe după gardul de trestii nu ne vede Rusul. Haide pe aici !...

Nu știam dacă bufnitura exploziei o fi deșteptat asemenea pofte de agude la camaradul meu, sau dacă firea lui mândră și ambițioasă de muntean îl împingea să înfrunte iscusința tunarului bolșevic.

— Haide, Burceloiule, dar ceva mai bătrânește.

O luă tiptil, cocoșându-se după gardul de trestie, prea scund pentru el și alungindu-se la pământ, ca o șopârlă, în locuri descoperite. Eu îl urmam de-aproape și n'aveam altceva de făcut decât să mă ascund și să mă târăsc la fel.

Ajunserăm nevăzuți la dudul nostru.

De sub coroana lui, răsfrântă în jos ca o margine de umbrelă, nu ni se puteau zări decât picioarele.

De aceea, fără zăbavă și fără frică, ne apucarăm să pigălim ca niște veverițe fructele grase și lucii.

— Bocancii noștri nu scapără chiar atât de luminos, ca să poată fi deslușiți de Ruși. Măi, dar dulci mai sunt !

Adevărul era că bocancii noștri semănau atât de mult cu pământul încât, dacă n'am fi fost obișnuiți să îi târîm cu noi în mod reflex,

ar fi trebuit să pipăim toţi bolovanii peste care călcam.

In schimb, ceea ce lipsea bocancilor începuse să prisosească buzelor şi feţelor noastre întregi. Căci agudele erau negre şi coapte şi pline de un suc vopsitor ca cerneala.

Iar dacă, în ceea ce priveşte naturaleţa, noi puteam fi asemuiţi veveriţelor, în ceea ce priveşte eleganţa, eram nemăsurat înapoia lor.

Uitându-ne unul la altul presupuneam fiecare propria noastră înfăţişare ; şi râdeam dublu.

— Măi Burceloiule, cine te-ar zări aşa şi-ar explica într'un chip foarte ciudat starea bocancilor tăi!

— Cum, adică? Ar crede că am mâncat vacsul? Dar despre dumneata?

— Despre mine? Tu ce crezi că ar zice?

— Ar zice că ai lins cutia pe care n'am putut-o termina eu.

Râdeam acolo, sub dudul nostru, de parcă nimic nu se întâmplase.

Şi — în clipele acelea — ştiam că la Ţiganca mitralierele Ruşilor nu lătrau degeaba.

Focul alor noştri se auzea mai arare şi mai întrerupt, din nevoia de a-şi schimba mereu locul, în căutarea adăposturilor şi a locurilor de tragere. Inamicul, instalat în lucrări făcute din vreme şi întărite în mare parte cu beton, avea desigur un avantaj ne-

măsurat față de cei care înaintau în câmp deschis.

Din dosul peretelui de beton armat, bolșevicii trăgeau din creneluri, deasupra unui teren pe care focul lor îl stăpânea deplin.

Iar ai noștri, împovărați cu materiale și muniții, înaintau în câmp deschis, cu pericolul surprizei de fiecare clipă, încordați deopotrivă și asupra terenului din față de unde porneau rafale de mitralieră și proiectile de Brand, precum și asupra pământului pe care-l călcau și care putea ascunde cea mai perfidă dintre arme: mina; și mai erau pe deasupra, inferiori și în ceea ce privește numărul.

Noi știam prea bine ce înseamnă toate aceste lucruri.

Uneori, veselia noastră se curma deodată.

Incetam să mai culegem agude și după ce ne priveam o clipă în ochi, fără să ne mai aducem aminte de înfățișarea noastră hazlie, priveam prin frunziș în spre Țiganca, acolo unde mitralierele și tunul nu mai conteneau.

Era poate fantoma camaradului care căzuse în clipa aceea, și care trecea prin frunzele copacului nostru.

— E grea luptă acolo!

Oh, e cumplit să știi că în apropierea ta ființe dragi se prăbușesc în neputința morții.

Camarazii noștri, cu care ne înfrățiserăm de-a-lungul atâtor luni de așteptare, erau

oare acolo, în focul acela? Cum ar putea să moară vreunul din ei? Pe niciunul nu ni-l puteam înfăţişa mort.

Nici pe bunul Dumitrescu Mircea, sergent t. r., care ştia să rămână cuviincios la nivelul celor mai înaintate glume, nici pe soldatul Dumitru Vasile, marinar, hamal şi contrabandist, după cum îl învârteau împrejurările, dar care avea totuşi o inimă de cavaler desăvârşit, nici pe sublocotenenul Bârcă, cel mai sprinţar dintre ofiţerii tineri, nici pe caporalul t. r. Tudor, care nu renunţa la pedanteriile lui de băiat frumos nici în timpul marşurilor celor mai anevoioase şi care bucuros şi-ar fi dat pâinea pe o bucăţică de săpun înmiresmat, pe niciunul, pe niciunul dintre ei. Şi totuşi, focurile acelea nesfârşite nu mergeau în gol. Sunt atâtea piepturi care înaintează în câmp deschis şi care n'au altă pavăză decât norocul! Şi, Doamne, ce fel de noroc rătăcea atunci prin bălţile Prutului!

Dar noi nu vom împărtăşi oare — poate numai peste câteva ore — acelaşi destin? Nu suntem camarazii lor? Ba da, ba da! Mâine sau la noapte sau — poate — în minutul care vine, vom fi chemaţi de comandanţii noştri şi ne vom năpusti şi noi.

Siguranţa aceluiaşi destin era singurul lucru în stare să ne înviioreze. Şi din moment ce ne-am încredinţat că lucrurile nu vor pu-

tea sta altfel, noi regăsirăm îndreptăţirea ospăţului nostru.

Şi mâncarăm din nou, împăcaţi că nu trebue să deplângem pe cei cărora peste puţină vreme le vom fi asemănători.

In ograda prisăcarului se mai aflau şi alte ispite. In grădinile de flori din faţa casei erau numeroase ştiubeie, în care albinele umpluseră fagurii toţi. Fruntaşul Dude încercase odată, dar rezultatul întreprinderii lui dispărea neînsemnat faţă de asprimea corecţiei aplicată la faţa locului de chiar harnicele şi hapsânele lucrătoare.

— Măi, frate Burceloiule, tu eşti priceput în de-alde astea ! Dac'am încerca noi cu nişte fum? Ce zici?

— Ce să zic şi eu? Mierea ar fi bună în zilele astea amare, dar e a omului, de! şi nu e frumos!

Ei, simţul gospodăresc al camaradului meu era desăvârşit. Eu mă îndoiam însă cumplit, dacă nu cumva tot frica îl făcuse şi pe el atât de înţelept.

— Ei, o fi şi cum zici tu, dar gospodarul nu e acasă. Şi-apoi e război, ce dracu'! Dacă vine o ghiulea tocmai în prisaca lui? Şi-apoi, vorba ta, nu meritäm noi puţină miere?

— Om fi meritând, dar du-te atunci de o scoate!

— Aha! păi așa spune, nenișorule. Ți-e frică!

— Mi-o fi! Parcă nu ți-e și dumitale?

— Mie? Ba da, îmi este. Dar eu nu sunt podgorean. Sau poate că mierea voastră o fac tăunii, de nu îndrăsnești să te apropii de albine. Las' că stăm noi și fără miere.

— Ei, stăm, stăm. Dar... ai o cârpă în cartușieră?

Îi dădui cârpa cu care ștergeam praful și umezeala de pe armă. Burceloiu mi-o luă din mână, își sună chibriturile în buzunar și mândria lui muntenească îl porni din nou.

Cu camaradul meu acesta, nu puteam face niciodată nimic dacă nu izbuteam să-i sgândăr mai întâi ambiția lui de om puternic și întreprinzător.

Îl priveam cădelnițându-și cârpa printre știubeie, pentru a scăpa de albine și-apoi o vârî repede într'un urdiniș. Și nu peste multă vreme veni în fuga mare, cu trei faguri întregi, din care șiroia mierea.

Tiii, dar cum o mâncăm? Mă duc să aduc pâinea!

Și fugi repede după pâine, lăsând în paza mea comoara de miere.

Asta însemna că inspirasem camaradului meu încredere mare, mare. Pentrucă, de obiceiu, nu prea arăta atâta încredere; și mai

vârtos atunci când era vorba despre lucruri de mâncare.

Eu nu vreau să spun că musceleanul nostru era, pe cât de mândru şi ambiţios, tot pe atât de calic. Dar de un lucru sunt sigur: că el nu mi-ar fi lăsat mierea, dacă ar fi putut-o duce cu el. Dar, pe lângă că i s'ar fi scurs toată pe drum, întinzându-i-se pe haine în locurile unde trebuia să meargă târîndu-se, el nu s'ar mai fi înapoiat singur. Cineva trebuia să-l vadă şi — astfel — numărul mesenilor ar fi crescut la trei. Desigur că Burceloiu socotise că mierea aceea îndestulează tocmai bine doi inşi.

Dar, de ce ţi-e frică nu scapi, nici atunci când e vorba de miere. Căci nici nu întinseserăm bine o felie de pâine, când din adăpostul unei bălării, caporalul Axinte prinse să ne strige :

— Burceloiule, măi fraţilor! Pe unde să vin şi eu, măi, să nu mă vadă lighioanele?

— Aşteaptă să mă gândesc, răspunse Burceloiu, înfulecând din pâine.

— Burceloiu ăsta e un om răutăcios şi lacom, măi vere Axinte, intrai în vorbă şi eu. Ştii ce? Vino pe la Nord, să mai aduci şi un pic de răcoare cu tine, că Burceloiu a asudat lăcomindu-se la miere. Sau, mai bine, vino pe vine, ca să nu te vadă Ruşii. Uite, ia-o pe după gardul de trestie şi ieşi pe lângă

floarea soarelui, încoace. Haide, că te-am judecat destul!

Axinte sosi la timp. Eu terminasem partea mea, în timp ce Burceloiu înghiţise şi jumătate din ceara fagurilor.

— Bravo!... Pâine goală aveam şi eu în adăpost...

— Ei... şi tu! Prisaca e aci. Cine te opreşte să iei cât îţi place?

— O fi, dar este a omului şi nu e frumos...

— Drace, izbucnii eu, oare toţi leneşii din lume aduc aceleaşi dovezi pentru lenea lor? Dar dela noi ai fi mâncat?

— Păi voi o luaserăşi şi aşa!

— Era cât pe-aci să-mi pară rău că l-am lăsat mofluz, vorbi Burceloiu. Acuma văd cât de deştept am fost că am mâncat-o toată.

— Şi mai ales că ai avut grijă să te şi astupi cu ceară, ca pe-o butelcă. Ei, dar vouă vă arde de glumit, o înmuie Axinte.

— Păi, dac'am mâncat miere... ce vrei? Du-te de mănâncă şi tu ceva şi-apoi vine să glumim împreună.

— Drept să vă spun, nici nu prea mi-e foame. Am auzit că mâine atacăm şi noi.

— Ei, şi? Unde atacăm? La Ţiganca?

— Nu. Peste apă, aci, la Flămânda. Măi frate, şi aduseră Ruşii nişte tancuri de s'au speriat ei singuri de ele.

— De unde ştii?

— Păi de ştiut nu ştiu nimic. Dar judecând după cât m'am speriat eu văzându-le la cinci kilometri, îmi închipui ce spaimă au tras ăi de aproape. Măi nenişorilor, o să avem de furcă.

Cum stăteam acolo şi glumeam sub dudul prisăcarului din Cârja!

Ce suflete ciudate aveam atunci! Înţeleseră̆m cum nu se putea mai bine negura care nu aştepta.

Din sgomotul dela Ţiganca, unde lupta nu mai contenea, se vedea limpede că Ruşii nu aveau deocamdată motive să se sinchisească prea mult de noi. In dreptul nostru, în Flămânda, adusesĕră tancuri. Cum am fi putut aduce şi noi aşa ceva? Căci în afară de apa Prutului, care se găsea la vreo trei kilometri depărtare, noi trebuia să trecem întâi balta, a cărei lăţime atingea aproape patru sute de metri. Ce mijloace de luptă puteam aduce cu noi în atacul care ne aştepta?

Dar ce tainică încredinţare ne însdrăvenea inima? Căci acum, în preajma atacului, ca şi mai târziu în toiul luptelor şi al greutăţilor ce nu mai conteneau, o fervoare uşoară care creştea în sufletele noastre odată cu oboseala, ne păstra o dispoziţie nestinsă pentru glume şi ghiduşii de tot felul.

Din cele multe întâmplări ce s'au perindat în vremea frontului nostru, două lucruri s'au

înfăptuit deplin: s'a luptat şi s'a glumit cu aceeaşi seriozitate.

In timpul înverşunărilor celor mai cumplite, un mucalit se găsea întotdeauna ca să spună vreo şotie potrivită.

Moartea se împletea cu hazul, îngăduindu-se între ele într'o cumpănire sufletească în care se cuprinde specificului soldatului.

Cum să nu fi glumit? Intâmplări stupide ne săgetau inima de-atâtea ori, iar mintea cea mai înţeleaptă nu putea urzi atâta resemnare încât să se poată păstra calmă şi luminată. Şi, Doamne! noi nu eram sfinţi. Eram oameni dintre cei mai obişnuiţi, cărora casca nu era în stare să le izoleze creierul de cumplitele întâmplări apropiate.

Intrebări din cele mai îndurerate ne învârtejeau repede gândirea, iar neputinţa răspunsului ne mistuia mai fără de milă decât flacările focului.

— A murit sergentul Florea!

— Unde? De ce a murit?

— Ştiu şi eu? Cred că a murit de necaz, pentrucă Ruşii l-au dibăcit, aruncând o bombă chiar în culcuşul lui.

— Dar el unde era ?

— Păi acolo era — fireşte — că altfel nu s'ar fi supărat el atât de rău...

Nu se poate spune că ne obişnuiserăm cu moartea. Cu aşa ceva făpturile vii nu se

pot obișnui niciodată. Dar ce puteam răspunde atâtor lucruri fără de înțeles imediat?

Căci acolo nimeni nu avea tăria să se abstragă pe sine și să contempleze lucrurile în perspectiva unor considerațiuni de ordin ultim și general. Asupra rostului din urmă al sacrificiului nostru cugetam — arare — în clipe de răgaz.

Dar în vălvătăile luptei moartea era sălbatică și de necuprins în înțelegerea strict organică de care eram în stare.

Și nu împotriva tristeții din inimi luptau glumele noastre. Acolo, moartea săpa firide adânci pentru fiecare dintre camarazii căzuți.

In inimă, zadarnic am fi încercat să vânturăm veselia hazului. Ea nu știe să glumească. Dar știe în schimb să sufere nețărmurit. Pe ea n'o prăbușesc durerile, căci pentru așa ceva o fost făcută.

Dar gândul, gândul nu știe să sufere. Rostul lui de sfredel spiritual l-a obișnuit cu vioiciuni pentru care tristețea nu are cuvânt. Ea vine acolo străină și usturătoare ca însuși moartea.

Gândului îi vânturam noi glumele noastre. Căci pe cât e de străin tristeții, pe atât e de prietenos duhului de replică și de întrecere. Și gluma stârnea în noi o poftă nebună de hârjoană și de concurs.

In minunata ei acuarelă, minţile noastre se înveşmântau copilăreşte scutindu-se astfel de a mai stărui înaintea unor întrebări prea cuprinzătoare pentru clipele acelea.

Aşa am sfârşit noi campania noastră. Aşa cum o şi începurăm.

La umbra dudului din Cârja, cele dintâi ceasuri de război ne găsiră sfătoşindu-ne şi asvârlindu-ne glume şi hohote de râs.

Şi ceilalţi camarazi făceau — desigur — la fel.

Undeva, de-a-lungul sanţului, soldatul Stanciu, un oltean pirpiriu şi nervos ca un mânz, fluera în frunză. Dar fluerul lui era trist şi prelung, ca dorul lui de flăcăiaş tânăr cu bucuriile neîmplinite.

— Ce are Stanciu de fluieră aşa prelung?

— Nu fluieră el aşa, dar sunetul se alungeşte când vine încoace.

— Cum se alungeşte?

— Uite-aşa, când trebue să se târască până la noi.

— Cum vine asta, măi Axinte?

— Ei, cum vine! Uite-aşa, ca la războiu, pe burtă.

— Bată-te norocul, măi Axinte. Eu credeam că ai să spui şi tu o glumă.

— Drace, parcă mie de glumă îmi arde acum! Ia ascultă!

Departe, printre împuşcături şi tunete, se

deslușea zornăitul unor motoare de avion.

— Sunt de-ale noastre!

— Ba sunt rușești!

Câteva clipe numai și deasupra dealurilor din spate se ivi silueta sfătoasă și calmă a lui Moș Costică.

Venea singur, încrezător în fiarele motorului și în iscusința mitralierei sale.

Moș Costică era avionul curier al Diviziei noastre cu care ne obișnuiserăm încă din vremea manevrelor din ultimele toamne. Nu era nici destul de nou pentru a putea fi întrebuințat în misiune tactică și nici destul de vechiu pentru a putea îmbogăți un muzeu. Dar era sfătos nevoie mare, de-l auzeai păcănind dela zece kilometri. Uneori avea țâfne și atunci țevile eșapamentului său se întreceau într'o sfadă fără asemănare, pufnind și țăcănind ca o sumedenie de tancuri la un loc.

De grăbit nu se grăbea niciodată, ba nu se sfia să facă halte din cele mai capricioase de-a-lungul drumului său. Căci, cu toată nevolnicia bătrâneții sale, Moș Costică avea o prețioasă însușire. Ateriza dintr'odată pe temiri-ce petec de pământ. In privința asta era neîntrecut.

Deseori, în lungul vreunui marș din manevre, Moș Costică ne ajungea din urmă și era în stare să aterizeze alături de noi, oprind elegant și sigur, ca o motocicletă. Și

după ce înmâna ordinul, pleca la fel, dintr'o sgâlţâitură. Dar auziserăm despre el că mănâncă uleiuri şi benzină cât patru bombardiere. Din pricina asta şi din alte pricini ale făpturii sale, în Divizia noastră, curierul aerian devenise prilej de hazuri şi de anecdote.

Se svonise, printre altele, că Moş Costică lucrează la organizarea unui meeting al fiarelor vechi, pentru obţinerea privilegiului de a fi cruţate de caria oxizilor, ungându-se în clipa introducerii în magazie.

Alţii spuneau că Moşul şi-a adaptat motoarele pentru alcool şi că în cele din urmă ajunsese să meargă cu ţuică.

Aşa ceva trebue să se fi întâmplat — desigur — chiar în dimineaţa asta de războiu, de vreme ce a fost în stare să înfrunte pericolul spaţiului de luptă. A venit până deasupra noastră, a făcut câteva cercuri largi deasupra poziţiei, a luat înălţime, pentru a se avânta apoi ca pe derdeluş, a vâjâit peste copacii satului ca pentru a ne încuraja şi a făcut — în sfârşit — tot ceea ce ştiam dinainte că se pricepe să facă. La urmă, a evoluat lin, cu motorul redus, ca într'un vals de pe vremuri.

Noi începuserăm să-l împroşcăm cu tot felul de glume, când eşapamentele pocniră neînţeles şi Moş Costică se îndreptă precipitat spre ascunzişul său din dealul Murgenilor.

— A terminat ţuica!

— Mai bine ne-ar trimite o fotografie şi ne-ar lăsa în pace! Noi tot atâta am folosi.

— Aha! Ia auziţi, fraţilor! Asta fuse.

De peste apa Prutului se ridicaseră ca nişte ulii, şase vânători inamici, întărâtaţi de îndrăsneala lui Moş Costică. Veneau în sbor prelung, pe parcă gravitaţia i-ar fi absorbit înainte, nu în spre pământ. Au cutreierat în spaţiu, au adulmecat pe culmea dealurilor, au mitraliat — aşa — de-a supărare, dar n'au găsit nimic. Cine ştie de sub ce tufan, Moş Costică privea fără să se sinchisească de tehnica lor. Ulii întârziau pe cerul nostru mitraliind pe ici pe colo de-a-lungul tranşeelor, sau pe drumurile noastre de aprovizionare. La ora aceea însă nu prea aveau ce găsi.

In tranşee stăteau numai pândarii, adăpostiţi în firide orizontale săpate la nivelul fundului. Iar aprovizionarea n'avea să se facă în lumina zilei! Lucrurile păreau a se fi terminat, când din spre dealul Murgenilor sbârnâiră vânătorii noştri.

Erau numai patru, dar erau ai noştri.

Soldaţii izbucniră în urale, părăsind ascunzişurile lor. De-acuma ulii n'aveau cum să se mai ocupe de noi. Vânătorii noştri le vor da de lucru.

Aşteptam cu nervii încordaţi cel mai ales spectacol al războiului.

Nicăieri tehnica, măestria şi curajul nu găsesc o îmbinare mai armonioasă. Eleganţa şi moartea arare se mai întâlnesc şi niciodată atât de spectaculos ca în lupta aeriană. Priveam cu capetele răstignite pe spate, nepăsători la tunarii bolşevici care erau — desigur — la fel de sensibili pentru ceea ce avea să se întâmple deasupra fronturilor noastre; şi la fel de captivaţi.

Tunarii bolşevici nu ne văzură de data asta, dar nici lupta nu avu loc. Căci Ruşii, gata a-l fărămiţa pe Moş Costică al nostru, găsiră că primirea unei lupte adevărate nu este destul de motivată, atunci când putinţa de a o evita este largă cât tot cerul.

De aceea ei făcură calea întoarsă, schimbând din fugă rafale cu vânătorii noştri.

Nu s'a întâmplat nimic, căci Ruşii îşi asiguraseră o distanţă destul de mare şi dădură în plin motoarele lor. Vânătorii noştri i-au alungat până departe, dincolo de satul Flămânda, deasupra căruia au întârziat — la întoarcere — câteva clipe. Tunarii ruşi vor fi pătimit ceva, căci prea s'au deslănţuit cu furie după plecarea vânătorilor noştri.

— Ăsta e bombardament în toată legea! Haideţi la adăpost! Burceloiule, tu schimbă-l pe Stanciu. Rămâi pe poziţie până când voiu trimite schimbul următor.

Burceloiu porni ca la asalt, culcându-se la

vâjâiturile prea apropiate, până la săpături. Noi o luarăm repejor pe după peretele casei, până acolo unde şanţul făcea o adâncitură în spre sat şi unde se afla şi adăpostul nostru.

Acolo crescuseră câteva buruieni înalte şi tufoase, cărora noi le alăturasem crăci de salcâm, pe care le înfipserăm în pământ alcătuind o perdea minunată în spre poziţiile Ruşilor.

Adăpostul nostru era opera fragilă a unor trupe ce străjuiseră Prutul încă înainte de începerea războiului. Noi l-am găsit gata, împreună cu toate lucrările de campanie.

La drept vorbind, numai obişnuinţa ne făcea să-i păstrăm numele pe care l-am moştenit dela unitatea care ne precedase. Căci ofiţerul care ne predase sectorul ne-a spus: — Aici sunt tranşeele cu lăcaşuri de tragere şi cu micile firide antiaeriene, iar acolo se află adăpostul!

La început numele ni se părea cu totul nejustificat. Noi nu-i puteam urzi sentimentul corespunzător. Socotirăm mult asupra întăririlor ce trebuia să-i adăugăm, ba scotocirăm şi materialul trebuincios pentru aceasta. Cu vremea însă, ne-am dat seama că la imperfecţiunile lui de ordin tehnic venea să cumpănească norocul unei aşezări din cele mai fericite.

Adăpostul nostru era aşezat într'un loc viran, pe marginea din spre baltă a satului. Din trei părţi, locul — mare cam cât ar trebui unei gospodării chivernisite cu de toate — era împrejmuit de locuinţe. Doar latura din spre baltă rămânea descoperită ; dar şi acolo crescuseră tufe şi sălcii de baltă, făcându-ne un camuflaj pe care-l mai ajutarăm apoi şi noi, implântând la intervale crăci vânjoase de salcâm. Din gura adăpostului care era orientat pieziş faţă de poziţia inamicului, un un şanţ adânc şi îngust ducea de-a-dreptul până în gardul gospodăriei prisăcarului. Şi de aci, în prelungirea gardului, aluneca de-a-dreptul în spre malul apei, până sub ascunzişul sălciilor. O cotea apoi la dreapta, îmbrăcând în semicerc pieptul de pământ care pătrundea în baltă. La capătul de dincolo al semicercului intra puţin în sat — şi apoi — printre case, făcea legătura cu lucrările flancului din dreapta.

Acesta era sectorul plotonului nostru de mitraliere. Faţă de tranşeele care desenau poziţia noastră, adăpostul cădea în afară, pe stânga. Şi prezenţa lui în mijlocul unui maidan buruienos şi mărginit cu arbori, nu se lăsa trădată cu nimic. Şanţul de intrare, îngust, încât de-abia încăpeai într'o coastă şi la gura căruia crescuseră bogate smocuri de

iarbă, nu îngăduia nicio privelişte observatorilor din avion.

Din linia inamicului, numai cei dela Ţiganca ar fi putut zări ceva, dacă noi am fi făcut horă în mijlocul maidanului. Dar dacă — uneori — uitam a ne ascunde de-a-lungul tranşeelor de pe mal sau pe străzile satului în timp ce ne duceam la fântână, în preajma adăpostului ne pitulam ca şobolanii.

Căci — oricum — acesta era adăpostul nostru!

O, l-am descris prea cu de-a-măruntul pentrucă însumi îmi place să mi-l amintesc mereu.

Intram sub grinzile lui, încrezător şi fără de nicio rezervă, cum niciodată nu intrasem într'o casă de oameni.

Pe jos aşternuserăm strat gros de trestii, deasupra cărora ne făceam odihnele şi somnul. Nu era altceva decât un şanţ lung de aproape patru metri şi nu mai larg de doi, cu pereţii întăriţi de câteva rânduri de piloni puternici din **trunchiuri de salcâm.** Capetele acestora le uneau traverse la fel de puternice. Iar deasupra lor, ca deasupra grinzilor din casele de ţară, aşezaseră tavan de bârne noduroase şi tari. Un înveliş de trestii şi-apoi pământ din care crescuseră ierburi, încât din afară nu se bănuia nimic.

Stam acolo ceasuri întregi, desfătându-ne

cu închipuiri ce nu puteau rezista nici celui mai scurt şi mai uşor bombardament.

Nu pot înţelege de ce în adăpost nu se făceau glume.

Era austeritatea grinzilor acelea de care de-abia se anina un picur de lumină, era foşnetul galben al trestiei de jos, era liniştea aceea adâncă în care nu pătrundea decât mugetul bombardamentelor de-afară?

Şi dintr'aceste toate, era impresia desăvârşitei singurătăţi care nu ne părăsea nici atunci când ne adunam cu toţii.

Acolo, în umbra şi în liniştea lui, feţele noastre se întristau deodată; şi deslipit de tot ce era realitate, fiecare urzea în tainiţele lui acelaşi văl de resemnare îndurerată.

Câteodată, cineva plângea în adăpost. Cine? Nimeni nu căuta să afle. Se auzeau numai sguduiturile plânsetului înnăbuşit.

Ceilalţi fumau şi îşi vorbeau în şoaptă.

Acolo, în adăpostul nostru dela Cârja, s'au depănat poveştile cele mai duioase din câte cunoaşte pământul. In adăpostul nostru, omul care nu se adeverise încă realităţii, venea de undeva din străfundurile viitorului şi plângea la ferăstruia omului real.

De dincolo de marginea conştiinţei, omul divin, omul făgăduielilor lui Dumnezeu, venea să plângă la tristeţea unor soldaţi ai veacului acesta.

Tristețile mari nu mai dor. Ele copleșesc și stăpânesc pe om. Există, într'adevăr, o voluptate a desăvârșitelor triști.

De aceea, în procesul de interiorizare pe care umbra adăpostului îl producea în sufletele noastre, era restriște multă, dar nu era durere.

Iar pe cel care plângea în colțul de întunecime, nu aveam pentru ce îl deplânge la rândul nostru. Pentrucă el nu suferea, ci doar se împărtășea cu vinul cel tare a străfundurilor din suflet.

Despre geniile lumii se știe că au fost, în deobște, oamenii cei mai triști. In cuprinzătoarea lor înțelepciune ei plângeau adeseori. Tot astfel plâng și oamenii cei mici, în clipele mari ale existenței lor. Căci în fiecare dintre noi, în afară de omul veacului, care se întrupează atât de minunat în chipul vesel al soldatului de sub dudul prisăcarului, se trezește în răstimpuri omul cel lăuntric, omul care așteaptă. Acesta plânge oridecâteori vraja durerilor depline îl trezește și îl aduce în lumina realității.

Dar greutatea plânsului său depășește înțelegerea inimilor noastre și de aceea el nu îndurerează.

Nu este durere — aceea — ci este extaz.

In după amiaza zilei de 22 Iunie sectorul nostru avea să acționeze și el. Era vorba de

o incursiune cu scopuri nedefinite, între culegere de informaţii, captură de prizonieri şi cucerirea satului Flămânda.

Cei mai mulţi dintre noi se odihneau în adăpost, pentrucă Ruşii nu conteneau bombardamentul.

Când caporalul Tănase ne aduse vestea, izbucnirăm afară cu toţii. Cine ar mai fi cutezat să stea cu gândurile lui? Ne revizuirăm, într'o clipă, ţinuta, armele, muniţia.

Şi foarte curând ne găsirăm eşalonaţi pe şanţ, la locurile noastre.

Erau ceasurile zece. Aveam încă vreme destulă înaintea noastră, dar în sângele nostru nu mai era vreme pentru nimic.

Atacul!

Incă nu înfruntaserăm moartea. Şi e un lucru nespus de greu acesta. A te ridica din şanţ deodată, a te desbrăca într'o clipită de simţul siguranţei tale fizice, a-ţi îndemna paşii acolo unde te pândeşte moartea, a fi logic în aşa măsură încât să stingi în tine ultima nădejde, acesta e atacul!

Un soldat care a atacat o singură dată este un om care a trecut examenul cel mare al voinţei.

Căci marile acţiuni nu se pot înfăptui — nici dacă ele ne sunt impuse din afara noastră — fără efortul voinţei proprii.

Cine socoteşte că-şi poate închipui un sol-

dat înaintând împotriva voinţei sale, nu ştie că între stările fiziologice şi cele sufleteşti ale omului e o coeziune atât de strânsă, încât efortul unora determină în cealaltă stări corespunzătoare. Din simplul fapt al mersului fizic, sufletul îşi făureşte un ritm corespunzător şi el adoptă astfel sensul impus de ritmica exterioară.

A voi, înseamnă a stabili un raport de ierarhie în complexul celor două aspecte care alcătuesc fiinţa. Căci ori îmi însuşesc lăuntric cele impuse din ambianţa mea exterioară, ori impun în afară sensul care se produce în fiinţa mea lăuntrică, din moment ce acest raport de ierarhie a fost întemeiat, în sufletul meu a scânteiat voinţa.

S'ar crede că acţiunile voluntare propriu zise sunt acelea care vin să impună mediului exterior un sens lăuntric.

Dar voinţa însăşi, ca fenomen sufletesc, nu este un indice de spiritualitate. Ci măreţia sau urâţenia ei constă în virtuţile care au determinat-o.

Galileu, când a înfruntat ignoranţa vremii sale şi a izbutit să-şi impună, peste sacrificiul cel mare al vieţii, desvăluirile gândului său, a săvârşit — fără îndoială — un act de voinţă.

Dar şi asasinul care a ucis, înfruntând legile lumii şi ale vieţii, cu spectrul temniţei

înainte şi cu riscul propriei sale vieţi, a voit la fel de puternic.

Voinţa însăşi — ca fenomen sufletesc — nu ne poate sluji — aşa dar — drept criteriu pentru înţelegerea şi orânduirea oamenilor.

Trebue să privim dincolo de ea, asupra resortului care a produs-o; şi numai atunci vom putea desprinde frumuseţea sau josnicia unei acţiuni.

Că resortul sălăşlueşte înăuntru sau afară, am văzut că nu are însemnătate primordială.

Asupra posibilităţii continui de a alege între sensul propriu şi cel exterior — în preajma unui moment de acţiune — se poate cugeta nebănuit de mult.

Se poate spune că aci, în chiar această posibilitate de alegere, rezidă libertatea omului. Sub concluzia aceasta, omul este suveranul propriei sale voinţi.

Eu am înserat raţionamentul acesta, numai pentru a preveni firile neîncrezătoare şi a le obliga să judece cu dreptate truda — niciodată îndeajuns de răsplătită — a soldatului. Şi să nu creadă cineva, că în umilinţa şi în supuşenia lui s'ar putea citi lipsa unei vieţi proprii sau lipsa de voinţă.

Soldatul este un om care voieşte neţărmurit de mult, care voieşte împotriva spaimei şi a preţuirii de sine.

In şanţurile noastre, noi simţeam cum vo-

inţa creştea tot mai puternic, înfiorându-ne.

O vreme priviräm tăcuţi peste sclipirea bălţii în spre vrăjmaşii noştri de dincolo de Prut.

Ruşii răriseră focurile lor. Dar spre Nord, la Ţiganca şi mai aproape, la pintenul Gheltosu, luptătorii nu obosiseră încă. Aflaserăm acum câte ceva din cele petrecute de camarazii noştri. Ştiam numele câtorva care-au căzut. Dar îndrăsneala de a se menţine atâta vreme între focurile inamice ne da avânt.

Dimineaţa era senină. Căsuţele Flămândei scăpărau albe şi mici, de parcă aşteptau Paştile.

Inapoia noastră, pe dealul Murgenilor, câteva bombardiere bolşevice îşi făceau de cap. Cu uruitul lor întunecat ne şi deprinseserăm. Şi-apoi acum aveam atâtea socoteli de încheiat în conştiinţa noastră, încât nu mai aveam răgazul de a ne sinchisi de ele.

Bucătarul nostru, fruntaşul Stelian, se grăbise să ne aducă mâncarea din timp. El îşi adăposti marmita într'un lăcaş de mitralieră şi ne pofti să scoatem gamelele din sac.

Stelian ne privea cu milă şi parcă cu ruşine. Bunul nostru bucătar! Nu avea să treacă mult şi el avea să urască sedentarismul misiunii sale. Mai târziu, când luptele din Basarabia erau în toiu, el asvârli cât colo lingura şi şorţul de bucătar şi se prezentă

voluntar în Batalionul de asalt al Diviziei.

A scăpat teafăr şi eu sunt mulţumit că i-am putut strânge mâna în curtea regimentului nostru, în ziua întoarcerii acasă.

Dar atunci, ne privea ruşinat:

— Haide, camarazi! V'am făcut o friptură de purcel. Dacă nu vreţi s'o mâncaţi acuma, luaţi-o la sac. Cine ştie? Poate că veţi întârzia mai mult pe acolo. Uite, v'am adus şi ţigări!

Acestea îi sburară repede din şorţ.

— Dar mâncare nu vreţi să luaţi deloc?

— Lasă, măi Stelică, că dac'om înfometa prea tare, o să mâncăm şi noi pământ.

— Ba, aşa ceva o să vă strice burţile la toţi. Ia luaţi la tata carnea asta de aici.

— Măi Stelică, ne îmbii şi tu la carne! Dar tu nu vezi cum noi avem atâta încât îmbiem pe Ruşi: na la tata nişte carne! Numai că noi nu ne vom obosi să le-o şi frigem.

— Ei, dar nici din şorţ n'o s'o daţi cum v'o dau eu pe asta. Nu vă temeţi, copii, că vom face noi Rusului pacoste destulă!

— Cum adică?... Voi bucătarii?

Stelică tăcu aplecându-şi ochii. Da... Vorbise ca un nesocotit.

El era acela care trebuia să-şi drămuiască mereu cuvântul înaintea noastră. El nu trebuia să ridice ochii din fundul marmitelor.

Şi pentru ce toate acestea? Pentrucă — de mult — pe când nici nu era vorba încă de războiu, Stelică se supără atât de amarnic pe bucătarii de atunci, încât le smulse şorţul şi uneltele din mână şi „arse" o ciorbă de merse vestea la Batalion. Căpitanul nu mai voi să audă — de atunci — de alt bucătar în compania de mitraliere. Stelică avea degetele iuţi şi limba înţelegătoare, de femeie. Când ducea el lingura la gură, numai ce-şi ţuguia buzele puţin şi ghicea dintr'odată şi ce trebue şi cât trebue. Ştia să dea mâncărilor „buchet" din te miri ce.

Dar mai ales ştia Stelică, bucătarul nostru, să împodobească marmitele noastre cu bucăţi din acelea de care aprovizionarea ne arăta mai rar. De când fusese evacuată zona frontierei, cârduri întregi de gâşte rătăceau sălbăticindu-se pe baltă. Stelică ştia să-şi facă timp şi pentru ele. Ba, cineva putea să întâlnească pe uliţele satului un porc prea alb şi prea neastâmpărat pentru rigorile camuflajului. Stelică avea timp şi ochi pentru toate. El îmbinase atât de armonios funcţiunea de poliţaiu peste lighioanele din teritoriu cu aceea de bucătar în campanie, încât acestea două deveniseră una singură.

Acum, el sta ruşinat înaintea noastră şi nu ştia cum să ne înduplece la friptura lui. Hoinărise doar toată noaptea, înfruntând câinii

şi patrulele din sat, socotise, pândise, ba — ce mai încoa şi încolo — chiar şi luptase. Căci porcul fusese înjunghiat cu baioneta la armă. Aşa pleca Stelică pentru a deruta patrulele de noapte. Şi — pe deasupra — deşi porcul avea să izbucnească în curând pe dealurile satului pentru a nu muri de foame, Stelică îşi îngreunase şi sufletul cu un păcat destul de greu pentru un om cu stare, cum se afla el acasă.

— Haide, luaţi!

...

— Stelică, măi Stelică, dar ce-ţi veni să plângi?

...

— Haide, luaţi!

Înţeleserăm atunci sufletul lui cel bun şi viteaz şi băgarăm la sac porţiile noastre.

Dar din clipa aceea Stelică a aruncat cât colo sufletul lui de bucătar.

A aşteptat fără să-şi mai ridice ochii, până în ziua în care Divizia ceru voluntari pentru întemeierea Batalionului de Asalt. Stelică a sărit atunci peste marmite şi dus a fost bucătarul nostru cel mai priceput.

Satisfacţia de a fi izbutit să ne împartă mâncare, îl liniştise acum. Îşi ridică marmita de jos şi, mărunţel cum era, merse prin şanţ fără să se mai aplece.

— Măi Axinte, ar putea să-ţi fie ruşine. Stelică nu merita ce i-ai făcut tu.

— Oricum, făcu Axinte, el merge înapoi, în timp ce noi vom merge înainte. O să aibe tot timpul să se liniştească.

— Da, dar Stelică — tu n'ai priceput ? — n'o să ne mai bucătărească multă vreme. Şi atunci vom mânca din mâna cine ştie cărui otrăvit ca tine.

Ei, dar — la urma urmei — nici Axinte nu merita să fie certat. Niciunul dintre noi nu avea păcate destule pentru a fi certat în clipele acelea.

Soarele se ridicase deasupra noastră. Ştiam că atacul se va face după amiază, dar ora nu o cunoşteam, aşa încât fiecare minut putea să ne aducă ordinul de pornire. Jos, la malul bălţii, puşcaşii începuseră să care bărcile.

Totul era gata.

Sublocotenentul îşi privea ceasul în răstimpuri din ce în ce mai scurte. Şi deodată — ca un vârtej — ne cuprinse pe toţi. Spusese cineva vreo vorbă? Poate, undeva la flancurile şanţului. De acolo până la noi, vestea alunecă de-a-lungul privirilor, mai grăitoare decât cuvântul. Dar mitralierele trebuiau să mai aştepte o vreme. Ele porneau cele din urmă. Jos, începură a boncăni ramele bărcilor.

— Dă-i drumul... grupa treia...!

In niciun regulament din lume nu stă scrisă comanda aceasta.

Dar, în tot lungul războiului nostru, nu s'a spus niciodată altfel. In locul cuvântului străin şi abstract, soldaţii îşi aleseseră cuvânt viu, potrivit cu ştiinţa şi cu vieaţa lor.

E atâta interioritate în expresia aceasta, încât nici nu putea fi găsit altceva mai potrivit. Nuanţa de „eliberare" pe care cuvântul o cuprinde în semnificaţia lui originară, era nespus de nimerită pentru noi.

— Daţi-i drumul, băieţi!

Uşuraţi în felul acesta sufletele voastre în care s'a adunat atâta voinţă, încât vă este greu. Căci nu ne vom putea elibera din strânsoarea asta decât înfăptuind ceea ce aşteaptă să fie înfăptuit.

— Haide, daţi-i drumul!

— Nu, aşteptaţi! De abea au trecut grupele unui ploton de puşcaşi.

Sublocotenentul Iordache sta în şanţul de legătură cu malul apei, gata să organizeze îmbarcarea noastră. Bărcile care aveau să ne transporte pe noi erau chiar acele care începuseră transportul. Una din ele o luase înainte, ca o sondă în intenţiile Ruşilor. Aşteptam să vedem ce fel de foc va deschide asupra ei. Câteva minute mai târziu, când îmbarcaţia întâia ajunsese dincolo de mijlocul apei, porni a doua, lăsându-se mult în spre stânga. Pe mal, alte două aşteptau, pline, ordinul de plecare. Era o vreme minunată

pentru baie. Soarele era cald, iar apa scăpăra reflexe argintii, de limpezime.

In stufăriş adia o boare atât de uşoară, încât ai fi crezut că freamătul ascuns al serii este deajuns pentru atâta legănare.

De pe dealul Murgenilor plecaseră bombardierele bolşevice.

O patrulă din vânătoarea noastră veghea din înălţimi albastre.

Pe cerul senin, numai câţiva norişori albi de plaje se înscriau ortografic într'o poveste de tihnă şi de plinătate.

Şi, deodată, mugi un tun. Şi-apoi altele şi altele. Balta arunca trâmbe înalte de apă, de parcă o mină le-ar fi asvârlit în sus. Una dintre bărcile care nu fuseseră aşezate pe apă, fu lovită în plin şi prefăcută în ţăndările mici.

O salcie trosni şi pluti lângă malul unde crescuse. Pe plaja de îmbarcare nu era decât fum, răscolire de nisipuri şi mugetul exploziilor.

Puşcaşii se adăpostiră în şanţurile noastre.

— Ei, acum ce vom face?

— Nu vă speriaţi, copii! O incursiune ca aceea pe care o încercăm acum şi pe care o vom relua mâine de cu noapte, nu este decât o acţiune de tatonare. Este foarte preţios să cunoşti posibilităţile şi stilul de luptă al inamicului, înaintea acţiunii generale.

O fi atac şi ăsta, dar scopul lui de seamă este tatonarea.

— Şi al dracului mai tatonarăm, de nu ne-au lăsat să trecem nici balta.

— Asemenea baraj, se trece foarte greu prin apă. Şi mai ales ziua.

— Păi de ce-l mai făcurăm, atunci, domnule sublocotenent?

— Uite-aşa, ca să tragă Ruşii. Acuma ţi-ai dat seama şi tu că ei au la Flămânda cel puţin douăzeci de guri de foc din artileria de câmp. Ce, aşteptai să-ţi scrie o carte poştală despre aşa ceva?

— Aha!

Axinte sfârşi prin a înţelege explicaţiile sublocotenentului.

Ruşii mai slăbiseră plaja noastră, dar începuseră un foc năpraznic deasupra celor două grupe ce izbutiseră să debarce la malul de dincolo al bălţii.

Focul le-a surpins chiar în clipa când, împreunându-se, urmau să înceapă înaintarea în câmp. La cele dintâi proiectile i-am văzut împrăştiindu-se pentru a se culca. Şi-apoi, barajul bolşevicilor nu i-a mai slăbit. Au aruncat acolo — până seara târziu — cel puţin două sute de proiectile. Intorseseră tot malul bălţii în lungimea celor două grupe.

Priveam cu inima strânsă la camarazii noştri. Şi focul acela năpraznic deasupra câ-

torva oameni, ni s'a părut sălbatec şi nebunesc. Nu peste mult aveam să ne obişnuim cu firea necumpănită a duşmanilor noştri. Erau în stare să tragă toată muniţia lor într'un biet soldat rătăcit în baltă. D'apoi acum când aveau înaintea lor două grupe de luptă? Din tranşeele noastre noi nu puteam deslusi amănuntele bombardamentului rusesc. Dar după desimea erupţiilor de ţărână răscolită şi după felul cum încadraseră ei locul probabil în care puşcaşii se adăpostiseră în vâlcele şi după buruieni, nu ne mai puteam face iluzii asupra soartei camarazilor noştri.

Lucrurile s'au petrecut totuşi altfel. Căci echipa care trecu la ei odată cu întunerecul, n'a găsit acolo decât trei dintre oamenii pe care bulgării atâtor explozii îi îngropaseră aproape de tot. Pe măsură ce Ruşii slăbeau tragerea, puşcaşii noştri alunecau în somn. Aşa încât echipa i-a găsit dormind, obosiţi de-atâta aşteptare.

Cât despre ceilalţi — vreo cincisprezece — aceştia nu voiră să ia în serios împotrivirea inamicului şi se târîră prin baraj, ajungând teferi la via lui Moş Trandafir de pe malul Prutului.

Acolo, îşi fumaseră toate ţigările aşteptând camarazii şi nici prin cap nu le trecuse să se întoarcă pe poziţie.

Ii prinsese întunerecul.

Dar obiectivul acţiunii fusese atins în ziua aceea.

Ei cutreieraseră via şi iscodiseră apele Prutului. De-abea se stăpâniseră să nu deschidă foc asupra unei patrule ce făcea siguranţa terenului bolşevic. Apreciaseră asupra locului de trecere a apei şi experimentaseră drumul cel mai adăpostit până în via cârjanului.

Echipa trimisă în căutarea lor disperase căutându-i în toate buruienile şi de-abea îi aflase datorită mucurilor dela ţigările lor aprinse.

— Altădată să nu mai fumaţi ! îi apostrofă sergentul care comanda echipa.

— Şi cum ne-aţi mai fi găsit ? răspunseră puşcaşii. După cum vezi, ştim noi ce trebue să facem.

Adevărul este că ei ştiuseră să fumeze în aşa fel, încât Ruşii să nu vadă scânteind ţigările lor.

Când au intrat în sat au raportat repede şi au cerut de mâncare; şi numai după aceea ne povestiră câte ceva. Noi i-am privit uimiţi, de parcă sosiseră de pe alte meleaguri.

Din focul acela de iad, ce minune ni-i aduce teferi?

Oricât de calmă le-ar fi fost povestirea, noi, care văzuserăm trâmbe de pământ ridicându-se din mijlocul lor şi ne vuiseră urechile de sgomotul care se spărgea acolo între ei,

noi nu-i mai puteam înţelege decât ca pe o minune cu care îngerii veneau să întărească inimile noastre.

— Dumnezeu ne-a arătat că nimic nu poate stăvili drumul nostru. Nu mai aşteptam pe niciunul dintre voi şi iată-vă acum pe toţi.

Şi camarazii mei începură să şoptească între ei despre Dumnezeu şi îngeri şi despre sfânta milă a Maicii lui Iisus. Şi aşa vorbiră o vreme, până când gândul celor ce vom avea de făcut în spre sfârşitul nopţii, ne împinse în spre adăposturi. Eu rămăsei afară în pândă.

Cu toată sclipirea stelelor, întunerecul era deplin. Reflexul slab al apei stânjenea privirea şi mai mult. Clipociri neregulate izbeau în maluri, cadenţând parcă toate nepotrivirile ceasurilor acelea.

Dincolo, sub sălcii, păsăruica bălţii scheuna ca un căţel înflămânzit.

Este o sburătoare mică, sură şi cu ciocul cam alungit, cum îl au toate suratele din baltă. Dar când o asculţi prin întunerec n'ai cum să ajungi la asemenea închipuire. Ea şuieră ca şerpii, guiţă subţire ca guzganii şi ţârâie ca greerul. E atâta monotonie şi atâta stridenţă in glasul ei, încât dacă nu te obişnueşti a nu o mai asculta, ajunge să te plictisească şi să te obsedeze.

Eu o mai ascultasem în timpul pândelor

trecute, dar în noaptea aceea ţipătul ei mă turbură atât de mult, încât bubuiturile îndepărtate dela Fălciu îmi părură mai uşor de suferit. Imi încordai auzul şi privirea într'acolo. Câteva trâmbe de flacără se desenau ca uriaşe răni roşii în negura orizontului. In reflexul lor diavolesc ochii obosiţi scorneau profiluri de palate, siluete înalte de turnuri şi nesfârşite ziduri crenelate.

Ardea acolo, în străfundurile nopţii, chipul vechilor aşezări ale pământului. Ca într'o viziune de apocalips norii de fum închipuiră gigantice păsări întunecate ce fâlfâiau prelung, adâncind întunecimile din spaţiu. Şi flacăra incendiului şerpuia prelung şi stăruitor ca o salamandră. Acolo bătea artileria grea a bolşevicilor.

Dar prăpădul pe care-l încinseseră era spectrul propriului lor sfârşit.

Ai noştri răspundeau cu aceeaşi vigoare, încât desimea bubuiturilor alcătuia un cutremur continuu care nu avea să se sfârşească curând. Multe nopţi de-a-rândul micul nostru adăpost avea să fie cutremurat de răbufnirile artileriilor grele ce încrucişau tirul lor în dreptul sectorului dela Fălciu. Iar noi aveam să ne obişnuim a ne acoperi pe faţă cu prosoape sau foi de cort, din pricina ţărânei care se scutura printre grinzile acoperişului.

In dreapta, spre Sud, era linişte. Bălţile

făceau luptele peste putinţă. Ştiam că încă mai departe, în spre sectorul Galaţilor, se dădeau lupte îndârjite ; dar peste infernul dela Fălciu, auzul nostru nu mai putea desprinde nimic.

Inaintea Cârjei, la Flămânda, Ruşii aruncau neîncetat rachete. Variaţia lor — erau când roşii, când verzi, când albe — te făcea să crezi că e vorba de semnalizări de noapte, cărora putea să le urmeze ceva. De aceea, ochii pândarului trebuiau să vegheze stăruitor, scrutând reflexele şi adumbririle de pe apă.

Dincolo, pe tărâmul bălţii nu se mai deslueşa nimic. Doar lumina rachetelor ruseşti scăpărau în răstimpuri, desvăluind peisagii fantastice şi stârnind chiotul vrăjitoresc al păsăruicii de baltă.

Eu mă ridicasem pe malul şanţului, care prin acel loc mărginea — spre baltă — ograda prisăcarului. Inapoia mea era dudul sub care petreceam multe ore de repaos din timpul zilei, iar mai departe albeau pereţii casei. Puţin la stânga şi foarte aproape de şanţ era surla înaltă de trestii, pitorească şi străbună. In surla asta — dacă n'ar fi fost atât de expusă — eu mi-aş fi petrecut cu drag repaosurile mele. Şi aşa veneam uneori pentru a fuma o ţigare, două.

Era încăpătoare, încât se vedea că prisă-

carul avusese o turmă bunicică. Inaltă era cât firul trestiei.

Era construită dintr'o schelărie simplă de prăjini, pe care se sprijineau oblic snopurile trestiei, împreunându-se sus într'o muchie înaltă şi subţire ca pe creasta bisericilor gotice. Pe dinăuntru păianjenii o capitonaseră cu văluri tremurătoare. Când adia vântul, trestia prindea să zuzue ceva, ca un cântec din vremi ancestrale.

Acolo, în nopţile când încă nu bubuia tunul, povesteam camarazilor mei despre vieaţa vânătorească a strămbunilor lumii, despre gospodăria minunată a troglodiţilor, despre balauri care nu sunt numai ai basmului, despre feţi-frumoşi şi smei adevăraţi şi despre uriaşe lupte voinicesti. Ei ascultau cu mintea plină de închipuiri năzdrăvane şi îmi întindeau ţigări, deşi ştiau bine că proviziile noastre de ţigări erau aidoma şi că nimic nu mă îndreptăţea să le fumez şi pe ale lor. Dar făceau lucrul acesta în chip reflex, aşa cum — în duminecile cu horă — îmbiau cu sticla pe lăutarii din sat.

— Dar armată făceau troglodiţii ăia ?

— Ei, armată ! Pe atunci fiecare om era soldatul propriei sale gospodării. Şi avea de lucru, nu şagă ! Căci hoţii aveau chip de balaur cu solzii cât o platoşă şi omul nu iscodise

încă armele de foc. Ba chiar focul nu-l aflară oamenii decât foarte târziu.

— Mai bine nu-l mai iscodeau ! Că cu focul ăsta s'au ars al dracului. N'ar fi fost mai bine fără el ?... Ia dă un foc, măi vere Neacşule ?

— Bine mai vorbişi, măi Axinte ; că dacă Neacşu n'ar fi avut foc, n'aveai cu ce-ţi mai lumina şi faţa după asemenea prostie... Dar între ei nu se băteau niciodată ?

— O, ba da, se băteau şi între ei. Cu cât deprindeau mai mult din simţul chiverniselii, cu atât se băteau mai des. Ei se băteau pentru locurile de vânat mai ales.

— Pentru locuri de vânătoare, zici ? Noi nu ne batem ca ei.

— Nu. Noi ne batem pentru ceva pe care strămunii noştri vechi nu-l cunoşteau. Ei nu deslușiseră încă puterile Dumnezeului adevărat.

— Da — vezi ? — aşa e. Noi pentru Dumnezeu am făcut războiul ăsta.

Bunii mei camarazi ! Le plăcea atât de mult să ştie că războiul lor este al îngerilor lui Dumnezeu ! Despre alte înţelegeri nu le mai păsa. Ba nici victoria nu-i preocupa prea mult. Căci a muri pentru Dumnezeu, înseamnă a învinge în numele Lui. Care va fi sfârşitul pământesc al luptei ? Oricare ar fi acesta, sângele credincioşilor înseamnă victoria lui Dumnezeu. Martirii nu au murit ? N'au

fost ei învinşii pământului ? Şi totuşi cuvântul lor este singurul bun al vremilor acestea.

Camarazii mei ! In graiul lor rudimentar dar plin de înţelesuri şi atât de plastic încât uneori avea parcă gust şi miros ca îmbucătura, gângurea atâta neputincioasă înţelepciune !

Eu îi ajutam adesea, împrumutându-le cuvinte potrivite, dar — de câte ori, Doamne ! înmărmuream înaintea cuvântului lor !

Glumeau, mai ales, cu atâta vioiciune şi cu atât de sfişchiuitoare ironie, de parcă-ţi dădeau să mănânci aguridă.

Am trăit în mijlocul lor ceasuri de restriştе grea, încât am putut cunoaşte toate feţele sufletului lor.

Şi de câte ori mi se va face dor de oameni adevăraţi, am să mă duc să caut pe ţăranii pământului acesta.

Am să le spun mereu că în statornicia şi în vechimea sufletului lor e toată frumuseţea Ţării, că nimeni nu vorbeşte mai măestru şi mai deplin, că niciun popor de pe lume nu are chilia lui duhovnicească mai bine chivernisită ca a lui.

Şi — Doamne — cât aş vrea să le pot spune că niciun păcat nu apasă mai cumplit pe inima lor, de cum apăsă nesocotirea bătrâneştilor aşezări ale datinei.

Camarazii mei aveau sufletul subţire şi cu-

prinzător. Ei ştiau că în vinele mele curge sânge străin de al lor şi pentru asta îmi cereau uneori temeiuri neîndoielnice. Eu vedeam bine cum din coada ochiului alunecau priviri piezişe şi bănuitoare :

— Dacă nu eşti Român, pentru ce spui că îţi place când vezi la noi câte ceva „pe românește“ ?

Atunci şi la Nemţi îţi place să vezi „pe nemţeşte“, la talieni „pe talieneşte“ şi tot aşa.

— Drace ! Tu vrei să mă bagi în traistă, Axinte. Păi atunci o să încerc să fac şi eu la fel. Ştii tu ce este un om prost ?

— Ştiu ! Un om care nu ştie.

Axinte credea că-l aduc cine ştie unde şi de aceea îmi răspundea cumpănit, privindumă lătăreţ.

— Aşa este, dar nu întocmai. Pentrucă mulţi sunt aceia care nu ştiu pentrucă n'au avut de unde să afle şi care sunt — totuşi — firi înţelepte. Este ?

— Păi, este !

— Atunci, un om prost este un om care păcătueşte ceva mai mult. El, nu numai că nu ştie, dar nici măcar despre el nu ştie mare lucru.

— Mi se pare că vrei să mă arzi.

— Nici nu mă gândesc. Dacă ţi s'ar întâmpla aşa ceva, să ştii că ţi-ai făcut-o singur.

Prin urmare, un om care nu ştie ce-i cu el, ăla este un prost.

— Mda... !

— Acum închipueşte-ţi doi proşti. Şi pe deasupra închipueşte-ţi-i vecini. Eşti gata ?

— Gata ! Doi proşti... care sunt vecini.

— Bine... Şi acum, vecinii ăştia au o pricină, cum foarte des au proştii.

— Da... Atunci iese scandal mare.

— Ai ghicit, Axinte. Iese scandal mare şi foarte greu i-ar putea împăca cineva.

— Mai bine să nici nu te bagi.

— Fireşte că e mai bine să nici nu te bagi. Mai ales tu, Axinte, că atunci s'ar face trei şi se încurcă socoteala noastră. Te duci în drumul tău şi ai norocul să treci pe lângă casele unor oameni înţelepţi, care se cunosc pe sine şi cunosc foarte multe şi dintr'ale altora.

— Aşa ceva n'am văzut încă. Dar îmi închipuesc.

— Bine. Şi oamenii aceştia au şi ei o pricină. Crezi că vor avea nevoie să te cheme pe tine şi să ţi se jeluiască, învinovăţindu-se unul pe altul ? Tu ce crezi ?

— Eu... mi se pare că de data asta nu mă mai laşi — eu cred că ei o să se înţeleagă singuri, că doar de aceea ziserăm că sunt înţelepţi.

— Aşa este, măi Axinte ! Oameni de aceştia se bat în orice caz mai rar. Vezi tu ? Aşa e

şi cu popoarele. Când fiecare în parte va fi ajuns să se cunoască temeinic, ele vor cunoaşte temeiurile însăşi ale dreptăţii. Şi nu se vor mai înverşuna ca până acum. De aceea Italianul trebue să fie cu toate ale lui „pe italieneşte", Neamţul „pe nemţeşte" şi Românul „pe româneşte".

— Aha!

Aşa făcea Axinte când înţelegea câte ceva.

Mie îmi plăcea să mă hârjonesc cu ei. Deprinsesem felul lor de glumă, încât ajunsesem în stare să nu mă deosebesc dintre ei.

Dar oamenii aceştia au o însuşire minunată care-i deosebeşte de toate popoarele pământului. Au atâta bun simţ şi într'o formă atât de civilizată, aceşti ţărani — cărora civilizaţia le-a adus atât de puţin — încât nici împrejurările cele mai vrăjmaşe nu-i smintesc dela locul lor.

Doamne! Sunt oameni care-i cred încă nesimţitori.

Au cea mai desăvârşită şi cea mai complexă înţelegere a simţului ierarhic. Gradul, vârsta, şcoala, obârşia, toate acestea se cumpănesc în criteriul preţuirii şi al comportării lor.

Ei spune „nene" unuia mai bătrân, chiar dacă gradul acestuia este mai mic, spun „dumneata" celor însuraţi, chiar dacă este vorba despre oameni mai tineri şi — niciodată — vorbind despre comandanţii lor, nu

i-am auzit spunând: căpitanul sau plotonierul.

In noaptea aceea, în care sinistrul alterna între chiţcăitura sfredelitoare a păsăruicii de baltă şi mugetul îndepărtat al artileriilor, eu am simţit mândria de a fi camaradul oamenilor aceştia.

Pe vremuri, când, plecând de acasă, spuneai că te duci la concentrare şi nimeni nu se deprinsese încă să vadă rostul înviforat al acestora, pe atunci mă apăsa — uneori — nu ştiu ce fel de umilinţă. Plecam într'o chemare pe care cu greu mi-o puteam închipui măreaţă, când venea să mă amestece cu toţi mărunţeii pământului acesta.

Găseam acolo muncitori, meseriaşi, pescari, câţiva târgoveţi dintre cei mai năpăstuiţi şi apoi ţărani, ţărani, ţărani.

Eu nu găsisem încă cheiţa fermecată care deschide sufletele lor şi care este modestia, blândeţea şi mai ales desăvârşita cinste a minţii.

Şi limbile noastre, cu greu îşi răspundeau una alteia.

De aceea vieaţa mea sufletească din vremea lunilor de concentrare se mărginea la voluptatea sportivă a orelor de instrucţie şi la satisfacţia fizică a repaosurilor.

Dar veniră împrejurările tari ale războiului, când sufletul înfloreşte toată tainica lui lu-

mină, cum în zile obişnuite numai rugăciunea izbuteşte să facă.

Şi camarazii mei încetară de a mai fi mărunţi.

Eu nu eram cu oamenii dela ţară, ci eram cu ţara însăşi, în cea mai conştientă vieţuire.

Un intelectual este un om care, în clipele cele mai alese din vieaţa sa se regăseşte cu plăcere în fantasmul câte unei idei pe care a deprins-o în vieaţa sa cărturărească. Atunci păiajenul minţii sale toarce fire diafane, împletindu-le în forma celor mai măiestrite speculaţiuni.

Dar pentru aşa ceva războiul este prea puternic. In viforniţa lui vălul măiestrit se sfâşie nespus de uşor. Pustiul sufletesc este greu de umplut cu surogatele minţii speculative.

Pe când, în sufletul lui primitiv, ţăranul găseşte forţe potrivite. Şi astfel, în încercările tari ale războiului, s'a întâmplat că nu ţăranul a trebuit să împrumute stări pentru sufletul său, ci intelectualii au trebuit să-l învârtoşească pe al lor, ajungând acolo unde se aflau ţăranii. Aşa s'a întâmplat. Cei care au făcut războiul şi l-au înţeles, ştiu câtă reveneală au adus ţăranii în inima lor.

Căci una este să fii patriot şi alta este să fii Patria însăşi.

Acolo, pe marginea şanţului împresurat de întunerec, se adunase tot sufletul ţării. Ca-

marazii care torceau vise subţiri în adăpost, îmi trecuseră arma cu încredere de moarte. Tot astfel aveam a o trece şi eu celui care urma să mă schimbe. Şi fără deosebire, ca înfăţişări multiple ale aceleiaşi inimi, fiecare dintre noi trecea la platforma de pământ a pândarului, luptându-se ore în şir cu întunerecul şi cu somnul.

Inapoi, Ţara adormise ca un copil. Din veghea noastră creşteau visele ei cele mai dragi, de linişte şi de izbândă. Zeul Patriei se sălăşluise în mădularele noastre, îndoindu-le puterea.

Şi — într'adevăr — ca un copil dormea Ţara, în noaptea aceea clocotitoare.

Focul şi moartea se vor opri aici, în piepturile noastre.

Iar mâine, Ea se va trezi mai liniştită şi mai încrezătoare. Căci pe malul Prutului crescuseră atâţia taţi câţi fii îşi trimisese Ea odinioară.

Şi-atunci — deasupra vuietului de luptă, din scăpărarea daurită a stelelor, prinse a se încropi ca un cântecel de leagăn, subţire şi duios.

— Dormi uşor, Ţară dragă. Şi în somnul tău să fâlfâie sbor albastru de îngeri. Dormi uşor, căci străjuitorii casei Tale nu vor adormi. Ei au prins în mâini vânjoase armele ce te-ai priceput să făureşti şi vor lupta cu ele şi cu sângele din ei.

— Dormi uşor, Ţară dragă, şi din partea noastră nu-ţi face inimă grea. Căci în noi a pătruns aroma făpturii Tale şi altă răsplată nu mai aşteptăm. O sorbim fără saţ şi mulţumim lui Dumnezeu pentru neasemuitul acesta ospăţ.

Nu ne împleti răsplată, pentrucă durerea noastră luminată şi înaltă ne răsplăteşte îndeajuns.

Odihna Ta senină să n'o tulbure în niciun chip îngrijirea pentru noi. Nici dacă ne închipuim că Tu ne-ai putea obosi peste puterile noastre, noi n'avem de unde să urzim supărare împotriva Ta. Căci în fiecare dintre fiii Tăi, zeul cel străbun a urzit o inimă de tată.

— Dormi uşor, Ţară dragă, copil neţărmurit de drag, căci păzitorii Tăi nu vor şti să precupeţească sângele lor.

...

Cele trei ore de pândă trecură nesimţite, fără a mă obosi măcar. Când caporalul Neacşu veni să mă schimbe, eu mă pregăteam a coborî la malul bălţii, pentru a privi apa la oglinda ei şi pentru a face legătura cu cele două pânde laterale ale puşcaşilor.

La Prut nu trimiseseră avantposturi. Iar grănicerii aveau să se retragă în noaptea asta, în vederea atacului din zori. Cu atât mai vârtos veghea noastră trebuia întărită.

— Unde vrei să te duci ?

— Tu eşti, Neacşule ? Voiam tocmai să co-

bor la apă şi-apoi să fac legătura cu puşcaşii. Acum ai s'o faci tu. Dar, haidem, mai bine împreună. In câteva minute am terminat...

Coborîrăm prin şanţul de legătură, pe plaja scormonită de bombardament. Inaintarăm pe limba de pământ a podului de odinioară, până în dreptul reţelelor de sârmă acoperite în parte de apă.

Câteva rachete de-ale Ruşilor ne înlesniră vederea asupra bălţii. Pretutindeni linişte. La întoarcere alunecarăm spre stânga, în dreptul grupelor de puşcaşi.

— Care-i acolo ?

— De ce dracu, n'or fi făcând băieţii ăştia aşa cum au învăţat ?

Aşa se somează, măi camarade ? Aici sunt mitralierele ! Dar, acolo, care-i ăla de somează ca la vie ?

— „Văduva Vasile", dintr'al doilea.

— Văduvi-te-ar Dumnezeu de păcate ! Nu trage, vericule, că sperii pe Ruşi.

— Arde-i-ar focul... Noroc să dea Dumnezeu !

Văduva ne deslușise bine şi acum se ridicase de unde ne aşteptase culcat şi venea spre noi.

— Bine ?

— Bine !

— Vecinul ce-ţi face ?

— Acu fusei pe la el. E bine şi acolo.

— Atunci, să-ţi dea Dumnezeu noroc!

— Noapte bună, camarazi!

Coborîrăm din nou şi întoarserăm drumul deasupra şanţului nostru, până în dreptul grupelor din stânga. Ne aştepta acolo, un ostaş mai aprig:

— Stai! Cine-i?

O voce puternică şi hârâitoare alunecă peste apa bălţii ca o pasăre de pradă.

— Măi, să fii! făcu Neacşu. Şi mai înaintarăm de-o brazdă.

— Stai! Cine-i?...

Şi a doua buhă se repezi după cea dintâi.

Priveam în răstimpuri şi peste apa sectorului nostru. Liniştea desăvârşită ne împingea la glume. Inaintarăm mereu, fără să răspundem. Camaradul care încerca să ne sperie tunându-şi somaţia, nu putea să nu ne fi ghicit, de vreme ce, noi, care aveam lumina apei în spate, îl ghiciserăm pe el.

— Stai... că trag!

— Ba mai bine ciupească-te suratele! Al dracului reglementar mai eşti! vorbi Neacşu, care aflase lămurit cu cine avea de lucru.

Era Lisandru Covrig, mascota tuciurie a plotonului al treilea. Regulamentele făcuseră din el un fel de al doilea carnet al Căpitanului dela puşcaşi. Şi de câte ori se întâmpla vreo necuviinţă în companie, ţiganul era chemat să debiteze paragrafe întregi din Regulamentul

Serviciului Interior. El făcea lucrul acesta fără greşeală, de parcă le-ar fi citit. Căpitanul scontase bine asupra efectului corectiv al sistemului :

— Covrig !

— Ordonaţi, Domnule Căpitan ! striga Covrig, ca de sub turela tancului.

— Ia spune tu fruntaşului Spiridon, ce e aceea, planton !

— Să trăiţi Domnule Căpitan, am înţeles să spun fruntaşului Spiridon ce e aia planton.

Şi apoi, făcând un sfert la stânga :

— Să trăiţi, domnule fruntaş, plantonul este un soldat încins şi neînarmat, care veghează asupra bunei stări a unui local, cum ar fi : un dormitor, o sală de mese, cetera, cetera. El nu fumează, nu bea, nu mănâncă, nu joacă... cetera, cetera !

— Ajunge, Covrig ! îl întrerupse căpitanul, căci altfel tot regulamentul ar fi ajuns să-i scapere printre dinţi. Ai înţeles, Spiridoane ? Altădată cred că n'o să mai trebuiască să obosesc pe Covrig. Dacă vei uita, mai du-te, din când în când, şi întreabă-l.

Cel admonestat astfel pleca întotdeauna ruşinat şi spectrul ţiganului era deajuns pentru a-l face mai conştiincios. Cât despre Covrig, după asemenea bravură devenea şi mai aprig. El pleca dinaintea Căpitanului, exagerând şi pigmentând astfel cu nuanţe proprii, toate ri-

gorile reglementare. Raporta, saluta, pleca vijelios în spre jumătate stânga, ocolind în buestru şi-apoi se alinia trepădând des şi sgomotos din picioare, în timp ce satisfacţia îi umfla bucile obrazului ca şi când ar fi suflat în goarnă.

Nimic nu avea să tulbure fantoma sumbră pe care regulamentele o urziseră în sufletul lui.

Şi mai târziu, în timpul cumplitului atac dela Ţiganca, Covrig ştiu să întâmpine moartea la fel de nesdruncinat în pătimaşa lui reglementare. El raportă de jos, unde-l prăvălise schija, cerând comandantului de grupă să fie înlocuit, dădu bineţe camarazilor deaproape, pomeni — cu voce stinsă de data asta — numele pirandei şi al puradeilor dragi şi muri, în timp ce mâinile i se întindeau de-alungul, ca pentru a căuta vipuşca.

Acum, prezenţa caporalului fu deajuns pentru a stârni în el avântu-i de întotdeauna :

— Să trăiţi, domnule căprar ! Sunt soldatul Lixandru Covrig, sentinelă la postul de pândă...

— Bine, Covrig. Ce mai e pe aici ?

— Ii bine, pupa-v'aş tălpile.

— Aici o făcuşi fiartă, intervenii eu. Asta cu „tălpile" nu stă scrisă nicăieri.

— Nu stă, mânca-te-aş. Da mă gândeam şi eu de-o ţigară. Că acuş vine să mă schimbe.

Şi aş fuma-o în bordeiu, că în post ştim noi că nu se poate.

Despre aşa ceva nu încăpea nicio îndoială şi de aceea dădurăm lui Covrig fiecare câte o „plugară" de-ale noastre.

In şanţ îl găsirăm pe Dude, fruntaş cu termen redus, mic în statură şi vârstos tocmai ca dudul prisăcarului ; şi la fel de mieros în rodul limbii sale.

— Bravo, dacă te-am fi ştiut aici, ne-am mai fi „ţigănit" o vreme.

Dude ieşise din adăpost — aşa 'ntr'o doară — pentrucă nu putuse adormi. De aseară, artelnicul îi adusese scrisoare. Şi din felul ascuns şi îndelungat cu care o citise, bănuiserăm cu toţii despre ce fel de scrisoare era vorba. Ii trimetea logodnica lui gânduri dornice şi minunate despre singurătatea şi despre nădejdea ei.

„...Mă gândesc mult la cele ce mi-ai spus la plecare şi cu fiecare clipă care trece te iubesc mai mult..."

Dude trebuise să ne-o citească, până la urmă, la licărul slab al lămpii din adăpost.

„Logodnica" unuia dintre noi, prinse să întruchipeze dorul fiecăruia. Căci în toate inimile un gândăcel fermecat ţesea fără încetare, în ciuda celor din afară, mângâietoare văluri de mătase.

Hei... între aspreala căştilor şi susurul cel

tainic al inimilor noastre tinereşti, cât avea să trudnicească sărmană gândirea noastră!

— Măi Dude, mi se pare că scrisoarea logodnicei şi atacul de mâine prea veniră deodată!

Desigur că aşa era.

Dude ieşise la stele să caute cumpănă pentru restriştea din sufletul său. Devenise trist şi scump la vorbă, de parcă în dosul cuvintelor de dragoste el deslușise o altă misivă. Fremătătoarea vieaţă din scrisoarea aceea adusese în ochii lui reflexe cernite şi îi potolise faţa, ca o arătare de rău.

Eu nu primisem asemenea scrisoare. Ştiam că nici nu am de unde aştepta. Şi peste tristeţea camaradului, am simţit atunci cum în sufletul meu întârzie un gol pe care nu aveam cu ce îl umple. Căci astfel este orânduită fiinţa, încât toate lucrurile vieţii să încapă în ea. Şi nesocotirea ori căruia dintre acestea este un păcat pentru care — la vreme potrivită — vieaţa ne cere socoteală.

Imi fu necaz pe mine, pe izolarea ce o crezusem proteguitoare şi constructivă; şi firava mea producţie aş fi dăruit-o toată în schimbul câtorva rânduleţe, ca acelea ce întristaseră ochii camaradului meu.

Şi atunci, sub apăsarea neîmplinitelor doruri, în timp ce camarazii mei lăcrimau din vieaţa lor deplină, eu simţii strecurarea caldă a sângelui şi dorul lui cel mai de seamă. Şi

îl lăsai să înflorească în cuprinsul conştiinţei şi să gângurească — cum nu făcuse niciodată — povestea lui măruntă şi scăpărătoare şi neîncetat nouă, ca imaginea dintr'un caleidoscop.

In noaptea aceea, cu sufletul înfiorat de temeri necunoscute încă, în faţa morţii care aştepta asaltul nostru, vieaţa a vorbit în inima mea cuvântul ei de taină.

Eram îndrăgostit de cineva care îşi pribegise dorul, pentrucă în locul pe care i-l hărăziseră stihiile crescuseră tufele unor îngrijiri abstracte şi fără de temeiu. Poate că trecuse — odinioară — pe lângă mine. Cine ştie ? Poate că ne priviserăm îndelung şi stăruitor, aşa cum se privesc îndrăgostiţii în preajma vieţuirii. Poate că şi acum, cineva stărue să viseze pe cel de dincolo de înfăptuire.

Indrăgostit şi umilit înaintea propriului meu destin omenesc.

Măi, frate Dude ! Tu n'ai mai apucat să-ţi vezi logodnica. In tristeţea ta de atunci vorbiseră adâncurile ştiutoare ale inimii. Căci nici după întâia înfruntare cu moartea — din spre sfârşitul nopţii — ochii tăi nu se înseninară ; şi nici de-a-lungul celor câteva zile de linişte ce trecură până la atacul următor. Moartea te-a smuls atunci tristeţii tale şi te-a alipit pământului pentru totdeauna.

Scrisoarea este şi acum la tine, măi frate Dude !

Scrisoarea aceea atât de grăitoare şi de vie, încât moartea ar fi trebuit să se aplece înaintea ei.

Ai luat-o la tine, dar aroma ei de dragoste stăruie şi acuma în mintea mea.

Căci în noaptea aceea eu am iubit alăturea de tine şi mi-am făgăduit mie însumi duhul rândurilor ei tremurate.

„...cu fiecare clipă care trece eu te iubesc mai mult..."

Măi frate Dude, mai citeşti tu, câteodată, scrisoarea aceea ?

...

Când mă îndreptai în spre adăpost, nu mai era mult până în zori.

Ora „H" începuse să alunge steluţele mai mici, pentru ca apariţia ei să fie cât mai adăpostită. Stelele mai luminoase păleau şi ele una câte una, îngrozite de spectrul ei nedefinit.

Ora de desăvârşită taină, pe care, dintre supuşii ei, numai foarte puţini o cunosc, dar care nu înşeală pe nimeni şi care, dintre toate orele lumii, nu se revocă niciodată.

Ora „H" care spulberă somnul şi tremură — în minte — ca un ac magnetic.

La venirea ei nu mai dormea nimeni. O presimţiserăm cu toţii. Şi totul era gata.

In clipele care premerg răsăritului, când

lumina din stele s'a şters fără ca zorile să lumineze încă în zare, întunerecul este cel mai adânc.

Atunci cocoşul cântă înfrigurat şi vietăţile se întorc în culcuşurile lor.

Este clipa cea mai de seamă a vieţii pământului, când întunerecul răbufneşte în văzduhuri cu avântul celor din urmă puteri.

Ora „H".

Sub puterea ei vrăjită ne adunaserăm cu toţii înainte de a ne fi chemat cineva. Când agentul dela Comandament intră în adăpost, nu mai era nimeni acolo.

Ora „H" suflase în flăcăruia lămpii şi agentul scotoci zadarnic printre snopurile de trestii de jos.

Ne căută de-a-lungul şanţurilor şi când ajunse pe plajă, unde noi ne şi scoborîserăm luntrile, râserăm cu toţii. Pentrucă ordinul pe care trebuia să ni-l transmită, suna cam aşa : ...Deşteptarea ! Toată lumea se echipează — arma şi muniţia — şi iese la plajă !

El ne găsise acuma, dar cum era să ne mai spună ceea ce vedea bine că era făcut ? Pe de altă parte, ordinul trebuia executat cu orice preţ. Şi atunci vorbi şi el, astfel : „Bine aţi făcut ce-aţi făcut; dar acum pentru ce râdeţi, împieliţaţilor ?"

Cele dintâi reflexe de lumină ne găsiră voioşi, bodogănind în bărci pentru a echili-

bra în luntre greutatea noastră, a armelor şi a cutiilor cu muniţie.

Şi — una câte una — bărcile puşcaşilor începură să treacă. Bărcile care nu aveau rame trebuiau împinse cu prăjina. Aveam încă destul întunerec înaintea noastră pentru a putea trece balta şi mai cătinel.

Era bine însă ca toată lumea să plece cât mai deodată, chiar dacă dintre noi unii aveau să ajungă mai anevoie la malul de dincolo.

Plecările subţiri, aşteptarea întoarcerii unei bărci în care aveai să te urci la rândul tău, murmurul continuu în care aşteptam, toate acestea sunt amănunte pe care e bine să le termini cât mai degrabă. Căci — pe nesimţite — ele produc o stare de nervi întotdeauna stânjenitoare. De aceea puşcaşii plecară aproape în acelaşi timp. Luntrile lor înaintau de-abea zărite, plescăind uşor din lopeţi. Din cele cu prăjini se auzea murmurul soldaţilor, căci în timpul mersului lor anevoios, oamenii trebuiau să alunece când într'o parte când într'alta, cumpănind fără încetare balansul celui care împingea.

Cu toată graba, noi trebuirăm să mai aşteptăm. Mitralierele noastre şi grelele cutii cu benzi, nu puteau fi înghesuite la întâmplare.

Aflaserăm de pe acum rostul incursiunii noastre. Cunoşteam dispozitivul şi misiunea fiecărei grupe. Numai puşcaşii aveau să treacă Prutul. Ei aveau să atace în spre flancul drept

al inamicului, iar la focul acestuia aveau să se oprească şi să se retragă până într'un pâlc de sălcii, strecurându-se apoi şi mai la stânga ca şi cum ar fi avut să învăluiască frontul Flămândei în spre Gheltosu. Dar învăluirea nu trebuia să se desăvârşească, pentrucă scopul însăşi al acţiunii nu era acesta. Câţiva prizonieri — însă — ar fi fost nespus de bine veniţi.

Noi aveam să instalăm mitralierele noastre dincoace de Prut, la gardul răsăritean al viei lui Moş Trandafir. De acolo aveam să facem protecţia puşcaşilor şi — mai ales — să intervenim, oprind cu foc eventuale contra-atacuri.

Ora „H" stârnise o boare măruntă peste ape şi frământa vălurele mici.

La Fălciu bombardamentul se deslănţuise iar, puternic şi continuu, de parcă şi acolo se pregătea ceva.

Dar la noi era linişte. In păpuriş se înghemuise atâta întunerec încât nu mai era chip să deslueşti nimic. Bărcile puşcaşilor nu se mai vedeau. Dar se auzea limpede plescăitul ramelor şi murmurul celor din bărcile cu prăjină.

In înalturi, norişori diafani care împodobiseră noaptea, sorbeau în ceaţa lor, cei dintâi stropi de lumină. Răsăritul strecura în noapte avantgarda lui trandafirie. Ca întotdeauna, căruţa prisăcarului ademenise dimineaţa, lu-

minându-se măsurat şi discret ca o mireasă. In grădiniţa casei, printre ştiubeiele cuprinse de flori, albinele fărămiţau întunerecul. Iar nisipul culegea pentru pământ.

Numai apa întârzia încă sumbră sub abureala nopţii.

In satul pustiu, numai câţiva cocoşi adevereau trecutele zile gospodăreşti şi se îndărătniceau să păstreze minunata lor tradiţie. Câinii, uluiţi şi flămânzi, dormeau cu tot dinadinsul. In răstimpuri, un urlet singuratec se ridica în înalturi, ca o trâmbă de fum din vâlvătaia Fălciului. Ei dormeau nopţile lor, aşa cum nu mai făcuseră până atunci. Foamea din măruntaie, prostită arare cu pâine soldăţească, mai amorţea în vremea nopţii. Dar ziua era făcută pentru dureri. Căci la prispa de unde copiii le aruncau cuvinte şi fărămituri, nu mai venea nimeni. Ei aşteptau o vreme, scâncind şi alintându-se ca în vremuri bune.

Şi apoi, ca şi cum şi-ar fi adus aminte, ochii lor se înnoptau deodată şi plecau de-acolo, cu botul în praf şi cu urechi pleoştite.

Incotro ? De-a-lungul şi de-a-latul ogrăzii, până când oboseala îi aşternea pământului alăturea de vreo tufă. Şi atunci, în sufletul lor limpede de animal, în care gândirea nu era în stare să urzească presupuneri şi raţionamente alintătoare, se împlinea atâta durere încât începeau, întocmai oamenilor, să plângă.

Şi — din când în când — ridicând boturile în sus, plesneau în noapte urletele lor ca nişte harapnice de smoală.

...

— Dar ce-i cu câinele ăsta, Mogoş ?

— A venit singur, domnule Căpitan. Noi ziceam să-l luăm cu noi la mitraliere, că şi aşa n'o să trecem Prutul.

Căpitanul surâse. Poate că se gândea să ni-l ceară. O vietate care nu pricepuse rostul îmbarcării noastre şi se bucura ca în zile de linişte şi de belşug, când pescarii Cârjei plecau să surprindă peştele în zorii dimineţelor, o vietate care se bucura printre noi curată şi neştiutoare, era nespus de potrivită fiecăruia.

Nimeni în lume nu iubeşte pe câini ca soldatul. Şi niciodată câinii nu au fost mai îndrăgiţi ca în vreme de război. Atât de apropiat sufleteşte încât vieaţa lui de toate clipele ni se înfrăţeşte desăvârşit, câinele înfăţişează pentru fiecare dintre noi, consolarea neştiinţei.

Câtă neînţeleasă dragoste scapără din ochii lui în timp ce-ţi îmbulzeşte botul în palme, ca şi când mângâierile tale i-ar putea împlini şi foamea şi pustiul !

Prietenul lui Mogoş fugea printre noi sărind cu labele peste cartuşiere, lingându-ne mâna şi tânguindu-se după fiecare barcă ce pleca.

— Lasă măi, vere Cartuş, că pornim şi noi acuş !...

— Cartuş, Cartuş... bravo Mogoş !

Şi ne bucurarăm ca într'o poveste de copii, de parc'am fi pornit pe cine ştie ce tărâm minunat.

Dar peste uitarea aceasta de-o clipă, zorile trimiseseră şfichiuri de lumină. Şi apa bălţii se tălăzuia argintie, descoperind siluetele mici ale bărcilor ce se întorceau.

— Repede !

Ziua se înfiripa pe nesimţite şi barajul din seara trecută ne arătase ce ni s'ar putea întâmpla. Teama de a fi surprinşi în plină lumină în mijlocul apei, ne fura în aşa chip încât asupra întâmplărilor ce aveam să întâmpinăm nu mai cugetam.

In împrejurări de acestea nu mai este timp pentru frică. Căci fiecare clipă care trece aduce noui trebuinţe şi freamătul lor copleşeşte.

Ah ! Să ajungem odată dincolo ! Desigur că cel mai rău lucru ce ni s'ar fi putut întâmpla, ar fi fost un bombardament în mijlocul bălţii. Dincolo, odată ajunşi pe mal, vom afla noi ce trebue făcut. Dar apa, apa asta vrăjmaşe care se poleieşte cu lumină ca pentru a arăta Ruşilor bărcile noastre !

— Repede... daţi-i repede !

Strigam la vâslaşi, aplecându-ne la firul apei.

Veniră şi bărcile. Ele înşile tremurau neliniştite peste vălurelele de dimineaţă. Cartuş ne întârzia cu frenezia lui prostească. Căci cu cât înfrigurarea noastră era mai mare, cu atât erau mai dese şi mai îndrăsneţe salturile lui. Intra şi sărea din barcă, împiedecându-ni-se în picioare. Ce bătaie i-ar fi trebuit! Dar cine era în stare să lovească un câine? Şi-apoi, chiar de ar fi făcut-o, l-ar fi cuminţit oare? Nu. Cartuş ar fi luat bătaia drept jucărie şi ar fi sărit încă şi mai sus. Şi cum s'ar fi deslipit el de noi? Unde să se ducă? In satul pustiu nu-l aşteptau decât tovarăşii flămânzi şi abătuţi cu care nu se mai putea nici bate măcar.

Nu! El găsise acuma pe stăpânii lui. Câţiva pesmeţi şi două trei limbi de apă îi ajungeau lui. Şi ce-i păsa lui unde vom merge? Care câine şi-a întrebat vreodată stăpânul despre aşa ceva?

In sfârşit, gata! Mogoş l-a apucat în braţe şi a sărit cu el într'o barcă. Pe mal nu mai era nimeni. Cartuş se cuminţise şi el.

Dar lumina se încropise bine. Stufurile din dreapta se lămuriseră până departe.

Peste apă se zăreau puşcaşii ca nişte soldaţi de plumb. Ei se împrăştiaseră şi înaintau printre tufe, alergând deasupra locurilor des-

coperite. Pe pământ însă, nu aveau cum să fie încă văzuți.

In tufăriș se încâlciseră — și întârziau sub lumină — scame de întunerec.

Dar aci, pe oglinda apei, lumina creștea din adâncuri, ca un stuf. Scăpărările ei ne săgetau prin nervi înfiorări electrice.

Doamne, malul celălalt! Acolo așteptau vâlcele, tufe și sălcii! Ce de bunătăți dintr'odată! Iată, pușcașii au intrat parcă în pământ. Ce mulțumiți trebue să fie pușcașii!

Era atât de fremătătoare graba noastră, încât nimic nu-și mai putea face loc în inima și în gândul nostru. Trăiam numai impulsul clipei aceleia. Cine se mai gândea în urmă? Cine avea timp de tristețe și de spaimă, când lumina creștea sub noi, ridicându-ne ca pe-o jertfă zeului negru și răbufnitor al bolșevicilor.

— Radule, tu ai obosit!

Smulsei prăjina din mâinile sergentului nostru și în timp ce barca se clătina afundându-se până la gură, începui să împing din toate puterile.

Doamne, eu n'am fost niciodată pescar! Barca noastră înainta în zig-zag, ridicându-se și plecăind în apă la fiecare împinsătură. Și dintre noi, niciunul nu era mai priceput.

— Drace! Nu ne-om înneca aci ca proștii? Bate mai la stânga!

Intinsul scânteietor al apei obosea şi ameţea, încât la fiecare împinsătură trebuia să ridic ochii, pentru a o manevra pe direcţie.

De după dealul Flămândei izbucniseră pale rubinii. Şi balta scăpăra şi se împotrivnicea bărcuţei noastre, de parc'ar fi fost umplută cu argint viu.

— Haide, că ajungem ! Dă mai prelung... aşa !

Dar barca svâcni deodată din spre vârf şi rămase înţepenită într'o spinare de nisip.

— Haide, că acu ne trezim cu proiectile ! Impinge, împinge !

Dar barca nu mai clintea. Săririm jos, în apa care trecea de genunchi. Luarăm mitralierele şi muniţia şi cu opinteli greoaie ne urnirăm în spre mal.

Camarazii noştri dintr'a şasea pătimiseră încă mai rău în atacul de ieri asupra Ţigăncii.

Grupa de Mitraliere întâlnise în înaintarea ei o baltă care nu-i îngăduia deschiderea focului. Trebuia trecută cu orice preţ.

Şi mitralieriştii înaintară în apă, cu tot materialul lor... La genunchi... la centură.. la piept. De aci înălţimea apei scădea.

Dar dintr'o cazemată, ascunsă măestrit, mitraliere ruseşti deschiseră asupra lor rafale lungi. Nu era chip de fugit. Cartuşele ricoşau la suprafaţă, fluierând pe lângă ureche şi izbindu-se în căşti. Mitralieriştii noştri puseră

în bătaie, înalt, ca pentru tragerea antiaeriană. Şi de sub apă, lăsând numai gura ţevii în afară, deschiseră foc. Apa clocotea în cutia mecanismelor, înspumându-se la suprafaţă. Dar cartuşele plecau spornic.

Mitralierele noastre au dat atunci un minunat examen de rezistenţă şi adaptabilitate. Niciuna nu a făcut incident.

Aşa au stat acolo multe ore în şir, în timp ce râmele bălţii pătrundeau prin toate descheieturile îmbrăcăminţii, la cel mai nestânjenit ospăţ. Căci în apă nu e chip să te lupţi cu fiara asta nesăţioasă, pe care aveam s'o întâlnim şi noi. Când au ieşit de acolo, sângele le şiroia pe piele. Pe grumaji şi pântece, în deosebi, unii făcuseră adevărate răni, încât a fost nevoie să fie pansaţi la postul de prim ajutor.

Inaintea noastră apa se micea din ce în ce. Dar — Doamne — cum mai scăpăra! Am ajuns la malul acela cum am fi ajuns acasă. Obosiţi, oprirăm o clipă după un tufăriş. Lumina era deplină. Ce avea să ni se mai întâmple de acum, putea fi oricât de rău. Dar de moartea stupidă căreia noi nu i-am fi putut opune nimic, scăpaserăm. Puşcaşii ajunseseră în via lui Moş Trandafir sau poate că trecuseră şi Prutul. Ei luaseră câteva din bărcile uşoare de pânză. Sgomotul unor împuşcături ne lămuri. Grupele erau trecute şi an-

gajaseră foc. Noi rămăseserăm prea mult în urma lor.

— Ei, daţi-i drumul !...

De data asta, simţind pământul sub picioare, nu ne mai frământarăm aşa. Desigur că Ruşii aveau să ne primească aşa cum se cuvenea. Dar greu era — mai ales — să scăpăm de zona malului, pe care ei o aveau reperată încă din timpul bombardamentului de ieri.

Făcuserăm atâtea exerciţii în vederea împrejurărilor de acum, dar aci — pe câmpul luptei reale — nu îndrăsneam să ne hotărîm prea repede. Şi ne socotirăm în tăcere, în timp ce Cartuş plecase de capul lui, în cercetare.

— Câinele ăsta n'a fost făcut în vederea războiului. Prea şi-a împestriţat doar coada. Că încolo e alb ca un steguleţ de semnalizare.

— Am să-l las dracului pe aici, se mustră Mogoş.

— Asta-i bună. Dar el ar consimţi una ca asta ?

— Atunci... Mogoş se încruntă, dar îşi înghiţi cuvântul. Ar fi voit să spună că e gata să-l împuşte. Atâta rău !... Din partea asta, Cartuş putea să sburde în pace.

— Ei... bine că s'a dus ! uită-l tocmai pe sub sălcii. Dar noi ce facem ? Sărim câte unul, sau pornim odată ?

Năstase fu de părere că e mai potrivit să

ne luăm intervalele pe loc, folosind adăpostul tufelor de pe mal. Şi să izbucnim deodată sărind apoi din tufă în tufă, cum îi va veni fiecăruia mai la îndemână. Aşa făcurăm. Năstase plecă cu toată piesa lui, întâiul. Alergaseră o bucată bună şi acum mergeau grăbit, vânătoreşte. Săririm apoi şi noi, cu toţi servanţii deodată.

Balta rămase, în curând, departe.

Dincolo de Prut, grupele de puşcaşi stârniseră o vijelie de foc care absorbise cu totul pe inamic. Inaintarea noastră nu fusese încă simţită. Ah, dac'am putea ajunge la perdeaua sălciilor, lucrurile ar fi pe jumătate rezolvate.

Deodată, de undeva, din dealul Flămândei, izbucniră lovituri de tun. Incepurăm să alergăm. Terenul care ne mai despărţea de sălcii trebuia câştigat în grabă, dacă voiam să stăm cât mai puţin la judecata bolşevicilor.

Proiectilele trecură fâlfâind deasupra capetelor noastre şi se sparseră în gol, acolo unde se nărăviseră încă din timpul încercării de aseară. Se vedea că apariţia noastră îi surprinsese. Şi de aceea, întâia rafală plecă grabnic la malul reperat. De dinainte, din apropierea sălciilor, Năstase ne îndemna strigându-ne şi fluierând. Il văzurăm — apoi — cu toţi oamenii lui, înnecându-se în verdeaţă.

— Gata, au scăpat! Haidem şi noi. Burceloiule, tu abate-te în stânga. Fugi... Cioplea, ţin-te de Burceloiu. La sălcii, la sălcii!

Sergentul Ion N. Radu îşi trimetea oamenii cu socoteală.

Până să scurteze ei tragerea la înălţimea noastră, aveam tot timpul să acţionăm ca lumea.

— Stanciule, zi-i şi tu !...

Un proiectil scrâşni aproape. Şi câteva secunde apoi, rafale de bulgări plouară peste căştile noastre. Stanciu înţelesese ordinul comandantului de grupă, dar folosindu-l cuvânt de cuvânt, întoarse proiectilului o adresă care ar fi roşit obrajii celui mai asiatic bolşevic.

— Arunca-le-ai...! Măi, nea Radule, ci-că să nu înjuri în luptă... Hait !... mai făcu el, când o nouă lovitură izbi şi mai apropiat.

Stanciu nu era băiat rău. Dar înjura fără măsură, de bucurie sau de supărare, pe prieteni şi pe duşmani. Ba — la adică — nu se cruţa nici pe sine. Se măscărea singur în aşa chip cum niciunul dintre noi nu s'ar fi priceput să i-o facă. Işi înjura raniţa, masca, centura, chibritul şi pe sine. Fără să duşmănească nimic din toate acestea.

Acuma, însă, înjurăturile lui aveau alt năduf.

— Oh, mămulică... Sibirul părinţilor mă-tii şi „artimetica" care-o faci tu când tragi !...

Şi scăpărând mereu din gură, Stanciu sări în intervalele de linişte, pierind şi el în per-

deaua sălciilor. Nu-l mai puteam auzi, dar înjura — desigur — înainte, răspunzând Rușilor cu tot ce găsea el mai potrivit.

In dreapta noastră, în plină descoperire, apăru deodată Cartuș. Ne făcurăm una cu iarba. Câinele ne căuta pretutindeni, amușinând pământul. La bubuiturile exploziilor se oprea hămăind scurt, mai mult a mirare. Nu aveam nicio poftă să mângâiem acuma blana lui albă.

Ion N. Radu o sbughi la fugă, aplecându-se puțin sub greutatea cutiilor de muniție. In spatele lui, arma cu banduliera prea largă îl îmbrâncea la fiecare pas. Dar nu mai era timp pentru adjustare. Radu o întinsese din răsputeri, de frica blănii lui Cartuș.

Câinele, care mă văzuse și pe mine, nu se dumirise încotro s'o apuce, când o ploaie de explozii tună pe aproape. Și atunci, după o clipă de cumpănire, Cartuș se îndreptă spre mine, înfrigurat și întrebător, de parcă eu i-aș fi putut lămuri iadul care ne încinsese.

Asvârlii în el cu bulgări, îl huiduii ca pe cea din urmă javră, dar în vraiștea pe care-o făceau bombele, mica mea răutate nu mai avea cum să înspăimânte pe Cartuș.

El se aciuă lângă mine și se sgribulea întocmai mie, când vâjâiala proiectilului își prevestea bubuitura. Ce aveam să fac? Să bag baioneta în el și să-l las acolo, momeală pen-

tru focurile Ruşilor. Ei... niciodată în timpul luptelor n'aş fi ucis cu mai mare strângere de inimă ca atunci, pe animalul acela înspăimântat, care scâncea după proteguirea mea. Ruşii mă dibuiseră bine şi se hotărîseră să termine barem pe unul dintre cei care li se furişaseră pe sub nas. Şi trăgeau cu atâta zel, de parcă eu aş fi fost resortul întregii afaceri. Sau mă luaseră drept comandantul care ţine aproape pe câinele său curier. In orice caz, Cartuş nu avea să-mi folosească la nimic.

— Măi Cartuş, de ce nu eşti tu câine cumsecade, fi-r-ar neamul tău...

Şi îmi dădui repede seama că Stanciu mă învăţase şi pe mine câte ceva. Dar câinele nici nu clintea de lângă mine. Mă privea mereu, nădăjduind că nu se putea ca omul să nu scornească ceva potrivit şi pentru asemenea întâmplare ciudată. Eu smulsesem, cu mişcări ascunse, iarbă dimprejur şi i-o presărai peste blană. Cartuş a fost cel dintâiu câine care a înţeles foloasele camuflajului, căci el nu-şi mai mişcă nici urechile măcar. Semăna cu un biet câine mort, peste care un nebun îndoioşat presărase iarbă şi floricele de câmp.

Ruşii tăcuseră într'o vreme, socotindu-mă mort, dar la cea dintâi tentativă de salt îmi trimiseră atâtea explozii câte mi-ar fi ajuns o campanie întreagă. N'avui ce face. Inlemnii acolo, fără niciun gând, fără nicio nădejde;

şi la fiecare văjâitură îmi încheiam socotelile, încât această funebră operaţie ajunse să mă obosească peste puteri. Şi atunci, sleit, cu mintea împăiejenită de gânduri nelămurite, îmi fu mai uşor. Incepusem să semăn tovarăşului de lângă mine.

Aşa stăturăm acolo, în luneta Ruşilor, fără să ne putem rostogoli măcar, pentru a desţeleni mădularele. In pământul jilav de baltă, mitraliera mea se afundase aproape de tot. Dar o ştiam bine unsă, iar din pământul acela ierbos n'avea cum să se noroieze. Cu mine se întâmplase acelaşi lucru. In groapa care se afundase sub greutatea mea, se infiltrase apa rece a subsolului.

Mi-era frig. Şi prin încheieturile oaselor străfulgerau dureri ascuţite.

Cât va fi trecut oare, de când Ruşii mă înlănţuiseră în loc ? De câte ori încercasem să mişc mă năpădiseră cu proiectile. Imi vuiau urechile, mă durea capul. Doamne, cât am să mai aştept aici ?

— Haide, Cartuş !

Dar câinele, parcă de teamă să nu facă vreo greşeală, nu se clinti de jos. Când mă ridicai eu, sări şi el în sus, scuturându-se ca de pureci de camuflajul verde în care-l îmbrăcasem.

Atât le-a trebuit Ruşilor.

Loviturile mă cuprinseră ca într'un cerc.

Ţăndări de oţel îmi sbârnâiau pe lângă urechi, plecăind undeva în pământul jilav.

Şi atâţia bulgări îmi plouară peste cască şi peste umeri, încât ar fi fost deajuns să umple groapa unui mort.

Cartuş mergea lipit de jambiera stângului meu. Călca puţin săltat, ca în buestru şi privea mai mult la mine decât înainte. Dacă eu nu alergam şi nu mă culcam la pământ, el de unde avea să găsească ceva mai bun de făcut? Devenise cuminte şi ascultător, aşa cum ar trebui să fie toţi câinii din lume.

Ruşii trăgeau mereu. Prin fum şi ploaia de bulgări, obosit cum eram, de-abea puteam distinge pâlcul de sălci. Dar nu mai aveam nici destulă limpezime de minte şi nici timp pentru a mă mai putea teme. Mitraliera mea n'avea ce se plimba prin baltă, în timp ce la linia de luptă ea ar fi putut deveni trebuincioasă din clipă în clipă. Cu câtă putere mai aveam în mine, mergeam pe cât puteam de repede. O vâjâitură mai apropiată ca toate îmi aruncă în faţă pale de vânt. N'am mai auzit explozia. M'am trezit la o vreme, cu pieptul îngreunat de bulgări, cu mitraliera alăturea.

Pe cartuş nu-l descoperii dintr'odată. Presiunea exploziei îl aruncase într'o parte unde-l auzii scheunând.

— Cartuş, haide!

Nu-l loviseră nici pe el. Dar era atât de înspămânat bietul câine încât, ridicându-se, începu să scheaune de parcă l-ar fi bătut cineva.

— Ei, haide. Să te saturi de atac.

N'avea altceva de făcut Şi pornirăm din nou prin scrâşnirea şi bubuiturile pe care necontenit ni le aruncau Ruşii. Necaz ce trebue să le fi fost! Ajunseserăm aproape de sălcii. De după un trunchiu, Mogoş îmi făcea semne de grăbire. Mai bine ar fi stat ascuns. Căci nu ştiu ce reflex nervos îmi tăie genunchii deodată. Mă prăvălii peste mitralieră şi iar mai întârziai o vreme. Cartuş era mereu lângă mine. Lui i-ar fi fost atât de uşor să sară în sălcii! Dar voia, poate, să împărtăşească până la urmă soarta omului căruia îi făcuse atâta ponos.

Când însfârşit îmi ajunsei camarazii, atâta mai putui spune:

— Mogoş, ai uleiul la tine?

— Da.

— Unge-ţi repede câinele şi tăvăleşte-l în nămol. Altfel va trebui să-l împuşcăm. Şi e păcat, sărăcuţul de el... Cartuş, vin' aci...

Şi adormii acolo, la scorbura salciei.

. . . . . .

In ziua aceea nu se mai întâmplă nimic deosebit. Grupele de dincolo domoliseră focul

lor. Se strecurau de-a-lungul apei, înscenau câte-o înaintare şi se retrăgeau înainte ca focul Ruşilor să se fi putut înteţi. Dibuiseră câteva mine, pe care le scoaseră uşor, refăcând moviliţa şi camuflajul de teren, pentru ca inamicul să nu bage de seamă ce se lucrase acolo. Eu dormii cumsecade, un somn adânc, fără vise. Mă trezii singur; şi câteva clipe nu fui în stare să înţeleg nimic. Căci înainte de somn, eu nu avusesem răgazul să privesc în jur. Şi — astfel — toate acelea îmi părură-streine.

Soarele se ridicase pe cer, schimbând cu totul înfăţişarea lucrurilor, încât eu, din ce bruma mi-aş fi amintit, nu mai puteam recunoaşte nimic. Nimic, nimic.

Vrusei să-mi prind capul în palme; şi atunci, casca fu cel dintâiu îndrumar. Imi amintii că sunt soldat, că trăisem o vreme într'un sat, că avusesem camarazi. Unde sunt toate acestea? Un gând slăbănog îmi leşina în cap, ca o râmă în dogoarea soarelui.

Ei, dar eu n'am să-mi mai amintesc nimica? Imi întinsei pe frunte o mână de nămol răcoros, îmi frecai ochii cum ştiam că se face cailor, îmi apăsai degetul la îmbinarea sprâncenelor şi sfârşii prin a mă învârti în jurul salciei, nădăjduind că mişcarea îmi va stârni funcţiunile amorţite. Un lucru îl

ştiam: că ceva cu totul neobişnuit se petrecuse cu mine. Dar ce s'a petrecut...?

Ah... da! Cartuş...

De el îmi aminti mai întâi, ca de o făptură singuratică, prin care gândul meu nu era în stare să alunece la ceva tâlcuitor. Şi multă vreme chibzuii în gol, într'o nespus de dureroasă simţire de singurătate.

Târziu, când o salvă de focuri izbucni din spre Prut, le înţelesei — la rând — pe toate. Dar pentru ce eram singur? Unde se aflau camarazii mei? Izbucnii de jos şi alergai în spre locul de unde se auziseră focurile de armă. Dar amintindu-mi de mitralieră, mă întorsei din drum. N'o mai găsii acolo. Şi conştiinţa soldatului se sgudui în cea mai urâcioasă spaimă. Mitraliera...! Cine ar fi putut s'o ia de lângă mine? Focurile dela Prut îmi adevereau că ai noştri erau încă acolo. Cum de mi-au putut-o lua fără să-mi spună nimic? Era vădit că ai noştri îmi luaseră piesa, lăsându-mă pe mine să má odihnesc. Dar în drumul acela dintre sălcii, o nelinişte cumplită mă întovărăşi.

Trecui în via lui Moş Trandafir, de care vorbiserăm mult până atunci, dar pe care o vedeam acum pentru întâia oară. Găsii urmele camarazilor şi, de-a-lungul lor, pe sub umbra gardului de trestie, o străbătui. In capătul din spre răsărit al viei, proprietarul

sădise câteva rânduri de puieţi fructiferi. Ei împiedecau vederea în spre apa Prutului pe care o auzem clipocind aproape. Să strig, n'ar fi fost cuviincios. Ce ştiam eu cât de departe pot fi Ruşii! Ascultai, nădăjduind să pot prinde vreo şoaptă. Dar camarazii mei, acolo unde erau, se mulţumeau să respire. Mă furişai pe sub puieţii aceia, până în gardul Prutului. La naiba! Unde aveam să-i mai caut? Dar aproape, foarte aproape, foşni ceva. Ridicai puţin capul. Insfârşit! Tiii... straşnic se îngropaseră! Vrusei să spun o vorbă, dar Năstase îşi agită mâinile privindu-mă încruntat. La fel mă priviră toţi. Şi cum mie nu-mi pieriseră încă impresiile stranii dela scorbura salciei, mă simţii cum nu se poate mai rău. Noroc că-mi descoperisem mitraliera. Ce-o mai fi şi asta? Stanciu întinsese braţul, arătându-mi ceva dincolo de Prut, ceva ce — se înţelegea din ochii lui — nu trebuia tulburat în niciun chip. Mă strecurai pe pântece, alipindu-mi fruntea de trestii. Şi înţelesei pe dată cumineţenia camarazilor mei.

La mai puţin de două sute de metri de malul celălalt, o patrulă inamică se strecura în spre noi. Desigur că ei ne credeau în altă parte şi voiau să ne surprindă, trecând tocmai prin locul acela unde întâmplător ne găseam.

Departe spre stânga, puşcaşi de-ai noştri, care pândiseră multă vreme manevrele inamicului, se strecurau încă şi mai şerpuitor. Şansa de a-i prinde pe Ruşi părea destul de mare. Era un joc înfiorat, care s'ar fi putut răzbuna dintr'o clipă într'alta, în schimburi de foc apropiat sau într'o încăierare şi mai sângeroasă. Năstase îi prinsese în linia mitralierei sale şi o singură rafală ar fi păgubit economia bolşevică cu opt perechi de cisme.

Oh, dac'ar fi ştiut Năstase! Căci nu după multă vreme Ruşii începură să bată înapoi. Ai noştri alunecaseră lateral, interpunându-se între noi şi inamic. Mitraliera lui Năstase îşi pierduse rostul. Ruşii se retrăgeau. Puşcaşii noştri înţeleseseră că lucrurile s'au pierdut, dar nici ei nu traseră focuri. Dar de ce se retrăseseră Ruşii? Desigur că ei simţiseră apropierea alor noştri; şi de unde până atunci îi căutau — că ce alt căutau ei prin baltă? — li se făcuse lehamite deodată. Dacă ar fi stiut ei ce noroc au avut din pricina puşcaşilor, care pătrunseseră până în dreptul traiectoriei noastre, n'ar mai fi îndrăsnit a doua oară. Puşcaşii nu trăseseră pentrucă ei nu ştiau cât de mulţi sunt Ruşii. Noi observaserăm numărul lor, malul pe care ne instalaserăm fiind mai ridicat. Dar Năstase n'a voit să tragă, pentrucă nădăjduia că puşcaşii ne vor aduce trofee viii.

Şi-apoi, când Ruşii începură retragerea, întâmplarea a făcut ca grupa de puşcaşi să se găsească tocmai în dreptul acestora. Năstase ridică braţele în sus şi spuse ceva, ceva de neîmpărtăşit, în numele nenorocoasei lui mitraliere.

Şi când noi începurăm să tâlcuim întâmplarea în fel şi chip, tot Năstase ne repezi cât colo: — Dacă, dacă... dacă baba ar avea o măturâ unde ştiu numai eu — şi bine fac că nu spun — ar fi fost cometă! Ştiţi asta? Ce mai tura-vura! O să ne mulţumim să ducem batalionului pe Cartuş, aşa ferchezuit cum este.

Măre, Doamne, ce ferchezuit era Cartuş! Aducea mai mult a capră decât a câine. Pomada mitralierei noastre îi lipise părul de piele, arătând cât de costeliv era. Şi pe deasupra îl noroiseră fără cruţare, încât nu ştiai dacă e mai potrivit să râzi de asemenea arătare posnaşe, sau să plângi de mila bietului câine năpăstuit de rigorile războiului.

Sta înţelegător şi liniştit în groapă, alăturea de Mogoş. Nu prea-i venea la îndemână să-şi întoarcă botul pe coaste aşa cum e obiceiul câinilor. Şi uleiul, potrivit pentru oţelurile mitralierei, pe el îl va fi usturat un pic. Dar ce puteam face altceva? Din moment ce intrase în luptă, Cartuş trebuia camuflat cu orice preţ. I s'ar fi putut întâmpla ceva mai

rău; şi, caşicând şi-ar fi dat seama de treaba asta, câinele sta liniştit, mârâindu-şi nemulţumirea pentru sine.

Până spre seară, puşcaşii noştri mai scorniră de câteva ori pe inamic. Brandurile lui, care luau foarte uşor distanţa de aci, nu ne speriaseră mare lucru. Puşcaşii înaintau împrăştiaţi ca gonaşi în vânătoare şi la cele dintâi focuri se retrăgeau, pentru a izbucni pe altundeva. Ruşii mai încercară câte ceva, dar nici ei nu avură norocul să se mai abată în zona mitralierelor noastre.

Soarele alungise umbrele. Amiaza trecuse. Stomacurile noastre nu obişnuiseră încă ritmul capricios al războiului. Efortul şi privaţiunea merg mână în mână pe câmpul de luptă. Cu cât alergătura, înfiorările şi focul sunt mai vii, cu atât e mai puţin probabil să ţi se poată aduce mâncare. De aceea, cele două năpaste vin întotdeauna împreună.

Dar aveam asupra noastră hrana de rezervă. Cutia de carne şi punga de pesmeţi. Apă? Prutul se cam tulburase în ziua aceea, dar o linguriţă de nisip n'avea să ne strice digestia. Cât despre oprelişte a focului rusesc, iată un lucru pe care stomacurile noastre l-au biruit întotdeauna. Un lucru, pe cât de hazliu pe atât de nepotrivit, n'au fost în stare să-l înfrângă soldaţii noştri, niciodată. Şi poate că, pretutindeni, în cele mai oţelite ar-

mate, soldaţii fac la fel. Oh... setea. Cum să nu bei când arşiţa svâcneşte în tâmple, iar apa licăre pe undeva, aproape? Setea, mai pătimaşă ca foamea şi ca somnul, setea pe care au blestemat-o exploratorii din toate vremurile, este nemăsurat mai aprigă în războiu. Căci la făptura ei organică vine să se alipească pojarul din suflet. De câte ori moartea trebăluieşte pe aproape, oamenii simt setea.

Mie mi se înflăcăraseră ochii. Simţeam dogoarea orbitelor. Pe gâtlej, cuvântul aluneca sterp, de parc'aş fi fost înghiţit aluat.

— Năstase, eu plec după apă.

— Du-te, dar — uite — ia şi bidoanele noastre. Şi nu ieşi aici. Ia-o departe, la dreapta.

Ce avea să mi se întâmple mie, asta mă privea deosebit. Dar locul mitralierelor nu trebuia arătat Ruşilor.

Ieşii printr'o spărtură a trestiei şi o luai de-a-buşilea prin iarbă. Unde mi se păru mie că acoperirea mă apropie mai mult de mal, mă oprii.

Ei... acu-i acu! Malul era descoperit. De pe poziţiile lor, Ruşii priveau în apă ca într'un fund de farfurie.

Incercai să-mi înfrâng setea, amintindu-mi patima prin care trecusem cu Cartuş. Dar de dragul vieţii, de câte ori nu pornim să

înfruntăm moartea? Sclipirea apei mă înnebunise. Setea luase acuităţi fiziologice. Aveam simţirea intimă a ţesuturilor lipsite de apă. In plasma lor, celulele se sbăteau înnăbuşite, ca peştişorii asvârliţi pe mal. Această trăire intrinsecă pe care numai durerile mari ştiu să o stârnească, nu-mi fu plăcută deloc. Mă lăţii cât putui mai mult şi alunecai încet spre apă. La mal sării dintr'odată, cu gândul de a termina cât mai repede. Şi atunci se întâmplă ceea ce aşteptam să se întâmple.

Brandurile Ruşilor se năpustiră.

Eu nu mai ştiam, între mine şi bidoane, pe cine trebuia să cruţ mai mult. Trâmbele de apă asvârlite de explozii, mă umplură de apă, într'un fel de plastică ironie.

Bidoanele mele gâlgâiau încet, câte două odată. Iar dintre cele umplute, câteva se răsturnaseră în cutremurarea bubuiturilor.

Gata!

Le agăţai în centură şi sării malul. Cu ele nu aveam cum să mă mai târăsc. O luai la fugă până tocmai în dreptul sălciilor şi de acolo, prin verdeaţă, până la adăpostul gardului. De-a-lungul lui, prin umbră, la amplasament.

— Bravo, neică! Nu păţişi nimic?

— Eu, nimic. Un bidon a fost rănit. Mi se pare că e chiar al tău.

Năstase îşi luă bidonul. Primise lovitura

tocmai la fund, încât toată apa mi se scursese pe picior.

— Nu-i nimic, ai să bei dela toţi câte puţin.

Năstase le gustă pe toate şi bău — cu totul — vreo două bidoane — şi ceva. Ce apă neasemuită fuse aia! Puţin nisip, ba mirosea parcă a peşte, dar era mai bună decât lacrima viţei şi decât sucul strujanilor de porumb.

Ne culcarăm la gura gropilor şi aprinserăm ţigări. De Cartuş uitaserăm cu toţii. El venise lângă mine şi îmi lingea hainele. Il ajutai, storcându-mi moletierele şi pulpana vestonului într'o gamelă.

Oricum, era ceva.

— Lasă, că tu eşti câine. Oi mai fi păţit tu de-alde astea. Măi, fraţilor, ce dracu' au puşcaşii ăştia de nu se mai astâmpără? Ar trebui să se ducă cineva să-i potolească. Că prea îşi fac de cap, aşa, fără niciun rost.

— Au pe comandant cu ei. Işi cunosc ei socotelile. Ce-avem să ne băgăm noi? Lasă-i în pace.

— Dar pace e asta? Le-a fugit?... le-a fugit! Nu mai momesc ei pe Ruşi a doua oară. Şi-apoi, drept să spun, mie mi-e somn sau foame, nu ştiu ce dracu' îmi este. O fi bună apa asta de Prut, dar trezeşte foamea ca ţuica.

Mogoş se schimonosi degeaba ca să-şi mai reţie zâmbetul. Pricepusem că el înfrânsese

regulamentul. Căci hrana de rezervă se dă asupra soldatului numai pentru situaţiuni neprevăzute. Intârzieri îndelungate pe poziţie, când bucătarilor nu le este cu putinţă să se apropie, un marş îndelungat care sguduie orânduielile aprovizionării, sau în vreo împrejurare căreia trebue să-i reziști aşteptând ajutoarele. Dar pentru a scăpa din mână o patrulă bolşevică, pentru aşa ceva nu ni se dăduse hrană de rezervă. Ea se primeşte cu consemn şi se consumă la ordin. Ei...! de întârziat n'aveam ce întârzia multe zile pe aici. Incursiunile acestea care premerg atacului, ţin — de obiceiu — câteva ore. De împresurat, nu ne-ar fi împresurat Ruşii nici dacă i-am fi chemat. Şi nici în marş — vezi bine — nu ne aflam.

— Măi, nene Radule, pe mine mă împinge pârdalnicul la păcat.

Nici nu s'ar fi putut ca Stanciu să nu mi-o ia înainte. Toate necuviinţele începeau dela Stanciu.

— Adică, cum? făcu sergentul.

— Cum, necum, eu am să-mi mănânc hrana de rezervă. Mi-e foame de nu te văd.

— Treaba ta. Eu îţi amintesc că hrana de rezervă nu se mănâncă aşa la poftă.

— Dar noi nu stăturăm la rezervă? Că ce alt mai făcurăm? Şi-atunci cum n'o să mănânc eu hrana de rezervă. Ba s'o dau...

— Du-te dracului de zănatec, îi aruncă sergentul pentru a scăpa de el.

Stanciu se îndepărtă puţin şi se aşeză pentru ospăţ. Scoase baioneta, o şterse în iarbă, tăie cutia şi începu tacticos, românește.

— Poftă bună, Stanciule!

Mă apropiasem de el.

— Păi de ce n'ar mai fi şi câte-o „bună"?

— Măi Stanciule, dă-mi şi mie o bucăţică!

— Dacă mi-o dai înapoi înainte de a termina eu de mâncat, îţi dau. Altfel, neică, ce vrei să mă împuşte şi pentru alţii? Ei drăcie...!

— Măi, măi! După ce eşti lacom, mai eşti şi hapsân.

Mă retrăsei, nu atât din pricina refuzului la care mă aşteptam, cât din pricina mirosului pătrunzător al conservei. Mă aşezai într'o umbră şi cugetai mofluz asupra uşurinţei cu care cei doi camarazi călcaseră un consemn lămurit şi aspru. Eh! Oamenii ăştia au şi părţile lor de proză. Când a mai stat Stanciu atât de aproape de mâncare fără să se grăbească a o mânca? Şi pe deasupra, ce inimă calică! Auzi! Să-i înapoiez bucăţica înainte de a sfârşi el cu demâncatul! Asta nu înseamnă altceva, decât că Stanciu gândise că şi eu puteam face ca el. Dar ce? Oricare dintre noi era asemenea lui? Aţi înfrâna asemenea pofte este, în orice caz, un semn

de maturitate a voinţei. Slăbiciunea de a-i fi cerut mă umili. Nu trebuia să fac una ca asta! Stanciu avea să exploateze cele petrecute între noi şi — desigur — că eu aveam să simt, din chiar gura lui, rodul slăbiciunii mele. La urma urmei, n'aveam şi eu? Şi — ca pentru a mă încredinţa — dusei mâna la sac, pipăind. Erau acolo şi cutia şi pachetul de pesmeţi. Consideraţiile de ordin general asupra păstrării de consemn şi de proprie demnitate înaintea lăcomiei, se prefăcură, pe încetul, în socoteli mai mărunte, de hârjoană şi de replică. Lui Stanciu trebuia să-i răspund în orice caz. Şi nu putui face, desăvârşit, lucrul acesta, decât ştergând şi eu baioneta pe iarbă, desfăcând cutia şi făcând toate cele ale lui.

In frunzişul viei, Burceloiu veni să facă şi el acelaşi lucru.

Şi aşa, până spre seară, tăinuindu-ne unul de altul, învinseserăm cu toţii consemnul aprovizionării. De acum, ştiindu-ne mai mulţi, nu ne mai fu nici teamă. Pentrucă asemenea infracţiuni nu se pedepsesc decât spre exemplificare. Dar, cum avea să rodească exemplul, când numărul infractorilor înfăţişa efectivul unei grupe întregi? Dintre toţi, numai Ion N. Radu izbutise să se păstreze — ca întotdeauna — corect faţă de ordin şi blând faţă de încălcători. El zâmbea privind ochii

noştri de dihori îndestulaţi, dar se feri să ne mai spună ceva.

Şi a doua zi, la Cârja, el se pricepu să raporteze ceva potrivit — cu nu ştiu ce incursiune prin apă — în urma cărora, lăcomia noastră fu trecută la „pierderi pe câmpul tactic".

Acum, îndestulaţi cu din toate, ni se făcuse dor de „casă", adică de adăpostul şi de şanţurile noastre.

Puşcaşii nu înţelegeau să se astâmpere. Micile lor atacuri nu se mai sfârşeau. Bieţii noştri puşcaşi! Aşa făcură şi mai târziu, de-a-lungul întregii campanii. Ei porneau în nădejdea noastră şi a artileriei din spate, dar nădejdea cea mai de seamă rămânea în baioneta şi în cartuşierele lor.

Căci de nenumărate ori s'a întâmplat ca nici artileria, nici armamentul de însoţire să nu le poată deschide drum. Şi atunci se năpusteau puşcaşii de-a-lungul baionetelor, trăgeau focuri, aruncau grenade, furişau trotilul ; şi deschideau spărtură largă, prin care treceau — apoi — şi artileria şi armamentul nostru.

Nu mi-i pot aminti decât aşa cum îi vedeam în luptă: mici, aduşi puţin de spate, alergând printre baraje şi răsărind dincolo de ele. Dela depărtarea — la care mitralierele se păstrau întotdeauna de ei — puşcaşii

noştri semănau cu spiriduşii pământului porniţi în val-vârtej.

Şi astăzi, când întâlnesc un astfel de camarad, îmi vine — nu ştiu cum — să mă minunez de cumineţenia lui civilă:

— Cum? Tu eşti cel ce alergai în zare, mic şi aplecat, de păreai încălecat pe baionetă? Tu eşti, măi camarade, nebunul acela care sălta printre trâmbele de pământ şi ţăndări, ca un pitic printr'o pădure vrăjită?

Tu eşti, măi frate puşcaş, cel care se alipise de vârtejuri şi de moarte, încât nimeni nu te-ar mai fi putut închipui altfel? Cum de ţi-ai putut deslipi casca aceea, care părea că ţi se altoise pe creier şi pe sufletul din tine? Şi prin ce minune ai ajuns din nou asemenea oamenilor de pe tărâmul paşnic?

Puşcaşii noştri! Ei au ştiut să moară, cum doar albinele mai ştiu.

In urma lor, brancardierii adunători de cadavre, veneau să culeagă rodul cel mai ales al sufletului Ţării.

Căci nimic nu li se poate asemui.

Neastâmpărul lor ne supărase pe noi, târzielnici şi greoi mitralierişti cum eram. Nici în spre seară nu se liniştiră.

Soarele alunecase până peste coama dealurilor moldoveneşti şi se camuflase, acolo, într'o eflorescenţă învăpăiată de lumini şi de

colori, încât nu era chip să-l mai poţi distinge.

Peisajul se schimbase ca într'o minune.

Poate din pricina umidităţii aerului, odată cu schimbarea unghiului de lumină, se succedau adevărate schimbări de decor. Acum, într'amurg, nu mai era nimic din cele dinainte. Firave sălcioare izolate luaseră profil de arbori. Pâlcurile de tufe se înnegriseră ca nişte arătări de codru. Şi pretutindeni, în aer, se învăluiau adumbriri tremurătoare din care apele şi stuful sorbeau neîncetat magice virtuţi de înnoire.

Intr'un târziu, tăcură şi puşcaşii. Dintre ei, un ploton avea să înnopteze la Prut pentru a veghea asupra vadului ce şi-l aleseseră. Ruşii nu aveau — astfel — cum să-i mineze.

Ordinul de retragere veni numai atunci atunci când noaptea se împlinise de-a-binelea.

Priveam îngrijorat la întunerecul care ne cuprinsese. Poziţiile noastre nu se mai vedeau. Şi în mijlocul fantasmelor ce crescuseră în jur, nu mai puteam recunoaşte reperele noastre. Doar din scăpărarea stelelor puteam desprinde — vag — direcţia de retragere.

Dar drumul trebuia regăsit pas cu pas, căci limbile de apă care se încolăceau în baltă ca şerpii, te ispiteau la fiecare călcătură. Pentru

camarazii mei, lucrurile nu stăteau, însă, tocmai aşa de încâlcit. Ei porniră risipiţi şi rareori se opreau pentru a se sfătui la câte-o împletitură mai năstruşnică de ape.

— Uite tufa pe lângă care trecurăm. Acum la dreapta, spre stuf; pe-aci, pe-aci.

De unde ştia Cioplea că asta era tocmai tufa aceea pe lângă care trecuse? Cu ce privire răscolea el întunerecul, regăsind forma ei adevărată? Căci în jur erau sumedenie de tufe aidoma, dintre care niciuna nu semăna cu ce fusese înainte.

Şi — astfel — alunecarăm prin întunerec, grabnic, fără şovăiri, ca pe un fir vrăjitoresc. Bărcile fură regăsite în ascunzătoarea lor. După a noastră trebuirăm să înaintăm prin apă până la spinarea de nisip care ne împotmolise. Şi întoarserăm drumul în linişte, nespus de nemulţumiţi la gândul că plotonul de puşcaşi rămăsese de veghe la Prut. Vom dormi şi noi mai liniştiţi. Iar pândarii noştri vor putea să mai şuere vreun cântecel de-acasă, în timp ce ochii li se vor umple de stele.

Puşcaşii? Păi, asta era — doar — treaba lor! Să alerge, să atace, să scormonească minele, să adulmece locul cazematelor; şi-apoi, cine era să înnopteze pe poziţia de avantpost?

. . . . . .

— Mogoş, ţi-ai luat câinele?

Cartuş şedea „pe scaun" aşa cum şed doar câinii de vânătoare, dar atât îl camuflaseră de bine încât, pe întunerec, nici nu se mai vedea. Doar ochii îi scăpărau, ca de fiară. Cu camaradul nostru ăsta, avea să se mai întâmple multe lucruri la care nici Mogoş nu se putuse gândi.

La plajă sări cel dintâiu, dar ne aşteptă răbdăriu, fără să scoată un scâncet măcar, pe toţi; şi-apoi, o luă agale, de-a-lungul şanţului, până 'n uşa adăpostului. Acolo se opri din nou şi când ne zări venind, sări prelung cele câteva trepte de pământ şi-şi alese — în grabă — locul cel mai „pe cinste" din tot adăpostul.

— Păi stai, măi vere Cartuş, că ăsta e locul meu de când a început războiul. N'ai putea să te aşezi ceva mai „la aer"?

Axinte, mahmurit de somn, socoti că atât e deajuns. Şi îl rostogoli cu bocancul, alăturea, pe locul lui Burceloiu.

Acesta vorbi ceva mai aspru, dar nu lui Cartuş, ci lui Axinte şi trimise câinele mai departe. Şi aşa, pe rând, fiecare ne certarăm cu Cartuş. Sfârşi să-şi ghicească locul lui de câine, pe pragul adăpostului.

Toată noaptea schimburile de pândar se împiedecară de el, călcându-l, uneori, de-a-

dreptul pe coaste. Dar câinele nu plecă de acolo.

Dimineaţa, se ospătă cu noi, plescăind şi câteva limbi de ceai. Ne obişnuirăm, în curând, cu el. Câtă vreme uleiul îi ţinu alipită blana lui flocoasă, nu avurăm supărări prea mari. Dar câteva zile de arşiţă, ca şi tăvălelile lui prin prundişul malului, sfârşiră prin a-l descleia ; şi o mie de pureci înviară deodată. Sau poate erau alţii. Ceea ce rămânea însă, neîndoielnic, era prezenţa însăşi a lui Cartuş. Căci pentru atâta lucru nimeni nu avea să-l alunge. Purecii sunt semn de vreme caldă. Somnul nostru, atunci când izbuteam să adormim, era mai puternic decât pişcăturile lor. Iar când nu ne puteam alipi pleoapele, pişcăturile din gând le întreceau de asemenea. După cum se vede, ne găseam mereu deasupra micului lor neajuns. In sectorul acesta, al micilor dihănii, alte griji ne stăpâneau pe noi. Şi de câte ori, în urma unei gâdilături suspecte, ne inspectam cămăşile, făptura lor giumbuşlie ne liniştea deplin.

— Ce fuse?

— Purece, măi frati-miu!

— Bravo! Să trăiască!

Sub lumina unor atât de mărinimoase percepte de igienă, Cartuş huzurea în adăpostul nostru, oferind — în schimbul ospitalităţii — devotamentul lui neîntrecut de câine şi tot

ceea ce se mai găsea în blana lui. Un câine fără pureci înseamnă un surogat de câine, ca acela care se plimbă cu funde roşii şi care îşi dezice — astfel — neamul, ca un trădător de rând. Noi îl primiserăm pe Cartuş din plin, adică cu tot ce era în el adevărat şi câinesc.

La un lucru nu ne gândirăm.

La scurtă vreme după mutarea lui în adăpostul nostru, vreo câteva ghemotoace de căţelandrii de să-i dai de-a rostogolul, răsăriră ca din pământ. Se vede treaba că de norocul lui Cartuş mersese vestea printre câinii satului. Şi cum ăi mici nu au prejudecăţi şi rezerve, dădură buzna, aşa, fără să mai stea pe gânduri.

Sau poate că erau — după chibzuiala lui Stanciu — niscai păcate de-ale lui Cartuş. Şi îi veneau acum pe cap, după cum e obiceiul păcatelor.

Erau trei: Rostogol, Ghemuleţ şi Haisigtir. Ăsta din urmă era cel mai mic. Atât de mic, încât nu era în stare să ridice treptele scării. Şi de-aci decurgeau o sumedenie de necuviinţe, care-l făcură să-şi merite numele. De-abea mă încumet a mă gândi la ele, necum să îndrăsnesc a le mai împărtăşi şi altora.

Erau — prin urmare — patru; şi cu cei şaptesprezece mitralierişti făceam — de-a-valma — douăzeci şi unu. Fără să mai în-

cercăm a număra pe nenumăraţii intruşi de ordin indirect, care erau prea mici pentru a ne stingheri. Dar cei patru oaspeţi, mai mari sau mai mici, îşi făcură culcuş rupând din culcuşurile noastre. Şi-apoi aveau tot felul de metehne pe care trebuia — necontenit — să le trecem cu vederea.

Astfel, Cartuş se scărpina toată noaptea, cum nu făceam nici noi, deşi am fi avut pricină destulă. Ghemuleţ mârâia şi scheuna prin somn. Rostogol era când aici, când colea, călătorind peste capetele noastre. Cât despre Haipardon, cum i se spunea în zile alese, de el e bine să vorbim cât mai vag. Îl înjuram cu propriul lui nume, încât bietul căţel nu mai ştia ce trebue să înţeleagă.

Aveam — aşa dar — destule neajunsuri cu toţi oaspeţii.

Dar preţul acestora nu era prea mare pentru înviorarea pe care ei o aduseseră în adăpostul nostru. Râsetul şi voia bună scoborîră repede sub grinzile sumbre şi trestia nu mai foşnea atât de pustiu. La masă nu mai eram singuri. Oaspeţii noştri beau ceaiul din capacul gamelei, ronţăiau pesmeţi şi bucăţele de zahăr şi — în general — se mulţumeau cu puţin, ca în zile de campanie. In timpul bombardamentului — dacă întâmplător se găseau afară — intrau în adăpost, la fel de încrezători în norocul grinzilor lui ca şi noi. Mai

scheunau — câteodată — când proiectilele se spărgeau prea aproape şi atunci noi eram cei care trebuia să le împrumutăm un pic de curaj.

Dar, din numai înfăţişarea lor ştrengărească şi scăpărătoare, culegeam la rându-ne destulă voie bună. Cartuş, ca un câine în toată firea, nu prea înţelegea giumbuşlucurile noastre; dar când jocul se încingea sgomotos şi vesel, se da şi el bătut şi intra în rosturi. Şi atunci, adăpostul nostru devenea o adevărată vizuină de căţei. Intre piciorul şi faţa noastră nu mai făceau alegere. Lătrau, smulgeau cu gura fire din aşternut, alergau peste sacii noştri de merinde şi săreau cât toţi purecii din blana lor.

Oricine ne-ar fi văzut, ar fi avut pentruce să se îndoiască de minţile noastre.

Ba chiar şi asupra prietenilor noştri — cu tot avantajul moral pe care li-l da cele patru picioare ale fiecăruia — s'ar fi putut considera câteceva sfişchiuitor. Noi? Coşcogea soldaţi în toiul celui mai crâncen război! Ce să mai vorbim? Căci însumi mă ruşinez când îmi aduc aminte. In aspreala judecăţilor de acum nu încap desvinovăţiri pentru asemenea giumbuşlucuri. Dar atunci...?

In adăpostul nostru, în care — până la ivirea neastâmpăraţilor noştri prieteni — înflorise mucegaiul celei mai desnădăjduite tri-

steţi? Ştiu şi eu...? Poate că şi eu stau, acum, sub zodia păcătosului gata să-şi îndreptăţească trecutele greşeli. Dar cred că cel care, privind pe uşa adăpostului dela Cârja, ar fi râs sau ar fi stat neînţelegător, n'ar merita să-i întindem mâna. Nici noi soldaţii care am vremuit acolo clipe de cutremurătoare adâncime sufletească, nici căţeluşii noştri, care şi aşa nu i-ar fi întins decât lăbuţele lor.

Căci el — judecătorul acela neîndurat dela uşa adăpostului — n'a fost în stare să înţeleagă că desăvârşita noastră înfrăţire cu nişte bieţi căţei nu era alt decât răspunsul sufletului nostru omenesc la mugetul de-afară. El nu a avut de unde să afle că în faţa nestăvilitului avânt din mintea şi din inima noastră de soldaţi adevăraţi, scâncea adâncul chip al omului. Şi că scâncetul acela se potrivea de minune cu al micilor noştri tovarăşi. El nu ştia că în sufletele noastre învolburate în destinul veacului, omul desăvârşit nu este mai mare decât un căţeluş. Omul năzuinţelor vieţii. De dragul lui pornirăm războiul, pentru îndeplinirea lui dăruirăm vremea şi sângele nostru.

Dragi camarazi, voi care aţi trăit împresurarea morţii şi aţi simţit vieaţa cea adâncă, voi nu vă veţi putea supăra din pricina mărturisirilor mele. Voi ştiţi câtă plinătate de suflet se revărsa în cele mai mărunte întâm-

plări din lumea tranşeelor noastre. Şi ştiţi că prietenii noştri, plini de pureci şi nevolnicie, erau mai puternici în adăpostul inimilor noastre decât grinzile de salcâm ale adăpostului...

. . . . . .

In dimineţile senine ieşeam în şanţul de intrare şi ne aşezam pe marginile lui. Acolo ne prindeau răsăriturile, pe care le aşteptam pentru a fuma ţigara noastră matinală. Căci în adăpost, unde şi aşa trăiam destul de înghesuiţi, lampa făcea fum destul. Neîncetat, câte cineva dintre noi avea de lucru la ea. Mereu în reparaţie, lampa noastră fumega iremediabil. Dar pentrucă noi nu aveam uşă, asta însemna că... era mereu deschisă. Şi fumul avea pe unde ieşi. Ţigările însă, le fumam, deobiceiu, afară. Şi vorbeam atunci despre tot felul de mărunţişuri, aşa cum vorbesc gospodarii mai înstăriţi în pridvorul casei lor.

— Trebue să mai săpăm o treaptă.

— Ar fi bine să facem podea de scânduri de-a-lungul întregului şanţ. Că vor veni ploile şi amarnic noroi s'o face.

— S'au cam prăsit purecii, fraţilor. Ar trebui să schimbăm şi noi „saltelele".

Şi bălăbăneam picioarele noastre, de parcă totul ar fi mers de minune.

Dintre noi nu lipsea niciodată, decât unul: pândarul. Din timp în timp, cineva se strecura până la el cu bidonul de apă şi uneori, cu câte o bunătate care pica din senin.

— Ce faci, Dude?

— Nimic. Mă gândesc.

— Ce te-oi fi gândind tu toată vremea? Mai las-o încolo de tristeţe, că nu e bună de nimic.

— Aşa este. Dar ştiu şi eu de ce-oi fi aşa?

— Măi Dude, tu parcă-ţi cobeşti singur, nu ţi-ar ajuta Dumnezeu. Uite bidonul. Ce mai e pe baltă?

Dude bău alene câteva sorbituri.

— Ai foc?

— **Poftim!**

Işi aprinse ţigara şi nu mai vorbi nimic. La picioarele lui, Rostogol — sătul ca un burduf — încerca zadarnic să-şi găsească tovarăş de joc.

Mă întorsei, molipsit şi eu de melancolia camaradului. Şi căţelul, care parcă ghicise ceva, socoti că dintre noi doi, eu îi eram mai potrivit. De acea veni cu mine; Dude rămase singur.

Pe şanţ întâlnirăm pe ăl mititel cu numele şoltic. Lui îi ajungea atâta cer cât se vedea din fundul şanţului. Iar dacă îl aruncam, afară, pe verdeaţă, plângea înspăimântat. Ceilalţi o mai luau razna câteodată. Impreună

cu Cartuş, făceau adevărate incursiuni platonice prin ogrăzile apropiate. Se întorceau întotdeauna flămânzi şi trişti, încât le trebuia câtăva vreme ca să-şi vină cumsecade în fire. Din partea lui Haipardon nu aveam însă nicio grijă. Perspectiva din şanţ împlinea cu prisosinţă nevoile lui lăuntrice. Acum, întâlnirea cu Rostogol depăşise tot ce aştepta el. Şi, astfel, renunţă şi la mine.

. . . . . .

In ziua aceea, 29 sau 30 Iunie, aflarăm că Germanii pătrunseseră adânc în teritoriul bolşevic şi că ai noştri spărseseră, în câteva locuri, frontul de Nord.

Infrăţirea atâtor popoare din creştinătatea Europei avea pentru noi adânci tâlcuri istorice. In niciun chip nu ne puteam mărgini la înţelesuri politice. Noi frunzăream toate întâmplările vremii şi dibuiam îmbinări ciudate care nu ni se păreau dintr'ale putinţelor omeneşti. Neacşu nu înţelegea, în ruptul capului, să deosebească cutremurul din anul trecut de mănunchiul celorlalte cutremurătoare întâmplări. Din acestea, războiul răsărise ca ceva prevestit şi aşteptat.

— E voia lui Dumnezeu, ce crezi! E tocmai aşa cum scrie la cărţile bătrânilor.

— Aşa este, măi Neacşule, vorbi Axinte. Dar atunci de ce nu s'or împăca toate popoa-

rele creştine ca să sfârşească dintr'odată? Tu nu vezi că până şi în biserică ne deosebim de parcă n'am fi turma aceluiaşi păstor? De ce nu ne închinăm la fel?

Axinte era isteţ, dar buclucaş nevoie mare. El întrecea în învăţătură pe toţi ceilalţi şi hoinărise multă lume şi multe întâmplări. Intr'o vreme slujise la vagoanele cu paturi; şi acolo se lustruise şi se împestriţase destul ca să poată încurca iţele lui Neacşu. Neacşu, biet, era plugar. El nu avea deprinderea cuvântului meşteşugit şi — în afară de ştiinţa bătrânilor — nu cunoaştea decât limpezimea încrezătoare a inimii lui. Mintea? Ei, cu mintea e lucrul dracului, căci adevărul şi minciuna se adăpostesc la fel de bine în cuprinsurile ei. Răspunsul lui Axinte îl tulburase şi-l făcuse şovăelnic. Il privea cu ochii plini de răspunsuri, dar cu limba mută. Axinte vorbea înainte, îngrămădind atâtea vorbe încât cu greu te-ai fi putut desmetici printre ele.

Neacşu tăcea. De! Mai ştia şi el? Lumea asta o întorci cum îţi place. Păi sigur că nu se închină la fel. Nemţii de ce nu se închină?

— Da, Nemţii de ce nu se închină? întrebă el într'un târziu, privindu-mă cu tot plinul ochilor.

— De ce nu se închină? In niciun caz nu pentrucă ei ar cinsti mai puţin semnul crucii. Ei cred însă că fapta lăuntrică e singurul

lucru care adevereşte pe om. Vezi? Ei au alt chip sufletesc. Înţeleg lucrurile în felul lor. Dar trebue să ştiţi că şi ei cred tocmai ca noi şi preţuesc aceleaşi înţelesuri.

— Păi atunci de ce nu se închină ? se oţărî Axinte.

— Ţi-am spus de ce. Tu, Axinte, eşti pornit pe harţă. Dintre voi doi, tot Neacşu are dreptate, chit că tu vorbeşti mai mult. Chiar dacă n'om înţelege cu de-a-măruntul toate lucrurile, dar rostul lor de căpetenie este acela pe care-l cunoaşte Neacşu. Dacă te prinzi să iscodeşti totul, te încurci de-ţi pierzi capul. Mai ales, tu, Axinte, n'ai cu ce te lămuri dintr'o astfel de încurcătură. Căci tu nu crezi, cum crede Neacşu şi grozav îţi place să faci pe cărturarul.

El mă privi cam dintr'o parte. Izbutise — totuşi — să încurce lucrurile.

Chestia cu închinatul rămânea teafără, agăţată 'n cuiu.

Eu aş mai fi putut spune câte ceva, dar aerul satisfăcut al lui Axinte mă plictisise.

Plecai prin şanţ până 'n gardul prisăcarului. Acolo sării afară şi o luai agale. Imi aprinsei ţigara şi ajunsei — astfel — la locul meu de alean, la surlă. Acolo mă rostuii pe un braţ de trestie şi nu-mi fu de niciunele când bombele Ruşilor începură să vâjie deasupra. Nu mă văzuseră. Tragerea lor nu

ţintea în mine, căci proiectilele prea explodau departe. Şi aşa de teleliu nu trăgeau Ruşii.

In liniştea din surlă, sgomotul pătrundea străin şi neputincios, aşa cum ai asculta viscolul de după geamul ferestrei. Venea ca un svon de vraişte, dar vraiştea nu pătrundea aici.

Firele de păianjen se legănau uşoare, în timp ce trestia zumzăia cântecele ei străvechi. Cât de puţine îi trebuia sufletului, bietul de el! Câteva braţe de trestie şi o pânză de păianjen. Betonul cel mai armat nu i-ar fi tihnit mai bine. Imi lăsai şi eu gândurile, aşa, de capul lor. Dar acestea nu fură în stare de cine ştie ce ispravă. Căci se întorceau cu grabă, izbindu-mi-se în frunte ca fluturii năuci, de noapte.

Prostia lui Axinte mă nemulţumise, iar acum mă obseda.

...De ce nu se închină Nemţii?

De ce, sub lumina aceluiaşi adevăr, oameni urzesc înţelegeri deosebite încât, privindu-i, de-abia să-i mai poţi asemui îndeolaltă? De ce unii se închină, ceilalţi nu, iar alţii tăinuiesc cuvântul sfânt rostindu-l în veche limbă cărturărească?

Prea eram singur înaintea atâtor întrebări!

Ei, dacă Axinte mi-ar fi stat în faţă, încă şi mai isteţ de cum era, eu i-aş fi vorbit cam într'astfel:

— Măi, camarade Axinte! Credinţele ca şi popoarele nu sunt împărţiri întâmplătoare între oameni. In cuprinsul lor sufletesc, războaiele şi încă alte întâmplări obşteşti, au înscris cuvântul lor.

Trebue să punem la socoteală şi înfăţişarea pământurilor, căci altfel de oameni sunt muntenii şi altfel sunt cei dela şes. Şi-apoi altfel se alcătueşte firea oamenilor din ţările calde şi altfel a celor din ţările reci. Cuprinşi, astfel, în ţarcul unor anumite împrejurări, oamenii cresc deosebit de cei din ţarcul vecin sau mai îndepărtat, unde alta este vremea şi alta întâmplarea. Dacă dintre noi unul povesteşte ceva dintr'ale lui, noi toţi vom asculta şi vom înţelege. Dar în adâncul inimii lui, fiecare dintre noi va desprinde înţelegeri aparte. Căci suntem aci ţărani, muncitori, meseriaşi; şi pentru fiecare dintre aceştia, aceeaşi poveste va suna în chip deosebit. Ba unul găseşte de-a-lungul povestei aceleia asemuiri cu întâmplări şi patimi din propria lui vieaţă. In timp ce altul ascultă ceva nou şi străin de inima lui, de parcă nici n'ar asculta.

Vedeţi cum, chiar printre oameni luaţi în parte, se găsesc atâtea chipuri de înţelegere asupra unui lucru, cât aproape numărul lor. Ei, acum, dacă oameni trăiţi laolaltă fac asemenea nepotriveli între înţelegerile lor, apoi

între grupurile care din moşi-strămoşii lor au apucat împrejurări deosebite, nepotriveli de acestea vor fi cel puţin la fel de mari. Ba încă mai mari.

Atunci când Mântuitorul a vorbit în lume, toate popoarele au cunoscut cuvântul lui. Unele chiar atunci, sub zodia minunilor. Altele mai târziu, din propăvăduirile Apostolilor şi din jertfa lor.

Vedeţi, aşa dar, că din chiar chipul cum au cunoscut-o fiecare, se lămuresc deosebiri.

Inchipuiţi-vă acum deosebirile cele mari care decurg din aşezarea sufletească a popoarelor. Căci inima trudnicită şi deprinsă cu tot felul de greutăţi a omului de Nord, care a luptat veacuri de-a-rândul cu frigul şi sărăcia pământului, altfel avea să răspundă cuvântului mântuitor. Poate mai târzielnic şi mai chibzuit. In timp ce inima clocotitoare a omului de pe ţărmurile calde, avea să se umple aşa cum vă gândiţi: năvalnic şi pătimaş.

Şi fiecare a zidit în afară ceea ce a simţit înăuntru. Iar ceea ce au zidit ei, se cheamă Biserica lor. Deosebirile ei decurg din deosebirile sufleteşti ale popoarelor ce-au năzuit la aceeaşi lumină.

Judecând astfel, vi se mai par vouă păcătoase deosebirile acestea? Şi dacă am încerca să impunem unora înţelegerea celorlalţi, sau

am căuta să alcătuim ceva mijlociu cu dela toţi câte ceva, n'am păcătui noi împotriva aşezărilor din inima fiecăruia? Căci le-am da ceva ce nu li se mai potriveşte nici unora dintre ei. Şi din nişte oameni luminaţi în credinciosia lor şi stăpâni pe temeiurile ei ca pe propria lor inimă, vom fi făcut nişte oameni înstreinaţi de sine, care au pierdut legătura dintre lăuntrul lor adevărat şi cele din afară, dintre cugetul şi fapta lor.

Iată pentru ce, măi frate Axinte, nu trebue să ne mirăm de deosebirile credinţei, când ele sunt răsfrângerea în afară a lăuntrului cel mai adânc al oamenilor.

Tu închină-te, pentrucă aşa au făcut toţi strămunii tăi şi aşa ţi se potriveşte şi ţie. Nu încerca să iei înfăţişările altora, căci nu vei putea lua în acelaşi timp şi pe strămunii lui împreună cu bucuriile şi luptele care le-au zămislit o inimă ca a lor.

Şi nici nu te minuna de cei care nu sunt şi nu fac asemenea ţie. Căci dacă ai şti tu ce trecut deosebit şi năstruşnic au oamenii aceia, ar fi ca şi cum ai şti o poveste năzdrăvană. Intr'atât de puţin seamănă cu cele ale tale şi ale strămunilor tăi. In timp ce la fel ar socoti şi ei despre tine.

Lasă-i pe ei cu ale lor, iar tu adună-ţi toate ale tale. Căci cu cât vom fi mai în noi înşine,

cu atât mai deplină va fi strălucirea lui Dumnezeu.

Ai înţeles, măi frate Axinte, de ce nu se închină Nemţii ?

Dar în surla prisăcarului eram singur eu. Gândisem şi eu, aşa cum se putea gândi sub acoperământul ei de trestie.

Şi apoi, dacă ei nu ar fi început cearta, mi-aş fi găsit altceva de făcut. Că doar era război şi treabă se găsea destulă. Stelian ar fi sărit în sus de bucurie pentru câţiva cartofi pe care i-aş fi curăţit în timpul socotelilor din surlă.

Şi mă înapoiai de acolo, certându-mă ca după o faptă nepotrivită. Eram vinovat pentrucă mă îndepărtasem de camarazii mei în timp ce ei puneau la cale rosturile obşteşti ale gospodăriei noastre. Şi mai ales, eram vinovat pentrucă mă înstrăinasem sufleteşte, pierzându-mă în gânduri din acelea de care ei se puteau lipsi. Şi chiar mie, ce avea să-mi folosească ?

Dar, nu-i vorbă, că şi Axinte avea partea lui. Ce avea el de împărţit cu Nemţii de băgase de seamă că nu se închină ? Ce-l privea pe el ? Oricum, îi datoram o răsplată straşnică. Căci numai răscolirile lui mă împinseseră în surlă, să mă deşir acolo ca un Diogene anacronic şi timid.

Astfel înnegurat, nici nu ştiu cum de mai

nimerii adăpostul. Camarazii mei plecaseră pe la treburi. La bucătărie, la apă, la postul de comandă. Unul singur era în adăpost.

Doamne, Axinte era !...

Il trezii cu piciorul, aşa cum merita.

— Ei, acum ai înţeles ?

— Ce să înţeleg ? mârâi el somnoros.

— De ce nu se închină Nemţii ? Ai înţeles acum ?

— Ei, drăcie ! Pentru prostia asta mă sculaşi ?

— Prostie ? Tu ştii ce-a trebuit să fac eu pentru prostia asta ?

— Ce-ai făcut ?

— Uite... al dracului să fiu dac' am să-ţi spus. Poţi să te culci la loc.

— Doamne fereşte ! mai făcu el, se culcă şi adormi într'adevăr.

Oh, în dimineaţa aceea ar fi trebuit să împrumut dela Stanciu vreun kilogram şi ceva de „vorbe potrivite". Sau ar fi trebuit să-l bat pe Axinte.

Toată ziua hoinării prin sat, poposind sub toţi caişii. De abea se pârguise fructul, încât era şi dulce şi acru şi mai avea — pe deasupra — şi un strop de pelin.

Era pe vremea când pândarii livezilor dorm cel mai puţin, căci copiii iubesc caisele înainte de-a fi dat în pârgă.

Dar în ăst an, copiii plecaseră de pe aici cu

dinţii nestrepeziţi. Ei săltau pe boccelele căruţelor, pe când caisele erau doar cât aluna. Şi bucuria lor de drumeţie era prea grabnică pentru a mai putea socoti măcar, asupra zilelor de pârgă. Copacii, însă, nu avură pentru ce se bucura. Căci năravurile cele rele, pe care copiii nu le putuseră lua în căruţă, le găsiră, repede, soldaţii. Şi încă mai rău decât în anii ceilalţi, nicio caisă nu mai apucă să daurească în coroana pomilor.

In plimbarea mea pustiitoare, eu izbii cu reteveie şi cu bolovani, scuturai vrăjmăşeşte câte-o tulpină mai tinerea şi nu mă sfiii a-mi umple deopotrivă stomacul şi buzunarele pantalonilor.

Iar seara mă cuprinse pe o prispă, pe când ispiteam cu fructe nişte dulăi flămânzi şi neînţelegători.

— Astea au vitamine, proştilor !

Dar în ziua aceea totul îmi mersese pe dos. Buzunarele îmi rămaseră pline. Mai aruncai vreo câteva, izbindu-le cu piciorul, dar pentru aşa ceva era prea cald. Şi sosii în adăpost, învăluit într'o nemărginită lene.

— Uite... v'am adus caise !

Acolo, toate erau bune. Şi în timp ce camarazii mei ronţăiau ca nişte veveriţe, eu mă trântii pe snopul meu.

In noaptea aceea somnul avea să ne fie mai drămuit.

Năstase adusese vestea că la comandament se şoptise ceva despre o ofensivă a inamicului pe toată linia frontului de Sud. Ii cunoşteam şi consemnul: o rachetă verde. Cu de-astea Ruşii umblau, într'adevăr, mai rar. Şi chiar până atunci racheta verde prevestise întotdeauna ceva deosebit. Ori o deslănţuire de proiectile asupra vreunui punct de pe poziţiile noastre, pe care şi-l reperaseră de cu ziuă, ori vreo încăierare cu avantposturile dela Prut. Cât despre racheta roşie, ea nu trebuia să ne alarmeze, căci păstra însemnătatea ei de iscoadă la reţelele de sârmă ale lor.

Undeva, poate la Ţiganca, trebue să se fi capturat niscai prizonieri. Căci altfel de unde ar fi aflat ai noştri ?

De ce n'or schimba şi Ruşii ăştia coloarea rachetei ?

— Eu nu pricep pentru ce numai schimbă ei coloarea rachetelor. Că asta verde am învăţat-o noi că e cu ponos. Ne-or crede, oare, chiar atât de proşti ?

— Asta-i treaba lor. Noi trebue să ne organizăm pânda de noapte ca pentru alarmă. Facem câte trei într'un schimb. Doi pândari pentru posturile fixe dela mitraliere, iar al treilea, agent de legătură între ei şi patrulă la malul apei.

Lui Ion N. Radu nu-i plăcea să numească schimburile. Oamenii chibzuiră între ei, lim-

pezind socoteli mărunte. Şi cei trei, care făcuseră mai multe nopţi de-a-rândul schimbul al doilea, cel mai urâcios, se desprinseră singuri.

— Mogoş, Cioplea şi Florin.

— Bine. Tu, Florine, eşti agentul. Dacă se întâmplă vreo drăcie, dai fuga la noi. Iar voi, Mogoş şi Cioplea, veţi face după împrejurări. Vedeţi, numai, să nu trageţi în puşcaşii noştri care se vor retrage. Ei se vor semnala trăgând trasoare peste sat. Şi încă ceva, băieţi. Nu mai fumaţi nici în groapă, ca până acum. In spre pădurea Epurenilor, inamicul a lansat paraşutişti. Suntem — deci — spionaţi cum nu se poate mai rău. Şi nu ştii, în timp ce tu priveşti înainte, peste baltă, cine te pândeşte dela spate. Ne-am înţeles ?

Oamenii înţeleseseră, de bună seamă. Dar chestia cu fumatul, de !... In sfârşit, aveau ei să fumeze în aşa fel, încât nici dracul să nu-i ghicească.

— Cum vreţi voi. Dar fiţi cu băgare de seamă.

— Dar dacă paraşutistul ăla care vine dela spate e paraşutistă ?

— Nu ştiu. Despre asta n'am primit niciun ordin. Dar o să te desmeticeşti tu atunci. Ai s'o prinzi şi ai s'o duci la batalion ; sau ai să faci altfel şi pe urmă ai să scrii nevestii, ca să ştie şi ea cât eşti de sănătos.

— Ştiu şi eu, măi nea Radule, dacă i-aş mai scrie ?...

Stanciu, absorbit de dilemă, se aşează peste Ghemuleţ. A fost o greşeală din cele mai mari, pentrucă Ghemuleţ, ne mai având timp să strige, îşi înfipse colţişorii până dincolo de grosimea pantalonilor lui Stanciu.

Intre cei doi „căţei" (pentrucă Stanciu pierduse cu totul demnitatea lui de om) au urmat schimburi de mârâituri dintr'o parte şi înjurături din cealaltă. Şi pentrucă graiul căţelului ne era mai puţin cunoscut, nu ştiu care din doi fu mai tare. Ghemuleţ se cotloni mai încolo, între saci de merinde şi după ce mai mârâi câteva ameninţări, adormi.

Stanciu făcu la fel.

Şi câteva clipe fu linişte în adăpostul nostru. Ca în fiecare seară, în sectorul dela Nord, mugeau artileriile. De printre grinzi se prefira ţărână. Oamenii stăteau tăcuţi, privind fiecare în inima lui. Lampa trăgea să moară, pâlpâind.

— Ia vezi de lampa aia, Mogoş. Ridică-i puţin flacăra !

— Asta-i acum ! Las'o aşa că doar n'oi vrea să citeşti.

— Iraa... măi fraţilor, este nouă şi un sfert. Schimbul întâiu, drepţi !

Mogoş sări cel dintâiu. Se încinse repede,

luă arma şi nu uită să ridice şi flacăra luminii.

— Na, să nu zici că n'am vrut să te servesc. Haide Burceloiule!

— Ce face? Pleacă, măi Mogoş, de-aci! De-abia adormisem.

— Cum adormiseşi? Hai la schimb!

— Ce schimb? Cum „hai la schimb“? Ce-o să mă schimb cu toată lumea?

Şi trecând peste bunul obiceiu de a nu fuma în adăpost, trase chibritul şi-şi aprinse ţigara. Intre timp, Mogoş îşi dăduse seama de greşeală:

— Tiii, aşa e măi. Dar ce te-a apucat să fumezi aici? Eşti cel dintâiu care face lucrul ăsta.

— Şi tu eşti cel dintâiu care scoală oameni nevinovaţi. Şi-apoi, de când cu paraşutiştii ăştia, dracu' ştie dacă n'o trebui să lăsăm tutunul. Barem ţigara asta s'o mai fumez...

Florin şi Cioplea se echipaseră şi ei.

Ieşiră tustrei şi paşii lor bocăniră tot mai departe pe şanţ.

— Burceloiule, mai ai ţigări?

— Mai! Vrei una?

— Vreau două, că nu mi-i somn de loc.

Burceloiu mai mormăi ceva despre patima tutunului pe care mai bine nu l-ar fi cunoscut, dar îmi întinse ţigările. Mă trăsei mai

lângă uşă şi aprinsei ţigara. Ceilalţi adormiseră, oameni şi câini.

— Cum mai stai cu inima ?

— Pestriţ. Mi s'a urît în groapa asta. Mi s'a făcut dor de un pat ca lumea. Când eram acasă, mi se mai întâmpla uneori să dorm pe rogojină. Dar frate-miu, care învăţase carte şi venea doar în vacanţe...

Şi Burceloiu îmi înşiră o poveste în care se văzu cum un domnişor cu carte se poate încăiera foarte bine cu un ţăran de rând.

— Se pare că tot tu ai încasat mai multe.

— Aşi, ne-am bătut unul pe altul. La urmă, am obosit amândoi. Când a venit mania, nu se mai cunoştea care dintre noi e mai învăţat.

Burceloiu obosise povestind, tocmai ca în zilele povestei. Scuipă în mucul ţigării şi îl aruncă pe jos. Işi mai orândui câteva fire de trestie şi se culcă. Nici mie nu-mi mai rămăsese altceva de făcut. Dar somnul nu venea încă. Mă ridicai şi ieşii aplecându-mă puţin în dreptul uşii. Dar asta mă făcu să-mi împiedec bocancii printre picioarele celor care adormiseră şi atrase după sine câteva reflecţii morfolite cu jumătate gură, aşa cum nu se putea mai potrivit. Şi-apoi, o înjurătură fără adresă e ca şi când nu ar fi fost.

Era senin şi linişte. Cu sgomotele artileriei ne obişnuiserăm, la fel şi cu înflăcărarea roşie a sectorului de Nord. Nu ne mai tulburau.

Indepărtata sclipire a stelelor cernea o boare de tihnă peste sgomotele nelămurite ale bălţii. In sat, pustiul adormise ca un şarpe. Câte un schelălăit prelung şi singuratic părea reflexul viu al incendiilor dela Fălciu. Dar în frunzele copacilor, o adiere molcuţă se alinta ca în vremuri bune.

Deodată, întunerecul şi liniştea fură sparte de o pocnitură surdă, iar deasupra satului nostru scăpărară steluţele unei rachete mici.

Cine ar fi putut să se joace aruncând rachete deasupra sectorului nostru ? Şi-apoi acele sclipiri de lanternă de lângă coliba prisăcarului ?

Intrai în adăpost, neliniştit asupra celor ce trebuia să fac. Să-mi scol camarazii ? Steluţele galbene se şi stinseră, iar în curtea prisăcarului duduiau, acuma, paşi grăbiţi.

— Burceloiule, este ceva afară !

Burceloiu nici nu se trezise bine când, pe baltă, izbucniră nenumărate guri de tun. Şi după câteva secunde, poziţia noastră se cutremură sub muşcătura proiectilelor.

— Armele !... Afară !

Nu ştia nimeni ce se întâmplase. Fugirăm pe şanţ, în timp ce o patrulă din doi, se şterse prin întunerecul copacilor, în spre uliţă. Ii auzirăm strigând somaţii şi câteva focuri de armă ne adeveriră că în sectorul nostru pătrunsese ceva străin.

Din spre platforma pândarilor se auzeau vaiete. Acolo trosniseră bombele. Alergarăm, pricepând că cineva fusese rănit. Se auzea glasul lui Mogoş, schimbat şi stins ca niciodată.

— Fraţilor, fraţilor !... Il găsirăm întins în fundul şanţului, încercând să se târască pe braţe. Işi aruncase casca de pe cap pentru a-şi şterge sudoarea ce-i inunda ochii. Fusese lovit la şold. Degetele noastre se înnămoliră în sânge cald.

— O, eşti lovit uşor, frate Mogoş. Nu trebue să-ţi fie teamă. Haide, haide, apucă-te de braţul meu.

Mogoş făcu o sforţare, dar coapsa paralizată de lovitură nu-l mai ajuta. Ii desfăcurăm foaia de cort de pe umăr şi îl aşezarăm ca pe o targă. Stanciu şi Axinte porniră cu el. Mogoş amuţise. Sângele nu mai contenea.

— Repede, la prim ajutor !

Plecară. Dar nu se sfârşise totul. Florin fusese lovit şi el. Dar rana lui dela braţ o puturăm pansa acolo şi Florin putu pleca pe picioare.

Inamicul trăsese o salvă care cuprinsese tot jurul platformei. Cei doi camarazi se apropiaseră pentru a schimba vreo vorbă.

Cioplea fusese rostogolit şi el, dar schijele nu-l atinseră. Cum de le-au dibuit locul pe care, la urma urmei, noi îl schimbam adesea ?

Iar la platformă, pândarul se ridica numai din timp în timp pentru a-şi mări câmpul de veghe.

Cine a lansat rachete ? Şi-apoi acele sclipiri de lanternă, chiar înapoia poziţiei ? Într'o clipă pricepuserăm totul. Năstase fugi la comandament, în timp ce Ion N. Radu plecă să facă legătura cu grupele laterale ale puşcaşilor. La piese nu rămase decât Axinte, care nu-şi venise încă în fire, Neacşu şi cu mine. Mai erau acolo şi prietenii noştri. Cartuş obosise tot alergând mereu după Mogoş, pentru a se reîntoarce apoi la locul însângerat din şanţ. Scheuna subţire, încât nu-l mai puteai deosebi de ceilalţi care se rostogoleau de colo, colo, aiuriţi încă de sgomot şi nepricepând nimic. Mirosul de sânge îi înfrigurase ca pe cai. Plecau cu el în nările ridicate, ca pentru a-l împrăştia în beznă ; şi se întorceau îndărătnic, scheunând, scheunând mereu.

Axinte se ridicase în capul oaselor. Sguduitura îl repezise cât colo, acoperindu-l cu bulgări şi cu nisip.

— Ce e cu Mogoş ?

— De, ştiu şi eu ? E destul de serios. Şi-apoi i-a curs atâta sânge. Florin e mai uşor. I-am oprit sângele de aici. Dar tu, Axinte, cum te simţi ?

Axinte privi în întunerec, fără să răspundă.

Il durea capul. Din când în când îşi trecea palmele pe frunte şi gemea.

— Drace ! Daţi-mi apă. Dar de ce nu se mai întorc odată ?

Sorbi cu nesaţ câteva înghiţituri şi cuteză să se ridice în picioare.

— Oh ! De ce întârzia atâta ?

— Păi, de-abia plecară. Şi-apoi trebue să raporteze pe unde s'or duce. Ţi se pare ţie că întârzie prea mult.

— Ei, mi se pare, mi se pare !

Sguduitura îl oţărîse pe Axinte. Fără să mai spună o vorbă, el sări la mitralieră şi trase dintr'o răsuflare, o bandă de cartuşe întreagă. Glonţele ricoşară în apa bălţii şi alunecară şuierând mai departe.

— Unde-ai tras ?

— Ei, unde ! Incolo... !

Axinte înşfăcă mitraliera întreagă şi plecarăm de acolo, fără să ne fi făcut nimic. Nu trecu mult şi în locul acela se şi sparseră mugind câteva proiectile.

— Aţi văzut ? Mamă dragă, de ce nu am un tun ?

Alarmaţi, puşcaşii „arseră" şi ei câteva salve. De peste Prut, începură să ţăcăne şi Ruşii, îndesat şi prelung. Şi se încinse un foc năpraznic peste bolta goală, în care numai avantposturile noastre stăteau cuminţi.

Se scursese aproape o jumătate de oră, când

inamicul mai trăgea încă. Ai noştri se potoliseră mai din timp.

— Axinte, du-te şi te culcă!

— Ei aş! In noaptea asta trebue să se întâmple ceva!

— Păi nu-ţi ajunge ce s'a întâmplat?

Dar Axinte aştepta altceva. El simţea cum nervii i se sburliseră a luptă şi n'ar fi vrut ca lucrul să fi fost zadarnic. Ar fi voit să se încaiere pe dată, să nu lase socotelile să se învechească.

— Ba o să se întâmple!

— Vezi de treabă! Ruşii numai vin nici chiar dacă ar fi avut de gând să facă aşa ceva. Acuma, ei sunt aceia care ne aşteaptă. Nu vezi ce de rachete mai aruncă?

Ruşii iluminaseră poziţiile lor, aprinzând neîntrerupt rachete albe. Dar avantposturile noastre aşteptau în linişte.

Curând veni şi Ion N. Radu. Patrule de puşcaşi împresuraseră satul, în timp ce altele răscoleau casele, răspândindu-se în uliţi. Dar nu prinseră nimic. A doua zi aflarăm că în Rânzeşti fuseseră arestaţi vreo trei „artişti", cum numeam noi pe spioni, printre care nu fu găsit niciun creştin, măcar Rus să fi fost. Erau viperele frontului nostru, care necontenit aveau să ne adulmece din umbră. Când furăm adunaţi cu toţi, niciunul nu-şi mai aminti de somn.

— Ce face Mogoş ?

— Mi-e teamă. In orice caz, nu-l vom mai avea curând printre noi. L-au dus cu ambulanţa la Murgeni.

Era cea dintâi picătură de sânge.

Ne spălaserăm mâinile în apă şi aşternuserăm prundiş în fundul şanţului. Dar sângele îmbiba încă aerul pe care-l respiram, pătrunzându-ne în gânduri. Un lucru pe care-l aşteptaserăm cu toţii, venise deodată, fierbinte şi abundent. Nenorocul camaradului nostru era propriu nostru nenoroc. In carnea lui răscolită de schiţe, suferam cu toţii. Era botezul durerilor de sânge, pe care-l primirăm cu sufletul încremenit, ca într'un fel de extaz al morţii.

Privirăm îngheţaţi pământul în care se amestecaseră stropii de vieaţă ; şi niciunul dintre noi nu aduse vorba despre întâmplarea nopţii aceleia. Aşternuserăm prundul şi ne spălaserăm pe mâini, tăinuind tâlcul faptelor. Ne feream a călca nisipul umezit din şanţ şi căutam a linişti inima de câine a bietului nostru Cartuş, vorbindu-i ca odinioară, de parcă nimic nu s'ar fi întâmplat.

— Haide, la adăpost, măi Cartuş !...

Dar dacă nu era chip să-l înduplecăm pe Axinte, cum era să izbutim asemenea lucru cu un câine, în mintea căruia înţelegeri con-

fuze se înfiripau stăruitor şi imprecis ca un spectru ?

Din noaptea aceea Cartuş nu se mai linişti. Toată grozăvia lucrurilor părea că i se desvăluise în mirosul acela cald din fundul şanţului. Privea şters ca şi când nimic n'ar fi putut îndestula nesaţiul lui lăuntric. Zadarnic încercarăm jocurile noastre. Câinele mârâia dojenindu-se singur pentru înfăţişarea lui ursuză, dar nu răspundea stăruinţelor. La fel de zadarnice fură şi încercările celor mici, care se trezeau asvârliţi cât colo, fără ca să se poată crede că e vorba de joacă.

Resimţeam cu toţii, aceeaşi greutate.

Căpitanul, care veni a doua zi de dimineaţă la adăpostul nostru, încercă să ne îmbărbăteze. Dar nu aşa ceva ne trebuia nouă, căci în tristeţea noastră nici nu era altceva decât bărbăţia grea pe care o dă sângele.

Căpitanul pricepu sufletul nostru şi nu ne mai vorbi despre răniţi. Se jucă o vreme cu Rostogol, în timp ce ne împărtăşea unele taine ale sectorului. Şi plecă, fericindu-ne pentru gospodăria noastră plină de pureci.

Dar prea merse îngândurat, nesocotind să se ascundă cumsecade, încât lentilele Ruşilor îl cuprinseră în maidanul unei fântâni din apropiere. Căpitanul trebui să se absoarbă înapoi şi fu oaspetele nostru vreme de câteva ceasuri. Când exploziile încetară, plecă şi el,

ducând de astădată în hainele lui o mostră serioasă din avutul şi din bucuria gospodăriei noastre. Ba luă cu el şi pe „izvorul cel mai vrednic" al unor asemenea avuţii.

Era om vesel căpitanul nostru. La adăpostul Grupului de Comandă al companiei unde îşi înfiripase o cancelarie şi un „dormitor", era un neîntrerupt şipot de hazuri, în stare să alimenteze mucaliţii unui batalion întreg. De acolo izvorau snoave şi păcăleli, pentru a se întoarce înapoi şi mai chivernisite încă. Tristeţe nu se află în adăpostul căpitanului pentrucă acolo nu era vreme pentru aşa ceva. Curierii soseau unul după altul din toate subdiviziunile sectorului, iar telefoniştii numai pridideau notând ordine şi transmiţând rapoarte.

Cât timp îl ţinu bombardamentul printre noi, ne umplurăm de glume ca nişte păcălici. Inspectă poziţia, presărând glume pretutindeni şi nu plecă înainte de a târgui ceva din dughiana noastră.

— Cât ceri pe ăsta, Axinte ?

— O ladă de grenade, domnule căpitan şi trei ţigări în aldămaş !

— Tocmai cu trei ţigări mai mult decât face. Eu îţi dau, însă, că îmi place Haisigtir.

— Este Haipardon, domnule căpitan.

— Atunci nu merită aldămaşul. Ori „haisigtir", ori ştergem ţigările.

— Fie, domnule căpitan, m'aţi câştigat.

— Ei, măi Axinte! Ştiu eu cum trebue să vorbesc fiecăruia dintre voi... Haisigtir, haidem!

Plecă, încovoindu-se pe sub garduri, ducând în braţe singurul lucrul care mai lipsea la postul de comandă.

Dar în toiul glumelor, aflaserăm dela căpitanul nostru că nu peste mult aveam a executa o nouă incursiune, ceva mai puternică decât până acum. Că în vederea atacului general, bivuacaseră prin plantaţiile Murgenilor câteva regimente de artilerie. Că numeroase coloane motorizate de-ale Germanilor se scurg în spre Nord şi că nimic nu ne îndreptăţea să alungăm dela noi bună-starea sufletească şi gluma. Dar nici prin gând nu ne trecuse aşa ceva. Rănirea camarazilor noştri ne adâncise în noi înşine, fără să ne întristeze. Pricepuserăm că nimic nu ne vorbea mai deslușit despre rostul zilelor ce ne aşteptau, decât sângele lor primenitor şi sfânt ca un botez adevărat.

Uneori ne întunecam la faţă ca niște schivnici în jariştea zilelor de post. Slujeam o taină nouă care avea chipul viu al sângelui lui Mogoş şi care era taina cea mare a vieţii şi a morţii. La candela nădejdilor noastre de luptători, ca într'o minune, prinsese să picure sânge.

Sub semnul ei ne cuprinseserăm atât de

adânc, încât nu ne mai puteam teme, cum nu se mai tem morţii de moarte.

Căci în fundul şanţului de lângă platformă, semănaserăm cu toţii un crâmpeiu din vieaţa noastră. Iar Mogoş numai fu camaradul nostru ci noi înşine, în înfăţişarea celei mai puternice şi mai sumbre dintre victorii : aceea de a fi încrucişat spada cu propria noastră ursită, undeva, la piscul celor din urmă rosturi pământeşti.

Amintirea chipului încremenit şi palid al lui Mogoş, era o făgăduinţă pentru fiecare dintre noi. El plecase, dar venise în locu-i chipul arzător al adevărului cel mare, care creşte din suferinţă şi din moarte.

Pe umerii noştri de soldaţi, Istoria se sprijinea obosită. Noi simţeam apăsarea ei vrăjită, dar nu ne înspăimântam. Căci eram una cu ea. Vom merge înainte, mereu ; la popasuri îi vom întinde să bea din sângele nostru şi — întremaţi din propria noastră jertfă — vom merge mai departe, fără răgaz.

Aflaserăm cu toţii cât de puţin eram făcuţi pentru noi înşine. Poate că pretutindeni, oamenii robotesc unui scop care depăşeşte existenţa lor strictă, dar aici, în ţăria aerului de transee, vălurile căzuseră ; şi noi priveam cu ochii limpezi şi cuminţi, cum destinul nostru se sublimează undeva, dincolo de cuprinsul fiinţei noastre.

Când, după câteva zile, o bombă de avion căzu tocmai în lăcaşul unei mitraliere, sfârtecând trupurile celor trei puşcaşi care o vegheau, noi nu ne mai înfiorarăm. Erau trei tocit prin ţărână, căutând resturi din trupu-camarazi care ne-o luaseră înainte. Am scorile lor, făcându-le mormânt chiar acolo, la margine de şanţ.

Un soldat mai priceput alcătui o cruce şi săpă în ea numele celor ce-ar fi trebuit să se odihnească acolo. Căci trupurile lor fuseseră în aşa măsură sfârtecate, încât noi nu găsirăm carne nici cât ar fi trebuit unei jumătăţi de om.

Dar cele trei căşti fură găsite.

Ele preţuiau mai mult mormântului acela, pentrucă înfăţişau, nu pe oameni, ci semnificaţia care i-a desăvârşit, trecându-i dincolo de ei înşişi.

Dar ce rămâne din omul singuratic, din fiinţa care trăieşte, se bucură şi plânge într'ale sale ? Unde sunt îndreptăţirile năzuinţelor de fiecare clipă ? Şi care este vraja care te-ar putea face să înţelegi legătura existenţei lui singuratice cu tâlcul ei, cel care întotdeauna îi este în afară ?

Şi unde este înţeleptul care cunoscând lucrurile acestea să-şi strunească clipele vieţii sale în vederea rostului cel de dincolo de sine?

Ne aflam, acolo, oameni tineri care trăiseră în lumea lor, avuseseră necazuri şi multe scă-

părătoare bucurii şi care năzuiseră clipă de clipă după binele cel deosebit înţeles de fiecare.

Găsiserăm cu toţii poteca vieţii noastre şi de-a-lungul ei ne petreceam zilele de fiinţe singuratice, care nu înţeleg să se alăture între ele decât sub cuvântul unei răsplătiri potrivite pe măsura năzuinţelor lor. Iubiserăm cu toţii, atunci când cineva din preajmă ne prilejuise bucuria vreunui simţământ înviorător şi nou. Şi nu aveam cum să deosebim că în chiar dragostea şi în devotamentul nostru, omul singuratic se încingea şi mai cumplit pe sine. Şi urîserăm la fel, atunci când cineva venea să păcătuiască, alăturându-se nepotrivit drumului nostru. Şi nu aveam cum să deosebim că păcatul aceluia care ne făcuse să-l urîm, nu izvora decât din nepotrivirea pe care o aducea la propria noastră năzuinţă.

Şi trăiam ca un ghem de viermuşori, în care fiecare se deosebeşte pe sine şi năzueşte spre ceva deosebit.

Atâta ştiam noi: să ne potrivim fapta cu dorurile noastre stricte, să judecăm totul prin ceea ce însine eram şi să luptăm necontenit împotriva celor ce nu se asemuiau nouă.

Dar aici? Iată-ne cuprinşi în mreaja aceluiaşi rost, înaintea căruia zadarnic am încerca să strigăm cuvântul năzuinţelor noastre singuratice.

Cum de se topiră toate deodată, încât dintr'o mulţime deosebită prin năzuinţele fiecăruia, noi ajunserăm înfăţişarea aceleiaşi năzuinţi ? Şi dorul nostru mărunt de fiecare clipă, cum aveam să-l tâlcuim aici, sub lumina marilor răscruci de istorie ? Atâta deşertăciune şi atâta tristeţe deasupra sărmanelor, deasupra trudnicelor noastre existenţe !

Crezuserăm în ele ca în ceva care ne aparţinuse deopotrivă nouă şi adevărului însuşi. Iar acum, noi înşine, cu toate ale noastre, ne găseam zadarnici şi neadevăraţi.

Biete făpturi din obştea cea mare, care n'au găsit destulă îndreptăţire pentru propria lor vieaţă singuratică şi au trebuit să plece, jertfind ceea ce îşi închipuiau că fuseseră ei înşişi.

Ce ai zice tu, măi frate Axinte, de lucrurile astea ? Nu-i aşa că tristeţea noastră, n'ar mai avea unde să-şi găsească margine ?

Dar, iată cum, din chiar trecutele noastre năzuinţi şi lupte, noi putem desprinde ceva ce ne-ar putea duce la lumină. Căci în trepidaţia vieţii zilnice de odinioară, se deosebeşte ceva ca un pas larg şi străin, care calcă deschis deasupra paşilor noştri, dar cu atâta iscusită asemănare, încât, într'adevăr, de-abea-l putem deosebi. Despre el noi n'am ştiut nimic, pe când ne aflam pe drum. Dar de aici, privind în urmă, îi deosebim călcătura uriaşă în colbul drumului nostru.

Călca cuprinzător şi larg, de parcă ar fi înşirat pentru sine toată tropăiala noastră măruntă.

Cine era cel care păşea pe drumul nostru, înşirându-ne ostenelile pentru rosturi pe care nu le cunoaştem ? Ştiu şi eu, măi frate Axinte! Dar, dela început el era cu noi.

Vezi ? Tu eşti un om destul de sărac şi de necăjit. Dintr'asta ţi s'au tras ţie multe belele. Şi acum, dacă priveşti deasupra trecutului tău, îţi poţi da seama că clipă de clipă tu ai luptat pentru sărăcia ta. Şi ori de câte ori ţi se iveau înainte două cărări, tu apucai pe aceea care duce la sărăcie. Căci, dacă atunci, când ştii tu, sau altădată când la fel ştii, tu ai fi înţeles altfel şi ai fi făcut altceva, drumul tău n'ar mai fi mers încoace. Cine ştie pe unde erai dacă, în acea singură clipă, ai fi apucat alt drum ? In niciun caz nu ai fi fost unde eşti acum. Tu n'ai ştiut că pe urma paşilor tăi adăsta cineva de dincolo de tine, care te ademenea pe nesimţite. Şi de câte ori credeai că în chilioara socotelilor tale eşti singurul socotitor, cineva îţi fura numerele şi alcătuia din ele o socoteală nouă, care venea dintr'ale tale, dar ajungea într'altele.

Ei, de-ai fi ştiut tu !

Dar iată, eu nu cred că ţi-ar fi folosit. Intâi pentrucă tocmai atunci când ai fi crezut că ştii ceva, care să te scape de prigoana străi-

nului care-ţi purta urmele, tu ai fi ştiut altceva care tot lui avea să-i folosească. Iar din clipa în care ai fi ştiut într'adevăr şi ai fi izbutit să priveşti adânc în ochii lui cum mă priveşti pe mine, câteodată, atunci ai fi rămas vrăjit şi te-ai fi supus singur. Şi te-ai fi urnit mai departe, tot aşa cum făcurăm cu toţii şi cum face toată lumea de când se ştie ea.

Aşa se îndârjesc oamenii pe cărăruia lor şi nu ştiu că, în urmă, culegătorul de paşi vine să le tâlcuiască strădania ; şi cu paşii lui uriaşi dar iscusiţi el calcă aceeaşi cadenţă, dar păstrează un ritm mai cuprinzător, încât la urmă face din noi nu ce însine am năzuit, ci ceea ce a voit el.

Care o fi numele uriaşului nu ştiu şi nici nu îndrăsnesc să-l botez, pentrucă mi-e frică.

Dar în fiinţa lui puternică noi trebue să găsim înţelegeri pentru clipele acestea. Căci nu suntem aici, aduşi din întâmplare. Asta s'o creadă vrăjmaşii noştri de peste apă. Noi am purtat în sângele nostru semnul clipelor acestea. Şi ne-am străduit cu atâta putere în coace, încât ne-am fi îngrozit dacă ne-am fi putut da seama.

Acum însă, nu trebue să fim trişti. N'avem ce deplânge, căci nu ni s'a luat nimic. Dimpotrivă, ni s'a dat însemnătatea adevărată a trecutelor noastre zile. Făptura noastră de

oameni singuratici nu s'a spulberat, ci s'a adeverit în rosturile sale cele mai de pe urmă.

Nu te crezi mai întreg, acuma, când te simţi ca o picătură de sânge în inima lumii lui Dumnezeu ?

O, cât despre năzuinţele tale de fiecare clipă, acestea nu s'au pierdut, de vreme ce uriaşul însuşi a trebuit să se folosească de ele pentru a te aduce aici. Ele stau scrise în cartea lui de vrăjitor şi — orice s'ar întâmpla — vor rămâne ale tale.

...Măi frate Axinte, dacă te-am obosit zadarnic, te rog să mă ierţi, iar dacă am izbutit să-ţi lămuresc câte ceva, atunci... dă-mi o ţigare !

. . . . . .

In ogrăzile care împrejmuesc maidanul adăpostului nostru, gospodarii semănaseră legume de tot felul. Erau minunate brazde de ceapă, de morcovi, de ridichi şi de gulie dulce. De acolo ne culegeam desertul sau ojina dela ora cinci. Erau atât de multe, încât gospodarii nici nu vor fi observat că printre ele trecuseră cumpărători de alde noi, care nu aveau cui să plătească. Şi apoi mai era şi umbră acolo şi caişi cărora le-am fi mâncat şi frunza.

Şi pe deasupra, ce ne-ar fi fost mai plăcut, decât să tăifăsuim în orele de repaos, pe prispele largi ?

— Măi Stanciule, ia mai smulge tu câteva fire de ceapă. Dar aşa mai pe sărite, să nu ne blesteme omul când s'o întoarce. Tiii! Dar n'avem sare. Fugi, măi Stanciule, după sare întâi, că şi aşa te sculaşi de jos.

Aşa ceva nu i se păru lui Stanciu o pricină destul de întemeiată. Şi de aceea mormăi ceva, aşezându-se alături cu ceilalţi, mofluz şi gata de harţă.

— Na, poftim! Acuma nu mai sunt în picioare. Să se mai scoale şi altul, că eu destul alergai până la domnul căpitan.

— Bine, Stanciule! O să mai ajungi tu să ceri ceva.

Stanciu, care mai tot timpul avea câte ceva de cerut, se mai cumpăni o leacă.

— Ştii ce? Mă duc după sare, dar aşa sare că trebue să faci salturi pentru ea până la bucătărie, eu n'am s'o mănânc cu ceapă.

— Dar cu ce ai s'o mănânci?

— Treaba mea!

Stanciu plecă ca un greer, sunându-şi la fiecare smucitură baioneta de lopată. Luase drumul cel mai scurt, care era însă şi cel mai deschis. Trebuia să meargă repede. Ba se cădea — uneori — să se mai şi culce, târîndu-se printre buruieni. Aşa şi făcu.

— Ce ne-o aduce Stanciu? Că azi dimineaţă s'a cam plimbat prin sat.

— A „prăjit" el ceva, nu se poate.

Era atât de senin, încât îţi venea să fluieri. In jurul nostru zumzăiau albine şi neştiutoare păsări ciripeau printre frunzele caişilor. Balta era atât de limpede şi de albastră, încât o luntre de pescari ar fi fost cum nu se poate mai potrivită. In căldura după-amiezii sburda un vânticel subţire ; şi totul era atât de vioi şi de sturlubatic de parcă Ghemuleţ ar fi urzit făptura zilei aceleia, după capul lui. Era acolo, printre picioarele noastre, mârâind fără rost la Rostogol pe care-l molcomise căldura.

Haipardon plecase dintre noi, dar el nu se găsea la loc nepotrivit. Făptura lui nevoiaşe avea să fie exploatată încă şi mai hazliu, în timp ce el nu avea decât de câştigat dintr'asta. Şi-apoi, faptul că-l dăruiserăm căpitanului nostru, stingea şi ce brumă de părere de rău am mai fi avut.

Cartuş venise şi el să-şi înfrângă tristeţea. Se culcase printre noi, ca de obiceiu, fără să ţină seama de nimic. Dar nu se mai învifora la jocuri ca altădată. Ne avea dragi pe toţi, dar de lipsa lui Mogoş nu se putea mângâia cu niciunul dintre noi. Căci în cele dintâi zile de campanie el îi fuse prieten şi îndrumător. Eu făcusem atacul cu el, dar nu-l îndrăgostisem şi nici nu făcusem perină din spinarea lui.

Mogoş îl ţinuse lipit de el. In adăpost, în timpul mesei, sau afară la pândă, erau îm-

preună. El îl adusese în barcă, îl botezase şi îl iubea cel mai mult. Iar în dragostea omului, câinele lămurise putere de stăpân. Şi nu se mai despărţi de Mogoş. Plecarea lui neînţeleasă, strigătul acela şi sângele care aburise în nările lui simţitoare de animal, îl înneburaseră pe Cartuş.

Stătea printre noi, cuminte şi prietenos, dar ochii lui nu mai scăpărau niciodată pe aproape, ci priveau şters, ca după ceva ce nu avea să se mai întoarcă. I-l aruncam pe Ghemuleţ, dar el îl îndepărta cu botul, fără să se sinchisească măcar. La mângâierile noastre, îşi culca capul pe pământ, dar nu mai hămăia şi nu-şi mai plimba colţii de-a-lungul braţelor.

Il lăsarăm în pace, căci aşa îi era mai bine. Noi nu puteam face ca el. Eram oameni şi ştiam să scornim mângâieri pentru durerile noastre. Seninul cerului şi svonul primăvăratec al grădinii, ne făcură să uităm că duşmanul ne iscodea neîntrerupt prin lentilele lui şi că era gata, în fiecare clipă, să ne trimită moartea. Uitaserăm. Aşteptam numai pe Stanciu cu drăcoveniile lui.

La drept vorbind, nu ne aduse mare lucru. Era vorba de o bărdacă de untură topită, pe care o dibăcise în podul unei case. Stanciu avusese foarte puţin de lucru cu conştiinţa sa. El o ştia de mult acolo, dar se mulţumise s'o însemne, doar, la răbojul „misiunilor even-

tuale". Nu-şi închipuise, pe atunci, că va ajunge în stare să mănânce aşa ceva.

Acuma însă, după ce i se întâmplase să călătorească până în Murgeni cu un camion al pionerilor germani, bărdaca din pod prinse a-l preocupa din ce în ce mai mult, până când povestea cu sarea îl făcu să-i dea însemnătate şi rost de aliment adevărat.

— Cu asta te lăudai tu ? Ce dracu' aveam noi de fript ?

— Păi nici nu trebue să frigem. Se mănâncă pe pâine ?

— Dar ce-o fi aia ?

— Asta e marmeladă de porc şi e păcat să o amesteci cu ceva că-i piere gustul.

Marmelada lui Stanciu merse într'adevăr minunat lângă lujerii de ceapă verde.

Intârziarăm acolo, sătui şi voioşi. Incursiunea de a doua zi nu ne îngrijora. Efectivul nostru fusese completat cu doi camarazi dela Rânzeşti, pe care-i cunoşteam de multă vreme.

Unul era Crăciunescu, plugar în Călugărenii din Vlaşca şi camarad între camarazi. Vorbea blând, cum nu se prea vorbeşte prin acele locuri iar ochii lui limpezi şi arcuiţi puţin a tristeţe, nu se încruntaseră niciodată. Nu era în stare să se supere pe nimeni. Glume nu făcea niciodată, dar le primea pe ale altora din toată inima, chiar dacă ele usturau, uneori mai mult decât s'ar fi cuvenit.

Nu era voinic, dar avea statura obişnuită a omului sănătos şi deprins cu munca. Puţin arcuit din spinare, cu umerii împinşi înainte, cu genunchii încovoiaţi ca într'o necurmată opintire, Crăciunescu părea a fi muncit la povară grea.

Era, totuşi, gospodar înstărit, cu mare şi luminată dragoste de muncă. Il deosebeam printre ceilalţi camarazi ai mei, pentru nepriceperea lui într'ale şiretlicurilor şi pentru nemăsurata lui încredere în fiecare dintre noi. Crăciunescu nu duşmănea nici pe duşmanul de peste apă. Dar ştiu să lupte cu inima plină de liniştită hotărîre, nu din ură împotriva duşmanului ci din dragoste pentru ai săi.

Mie îmi plăcea cum vorbea Crăciunescu, cumpănit şi afânat. Şi de aceea îl struneam uneori, silindu-l să-mi povestească din vieaţa lui limpede şi rodnică de ţăran adevărat.

In timpul trecutului războiu, pe când eram doar o ţandără de copil, pribegîsem şi eu într'o căruţă, întocmai copiilor din Cârja noastră. Atunci, pentru întâia oară, văzusem satul. Cu copiii care purtau opincuţe şi căciuli ţurcane pe cap, nu mă prea putusem înţelege. Ei aveau alte jocuri şi alte duioşii.

Dar printre bătrânii ce treceau pe uliţă, deosebii, în curând, atâţia Moşi-Crăciuni, încât satul îmi apăru ca o ţară de poveste, unde

colinda şi tainele cele mari trăiau aevea, ca oamenii.

Ochii lui Crăciunescu îi văzusem, încă de pe atunci, la fiecare dintre aceştia.

— Straşnică potrivealã şi cu numele tău, Crăciunescule ! îi spusei odată ; numai raniţa aceea nu prea aduce a tolbă măiastră. Incolo, semeni cu Crăciunul, cum seamănă numele cu tine.

Crăciunescu zâmbi cald, fără să răspundă ceva. Când era vorba despre el, zâmbea mereu şi nu găsea nimica să vorbească. Dar aluneca atunci când povestea de alţii sau despre cele de-acasă, domol şi fără opinteală, ca o barcă lăsată 'n voia apei.

In adăpostul nostru Crăciunescu adusese ca o mireasmă de ţarină şi de colind. Mai târziu, pe frontul Odessei, aveam a-l întâlni din nou. Crăciunescu rămăsese acelaşi, aşa cum şi acum, într'ale casei sale, trebue să fi rămas.

Cel de-al doilea camarad, proaspăt venit şi el dela aceeaşi unitate, era Dumitru Vasile.

Dacă ai fi putut să-l răstălmăceşti pe Crăciunescu în ce-i era lui mai potrivnic, te-ai fi trezit faţă 'n faţă cu Dumitru Vasile.

Crescut pe cheiurile Constanţei, în briza mării şi a pestriţelor întâmplări din port, noul nostru camarad desprinsese obiceiuri şi judecăţi dintre cele mai elastice.

Era bun şi săritor la nevoile altora, cum

sunt toţi marinarii ; dar tot ca aceştia era de pătimaş şi certăreţ. Făcea atâta gălăgie, cum nu eram în stare a face toţi împreună. Işi tuna supărările cu acelaşi avânt cu care-şi chiuia bucuriile şi foarte rar i se întâmpla să nu aibe câte ceva de spus. Cu cine voia el, ştia să-şi împartă ultimul pesmete, în timp ce pe alţii îi jupuia fără milă la jocurile de zar sau de treizeci şi unu. Măsluia de-ţi îngheţa scuipatul pe limbă uitându-te la el.

Când i se făcea de „noroc", numai ce-l vedeai scotocind de prin buzunare cele două zaruri ; le retezase în aşa fel, încât, aruncate cum ştia numai el, scoteau tocmai numărul de care era nevoie. Se aşeza grecește şi începea să-şi arunce singur, pândind asupra celor de prin apropiere. Şi — de : — patima e copilul inimii ! Ajungea să se prindă doar unul, că treptat veneau şi ceilalţi. Şi iată-l pe Dumitru Vasile, cu obrazul lui lunguieţ şi negricios de mediteranian, înfulecând ca un ghişeu bănuţii, de atâtea ori număraţi, ai camarazilor.

Dar mai avea el şi alte înfăţişări, dintr'acelea care ni-l făcuseră drag. Nu era niciodată atât de trist încât să nu se fi putut mângâia dintr'o înjurătură.

Vorbea o limbă stranie, care cam aducea a puşcărie. Ba chiar, în povestirile lui, se întâlneau foarte adesea, cuvinte „zornăitoare".

Celulă, gardian, zăbrele şi altele de acestea nu erau metafore în povestirea lui.

Fusese marinar, muncitor, pescar, în sfârşit tot ceea ce poate fi un om dela mare. Dintr'astea toate, ca o quintesenţă răsturnată, răsărise contrabandistul. Iar, odată cu el, sumedenie de întâmplări neobişnuite. Vasile le povestea râzând, de parcă n'ar fi fost ale lui. Dar se întâmpla, uneori, ca amintirea câte unui amănunt să-l supere chiar în timp ce-l povestea.

Atunci tăcea Vasile.

Şi cele câteva clipe de cumineţenie îi adunau în ochi atâta tristeţe, încât i-ar fi ajuns ca să rămână trist pentru toată vieaţa. Era reversul neastâmpărului său. Era inima lui de hoinar, prea îndrăgostit de vieaţă pentru ca să n'o întoarcă pe toate feţele ei. Şi dacă dintr'asta crescuseră atâtea neajunsuri şi atâta supărare, cu ce era de vină el ? Iubea mult, mult ; vieaţa îl ispitea de pretutindeni. Şi Vasile era un om viu şi grabnic într'ale vieţuirii, cum sunt făpturile din mare.

Cu toate năstruşnicele lui întâmplări, Dumitru Vasile era un om bun. Viciile, fie că era vorba despre zar sau despre băutură, nu puteau ascunde firea adevărată a inimii lui. La încercarea cea mare a luptelor, toţi gardienii şi toate zăbrelele din lume, fără îndoială că s'ar fi ruşinat privindu-l.

Nepăsător de moarte şi proteguitor nelimitat al oricăruia dintre camarazi, avântat ca o fiară şi duios ca un copil, aşa a luptat Dumitru Vasile.

Prezenţa noilor noştri camarazi care veneau să împlinească golul lăsat de Mogoş şi Florin, aduse adăpostului nostru o înviorare nouă. Dumitru Vasile găsise pe undeva o scândură; iar zarurile prinseră să ronţăiască vechea noastră tristeţe. Intrarea câinilor îl nedumeri într'atât, încât scăpă zarurile printre trestii.

— Huooo !... Vezi, măi, că intră câinii după tine !

— Lasă-i, Vasile, că ăştia-s ai noştri. Haide Ghemuleţ !... Ştii ? unul dintre ei lipseşte : cel mai mic, Haisigtir.

Vasile ridică ochii. I se arcuiseră nările, a ceartă :

— Cum, măi tăntăloiule ? Te-ai şi luat de mine ? Ce-ţi pasă ţie dacă joc ? Vezi-ţi de treabă, că la mine n'o să-ţi meargă !

Mai bombăni câte ceva, în timp ce răscolea printre trestii după zarurile lui.

— Stai, măi vere, că te umflaşi degeaba. Aşa îl cheamă pe căţel, pe ăl de ni l-a luat domnu' căpitan. Şi ce te oţărăşti aşa ?... Că nu mă sperii eu de alde tine !

Din schimbarea vorbelor, Stanciu se crezu păgubit. De aceea el ţinu să-şi încunoştiinţeze camaradul că, trecând peste pricina hazlie a

conflictului, e gata să ia lucrurile în serios.

Vasile se trezi desarmat, dar, aşa, de dragul ambiţiei, mai trăncăni vreo zece minute. Ştia el cine trebue să fi adus câinii în adăpost. Auzi, domnule! Să-ţi aducă lighioanele peste cap! Pentru aşa ceva trebuia să fie opincar sadea, că doar nu unul ca el avea să facă de-aldea astea. El o să-i dea dracului de câini, că aicea nu e junglă. Cui îi place, ducă-se să doarmă în coteţe!

— Ei!... mai făcu el. Haide, Năstase, tragem „la mai mare" sau „la pereche", cum vrei tu.

— La „mai mare".

Şi zarurile clănţăniră pe scândură, până când Năstase îşi scotocise, pe rând, toate buzunarele.

— Dracu să-i ia, că şi aşa n'aveam ce face cu ei!

Ceilalţi stăteau liniştiţi, presărând cuvinte moi peste întunerecul care se încropea.

Stanciu plecase, cu Cioplea şi cu Crăciunescu, pentru întâiul schimb. Eu căzusem într'al doilea, cu Neacşu şi cu Dumitru Vasile. Neacşu adormi repede. Pe mine gândul incursiunii mă preocupa ceva mai mult. Cât despre Dumitru Vasile, el nu făcuse niciodată deosebire între noapte şi zi. Dormise dimineaţa toată, înainte de a veni la Cârja.

Acum avea sumedenie de pofte, dintre care

una singură îi sta la îndemână : Vasile putea să vorbească în voie, cu atât mai mult cu cât nici eu nu prea aveam chef de dormit. Dar a vorbi este una şi a povesti este alta.

Vasile vorbi despre toate lucrurile, fără să se obosească a le lega între ele, aşa cum era obiceiul camarazilor ţărani. Despre adăpostul care, la drept vorbind, nu adăpostea cine ştie ce şi pentru care pricină el avea să-şi caute un pat cumsecade, undeva, prin sat. Despre căţeii, cărora nu le era prieten deloc, mai ales de când cu prezentările buclucaşe ale lui Stanciu. Despre acţiunea la care aveam să pornim în zori şi despre tot ceea ce putea face ca să treacă timpul. Când Stanciu intră în adăpost pentru a ne înştiinţa că cele trei ore trecuseră, Vasile era departe să fi obosit. Ne echiparăm, trezindu-l şi pe Neacşu. Şi plecarăm pe şanţ, cum mai făcuserăm de atâta ori până atunci. Vasile nu cunoştea sectorul nostru. Eu trebui să-l iniţiez, arătându-i legăturile şi desvăluindu-i consemnele noastre. Când Vasile le cunoscu pe toate, nu mai avurăm multă vreme ce să vorbim. Neacşu nu vorbise niciodată mai mult decât trebuia. Iar eu încheiasem capitolul de informaţii şi eram destul de obosit pentru a nu mai căuta vreo poveste potrivită.

Noaptea era liniştită, una din puţinele nopţi în care Ruşii nu trăseseră niciun proiectil măcar.

In sectorul vecin, acelaşi muget şi aceeaşi înflăcărare din totdeauna. Din depărtare nu puteam deosebi dacă obiectivele aprinse sunt pe malul nostru sau pe cel rusesc.

Dar lumina lor era pentru noi. Incepuserăm să nu ne mai simţim bine în răstimpurile când la Fălciu nu mai ardea nicio lumină, iar canonada artileriilor se oprea. Căci înverşunarea de acolo, dacă ne amintea şi pe duşman, de ai noştri ne amintea încă şi mai puternic.

— Şi dela noi tot aşa se vedea, vorbi Vasile, amintindu-şi de nopţile petrecute la Rânzeşti.

Inainte de izbucnirea războiului fusesem şi eu acolo. Locuitorii nu plecaseră încă şi vieaţa de cantonament, împănată cu micile întâmplări ale satului, avea altă înfăţişare pe atunci. Instrucţie nu mai făceam. Aşteptam războiul pe poziţie, lucrând pe tăcute la îmbunătăţirea gropilor noastre. In curtea largă a şcolii primare instalaserăm mitralierele. Şi cât era ziua de mare, foiam prin lanul de grâu, înalt dar nepârguit încă şi printre tufele de dalii. Balta avea acolo altă înfăţişare. Apa Prutului curgea în apropierea satului şi până la ea nu erau decât nişte lăculeţe mici şi scunde. Trestia era departe, dincolo de Prut, pe teritoriul Ruşilor. Acolo era şi balta cea mare, astfel încât sectorul Rânzeştilor pu-

tea fi socotit drept inversiunea celui dela Cârja.

Aci, între sat şi Prut, se întindea cale de vreo trei kilometri ; iar balta scălda poalele satului. In timp ce la Rânzeşti Prutul era aproape, iar balta şi stuful se găseau dincolo, pe tărâmul basarabean.

Peste apă era Ţiganca.

Nopţile le dormeam în case. Eu stam cu Dumitrescu Mircea şi cu Dumitru Vasile, în căsuţa unui moldovean care lipsea de acasă tocmai ca şi noi ; fusese mobilizat la un regiment de infanterie din Vaslui. Femeia avea doi ţânci de copii cu care ne împrieteniserăm repede şi o gură care ne făcuse cu neputinţă legături asemuitoare cu mama copiilor.

Fireşte, avea destulă pricină de supărare. Lipsa bărbatului o smulsese dela treburile ei obişnuite, silind-o să ducă şi greul ogrăzii. Copiilor, nici prin gând nu le trecea să socotească asupra nevoilor acestea şi lipsiţi de veghea stânjenitoare a tatălui, îşi făceau de cap, întorcând casa bietei femei ori de câte ori aceasta trebuia să alerge pe afară.

Şi ca toate femeile, gazda noastră se resemna cu greu. Făcea de toate, dar nu uita să-şi strige greul şi supărările nicio clipită Gâgâitul gâştelor nici nu mai putea fi auzit, deşi erau vreo douăzeci, întru nimic deosebite de celelalte. Câinii nu mai lătrau decât

dela miezul nopţii încolo. Ba nici noi nu îndrăsneam să ne strigăm prin curte sau să boncănim picioarele pe prispă. Stăteam cu minţi în căsuţa bătrânească de dincolo de şură şi ne bucuram la gândul că războiul ne va lipsi, în curând, de cicălitoarea noastră gazdă.

Dumitrescu Mircea fugi când nu mai putu să îndure. Mai stoici decât el, Vasile şi cu mine rămaserăm. In mintea noastră încolţiseră gânduri năstruşnice. Iniţiativa o luă Vasile. El bătu într'o seară la uşa femeii şi o rugă să pună la oală doi puişori gata jumuliţi. Femeia primi şi fu veselă, căci Vasile îi mărturisise că bunătatea ei îl îndatora atât de mult, încât aveam să cinăm împreună. Nici prin gând nu-i trecea cumplitei noastre gazde că puişorii aceia nu păgubiseră pe cine ştie cine, ci erau chiar din coteţul ei. Hapsână cum era, nu şi-ar fi închipuit — Doamne fereşte — că e vorba de marfă plătită, dar fiindcă păgubaşul — cine-ar fi fost el — n'avea de unde afla despre cina cu poveste din casa lelii Tofana, ea trebălui zâmbind cu mulţumire şi cu şiretlic :

— Ei, dar i-o făcurăţi ! ar fi voit parcă să ne spună.

Mâncarăm puişorii de parcă ar fi fost ai noştri. Lelea Tofana împodobi masa cu o strachină de murături şi ştiind că tot ceea ce ar

mai fi dat urma să fie plătit, scoase şi o ulcică de vreo două kilograme de vin.

Cu atâta dichis nu mâncaserăm de multă vreme. După masă ne salutarăm prieteneşte ca niciodată şi plecarăm la căsuţa noastră, făgăduind plata vinului.

A doua zi ne trezirăm ceva mai repejor şi pe nesimţite plecarăm din ograda lelii Tofana.

Şi din amplasamentele noastre Vasile ascultă, cu drăcească bucurie, cel mai vijelios rechizitor din vieaţa lui.

— Unei femei afurisite ca asta îi ajunge cât i-am pişcat noi. Barem să aibe pentru ce bodogăni toată ziua, să nu-i fie otrava degeaba.

Fapta noastră nu era din acelea ce pot fi povestite, dar lelea Tofana o merita cu vârf şi îndesat.

Din seara aceea furăm oaspeţii gazdei lui Mircea. Găsirăm, acolo, altfel de lume, de parcă am fi trecut pe alte tărâmuri.

Apropierea războiului stârni puţină mişcare în orânduirea grupelor de mitralieră.

La Cârja lipseau doi servanţi. Dintre aceştia, unul fu Burceloiu şi celălalt eu.

Plecarăm într'o zi ploioasă, pe un noroi neînchipuit de mare. Ieşirăm din sat şi pe când treceam prin dreptul sectorului, camarazii noştri de până atunci ne făcură cu mâna strigându-ne urare pentru drum. Dumitrescu Mirea, Miulescu, Ercuş şi alţii la fel de dragi.

Dintre ei, unii s'au înveşnicit în pământurile Basarabiei ; alţii au purces mai departe, până în cerul nesfârşit al Ucrainei. Câţiva s'au întors, cu inima înmulţită de chipul celor ce n'au mai răspuns la apel.

Dumitru Vasile, cel căruia îi povesteam, în noaptea aceea consemnele şi toată taina sectorului dela Cârja, avea să se reîntoarcă acasă. Dar mâna lui, şi aşa ciungită de un deget, avea să primească o schijă şi să amorţească de tot.

Ştiu şi eu ce-o fi devenit vieaţa lui sturlubatică ? Mâna aceea care feştelise multe mutre obraznice prin lupanarele portului şi care schimbase nenumărate pachete misterioase, pline cu păcat ; mâna care măsluia şi se pricepea să mânuiască „şişiul", s'o fi cuminţit acum.

— Măi Vasile, ia mai istoriseşte, tu, câte ceva !

— Ei, iaca istorie ! Avem destulă pe aci. Mai bine să fumăm. Ia vezi, Neacşule, că noi ne dăm puţin la fund.

Sub foaia de cort, scăpărarăm chibritul şi-apoi fumarăm nenumărate ţigări, una dintr'alta. Incet, încet, Vasile se prinse singur la poveste. Işi aminti de zilele lui cele mai năzdrăvane. De prietenia lui promiscuă cu un marinar chinez, contrabandist fără reşedinţă, pe care-l cunoscuse la „cafeneaua ma-

teloţilor". Despre multele lui păţanii când aducea, fără să ştie ce aduce, tot felul de stupefiante unor tipi care nu obişnuiau să se recomande. Şi despre cursa ce singur o întinse prietenului său, când simţi că în pachetele acelea nu era mătase chinezească, ci alte drăcovenii.

Şi-apoi, despre judecata care l-a condamnat — totuşi — socotindu-l colportor de stupefiante.

— Vezi? Il dădusem eu, în gât, pe Chinez. Dar până atunci, cât haşiş trântisem eu în piaţă, fără să ştiu? Şi nu era judecătorul nebun, ca să mă creadă!

— Păi bine, măi Vasile! Dar tu, într'adevăr, n'ai ştiut. Ar fi trebuit să te ierte. Nu făcuseşti tu pe copoiul, prinzându-l şi predându-l pe Chinez?

— Ei...! Atunci am fost şi eu cinstit. Cu stupefiante nu mi-a plăcut să lucrez niciodată. Dar, din păcate, judecătorul acela mă mai întâlnise în boxă şi mă arsese de câteva ori. Aşa că, a trebuit să mă mulţumesc cu patruzeci de zile, câte mi-a dat atunci. Altfel, mă înfunda el mai adânc, ce crezi?... Haide, să facem o raită.

Era atâta linişte şi atâta întunerec, încât fantoma Chinezului se ridică odată cu noi.

Răscolirăm malurile, stârnirăm somaţiile puşcaşilor din flancuri, iscodirăm întunerecul

tufărişului, dar Chinezul lui Vasile nu mai da să plece.

— Şi cum era Chinezul ăla, măi Vasile?

— Ei... acuma... nu pot să te fac să-l vezi!

— Să-l văd?... Măi Vasile, altădată să nu-mi mai povesteşti de astea.

— Doar nu ţi-o fi frică!

Frică n'avea cum să-mi fie. Dar povestea lui Vasile trezise în mine un suflet de copil, de care n'aveam cum să mă scap în întunerecul acela.

Un bombardament, un atac, un front în China; dar nu Chinezul contrabandist de stupefiante al lui Vasile.

— Cât e ceasul, Neacşule?

— E gata.

— Atunci, haidem.

Eu plecai înainte, să trezesc pe camarazii care urmau la schimb. Dar de întors, nu mă mai întorsei.

In noaptea aceea dormii cu capul pe Cartuş, în timp ce Ghemuleţ şi Rostogol de-abia îşi găsiră loc pe pieptul şi pe pântecele meu.

Zorile ne găsiră, ca întotdeauna, treji şi pregătiţi.

La plaja de îmbarcare, apărură, de data asta, şi pionerii. Ei completaseră numărul bărcilor noastre de pânză, înlăturând nevoiaşele găoci neolitice ale pescarilor.

Imbarcarea şi trecerea apei se făcură re-

pede, astfel că întunerecul era încă noptatic când ajunserăm la adăpostul viei lui Moş Trandafir. Cartuş rămăsese împreună cu micii săi tovarăşi, în grija lui Stelian, la bucătărie. Poate că Mogoş l-ar fi adus cu noi; dar, aşa, Vasile limpezi lucrurile repede, trântindu-i un picior. Pe mine, camaraderia de arme a lui Cartuş mă lămurise din timpul incursiunii trecute.

Iar celorlalţi, împovăraţi cum erau cu toţii, nu le mai ardea de fleacuri.

Deşi nimeni nu ar fi cutezat să se gândească într'altfel, graba cu care conveniserăm să facem atacul noi în de noi, mă făcu să privesc cu duioşie la ţărmul unde bieţii noştri prieteni deveniseră la fel de netrebnici, ca penajul pălăriilor noastre vânătoreşti.

Lui Axinte îl fu teamă ca nu cumva, scăpat din stăpânirea lui Stelian, câinele să se asvârle în apă, spălându-şi fără de cusur minunata lui blană albă.

— Mai bine aş vrea să-l mănânc din marmită, decât să-l văd răsărind în urma noastră.

— Vezi? Trebuia să-i lăsăm deslegare lui Stelian. Dacă nu se cuminţeşte, taie-l Stelică, şi găteşte-l, că Vasile n'o să facă nazuri. Uită-te unde pui piciorul, Vasile, că te pierdem pe drum.

Acesta o cârmise cam într'o parte, pentru

a stinge, astfel, limbuţia lui Stanciu. Se înnămolise de-a-binelea, încât a trebuit să fie tras de puşcă. Dar scopul abaterii lui fusese atins, căci Stanciu îşi uită repede harţagul.

Poate din pricina întunerecului care învăluia poziţile Ruşilor, sau poate din pricina întâmplărilor mărunte din drum, gândul atacului nu ne preocupa încă. Oamenii mergeau liniştiţi, stăruind în firea lor glumeaţă, de parc'ar fi mers, numai aşa, de colo până colo.

Puşcaşii trecuseră şi Prutul, când noi ajunserăm la vie. Găsirăm vechile noastre cotloane şi ne instalarăm în ele, mai presărând ceva verdeaţă nouă peste pământul răscolit. Dincolo de gardul de trestie, foarte aproape de gropile noastre, Ruşii aruncaseră câteva proiectile.

Trăseseră aici după plecarea noastră. Se vede bine că ei simţiseră, într'un târziu, locul care adăpostise mitralierele şi trăseseră numai în scopul de a ne avea reperaţi. Nu mai era chip de stat acolo. Ruşii vor putea să prăpădească multă muniţie, în timp ce noi sparserăm repede gardul din stânga şi alunecarăm de-a-lungul malului, până în dreptul unor tufe.

Locul era mai prost, dar ştiam că pentru atacul acela aveam să trecem şi noi peste Prut, sprijinind de aproape pătrunderea puş-

caşilor. Malul de peste apă, puţin mai ridicat în dreptul noului nostru loc, ne prindea minunat de bine, acoperindu-ne de vederea inamicului.

Incă nu albiseră stelele, când puşcaşii noştri deschiseră cele dintâi focuri. Bolşevicii răspunseră într'o clipită, aruncând nenumărate lovituri de brand în via lui Moş Trandafir, la amplasamentele pustii.

— Da-r-ar Dumnezeu tot aşa să vă meargă!

Năstase fu atât de mulţumit, încât smulse o frunză moale de salcă şi plesnind-o pe limbă începu să şuere o închipuire de cântec; dar aşa, domol, ca bucuria cântecului să nu răzbată şi la duşman.

Dumitru Vasile se apucase să construiască un fel de acoperământ de frunze, legând coji de salcie între cei câţiva pomişori. Deasupra lor întinse câteva ramuri mai înfrunzite şi camuflajul antiaerian fu gata. Dar spiritul grijuliu şi născocitor al lui Vasile nu se gătase încă. El începu să sape un şănţuleţ îngust, spre a lega ascunzişul nostru de malul apei şi pe care aveam a-l folosi în clipa când trebuirăm să ne îmbarcăm pentru trecerea apei.

Verificarea muniţiei, a ţevilor de mitralieră, a pieselor de schimb, toate fură făcute de el; încât ceilalţi se putură lenevi în

pace bună, în aşteptarea luminii şi a ordinului de atac.

Nu e vorbă, că dacă cineva l-ar fi ispitit cât de cât, Vasile nu s'ar fi sfiit să joace în zaruri cele din urmă clipe liniştite.

Dar pe măsură ce lumina izgonea tot mai multe stele, oamenii îşi lămureau sufletul lor adevărat, împovărat cu dragoste şi doruri.

Dude se alungise în iarbă. Cu mâinile sub cap, cu casca împinsă peste ochi, se vedea bine cât de departe pribegiseră gândurile lui.

— La ce te gândeşti?

El nu răspunse nimic. Intre moartea care aştepta înainte şi vieaţa care lăcrima în urmă, cuvintele răvaşului de dragoste tremurau ca nişte rândunele cuprinse în suflarea iernii. Lui Dude îi era milă de ele şi de biata lui inimă care nu le mai putea încălzi.

Camarazii îi cunoscuseră taina şi niciunul nu-l mai întrebă nimic. Stăteau întinşi în iarbă fără să se gândească la ceva lămurit. Un simţământ ciudat, de duioşie de sine, ţinea locul gândului. La ce bun să ne gândim la ale noastre? Mai bucuros am fi ascultat un basm pentru copii. Un basm din acelea triste, la sfârşitul căruia bunica povestitoare plânge cu palmele pe creştetul nepoţilor. Ceva cu un băieţel sărman care rătăcise pe un câmp pustiu şi înzăpezit. Mânuţele lui îngheţaseră pe legăturica de daruri pe care voia s'o aducă

frăţiorilor lui. Şi multă vreme rătăci prin viscol după căsuţa lor mică şi atât de albă, că zăpada o ascunsese cu totul. Când lumiţa din fereastră îi străluci înainte, era atât de obosit şi atât de cumplit se învrăjbise vântul, încât copilul de-abia se mai putu urni, târîndu-se. Şi muri în pragul curţii cu legăturica lui în braţe şi cu ochii deschişi ca două viorele îngheţate. Frăţiorii auziseră paşii lui, dar îl aşteptară să intre. Şi când deschiseră uşa, plânseră şi plânseră. In legăturica lui găsiră daruri frumoase, dar mai frumos decât ele era darul de iubire mare, pe care frăţiorii îl culeseră din ochii lui deschişi, ca două viorele îngheţate...

. . . . . .

Ordinul de trecere ne găsi cu mintea adumbrită de visuri şi de basme.

Coborîrăm la Prut prin şanţul lui Vasile. Ca să poată deschide focul asupra noastră, Ruşilor le trebuiră tocmai atâta timp cât ne trebui nouă pentru a ajunge în unghiul mort pe care ni-l făcea malul. Dela mijlocul apei nu ne mai putea vedea. Traseră la întâmplare, răscolind apa. Şuvoie uriaşe se asvârleau în sus. Eram uzi de parcă am fi înnotat îmbrăcaţi.

Pe malul basarabean creşteau ierburi înalte şi minunate flori de câmp, cum nu văzuserăm

la Cârja. Ne oprirăm în ele pentru a ne lumina asupra direcţiei şi a dispozitivului de înaintare.

Pentru întâia oară puneam piciorul pe teritoriul vremelnic al duşmanului nostru. Pământul aburea de putere şi de bogăţie.

Iarba creştea înaltă şi tufoasă de-ţi venea s'o iei pieptiş. Rodnicia pământului înflorea în colori nenumărate. Privirăm câteva clipe, întinderea smălţuită. Natura îşi vedea de rosturile ei. O vacă păştea liniştită. Sumedenie de păsărele însufleţeau tufişurile. Ciripitul lor stăruia deasupra sgomotelor de luptă, împrietenind protivniciile vieţii.

Sângele care înrourase firele de iarbă şi albastrul nespus de liniştit al cerului, gâlgâiau deopotrivă în cântecul lor.

Cei dintâi răniţi se târîseră singuri până în adăpostul malului. Din şoldul unuia dintre ei şiroise atâta sânge, încât hainele celui care îl urma, târîndu-se şi el, se înroşiseră cu totul. Rana acestuia din urmă, în pulpa piciorului drept, era mai uşoară. El ajută camaradului său, ridicându-i piciorul amorţit peste buruieni şi movile de cârtiţă. Ion N. Radu le pansă rănile, împărţindu-le şi pansamentul său individual.

— Nu trebuia să-ţi dai pansamentul, Radule. Doamne fereşte, dar fiecare dintre noi

ar putea să aibe nevoie. Ce-ai să te faci atunci?

— Cine ştie? Ei, cum vă merge acum?

— Bine, bine, domnule sergent. Dumnezeu să te păzească. Ajutaţi-ne numai să ne suim în barcă.

Ii sprijinirăm, dar puşcaşii nu mai aveau nevoie. Strânsoarea legăturii îi însdrăvenise. Ii văzurăm debarcând la vie şi plecând, încet, rezemaţi unul de altul.

Basmul se irosise. Stam ca pe arcuri. Sufletele tăcuseră. Un curent fără nume ne străfulgera prin sânge, smulgându-ne înainte. Niciun gând, nicio simţire. Ci numai o îngrijire fizică de a luneca feriţi, păstrându-ne legaţi unul de altul. Ah, da! Atâta mai căutam încă! Să nu ne pierdem de ceilalţi, să ne legăm privirile, să ne umplem ochii cu imaginea camarazilor de aproape.

— Burceloiule, unde eşti?

— Uite aci, înapoia tufelor. Ieşi puţin înainte, că nu pot să te văd.

— Dar Năstase unde e?

— S'a strecurat înainte, dincolo de mărăcine.

— Bine, alunecă şi tu. Păstrează legătura.

Ne vorbeam şoptit, căutându-ne mereu.

— Apropie-te cu afetul, Dude. Punem în bătaie pe linia lui Năstase. Haide!

Ion N. Radu sărise într'acolo, pentru a ne

arăta poziţia de tragere. Inapoi, împrospătătorii se eşalonară, târîndu-se cu muniţia atârnată de gât. Ei legaseră cele două cutii cu sfori şi le petrecuseră pe după ceafă. Astfel, puteau înainta mai bine, încovoindu-se mai puţin decât dacă le-ar fi purtat în mână.

Puşcaşii izbiseră o cazemată şi se retrăgeau în goană mare cu doi sau trei nefârtaţi. Impresuraţi de pretutindeni, aceştia fugeau la fel de grijuliu, izbindu-se de pământ şi svâcnind iară sub rafalele mitralierelor ruseşti, de parcă ar fi fost de-ai noştri.

De pe poziţia inamicului se ridică, deodată, strigătul prelung şi pustiitor al unei sirene. Câteva focuri de revolver izbucniră dintr'un flanc şi dintr'altul.

Ruşii semnalizau între ei, pregătind contraatacul.

Ion N. Radu deschisese focul. Mitraliera lui Năstase prinse să clănţăne şi ea. Acolo trăgea Burceloiu. In flancul stâng izbucnise o grupă de călăreţi, galopând spre malul apei. Axinte înţelese, cel dintâiu, gândul inamicului.

Acţiunea de împresurare avea să le dea greş.

El smulse mitraliera lui Burceloiu, cu afet cu tot, şi alergă cu ea înapoi, spre stânga. Burceloiu se prăvăli cât colo.

— Ce dracu, ăsta-i nebun?

Axinte se înfipse într'un dâmb. Auzirăm plesnind capacul mitralierei. Băgase bandă nouă. Şi în clipa următoare, un snop de o sută de cartuşe învălui pe călăreţii ruşi. Câţiva se poticniră rostogolindu-se, cai şi călăreţi. Alţii săriseră jos, încercând să scape târîş. Caii slobozi izbucniră în toate părţile într'un iureş alandala, înnebuniţi de mirosul sângelui cald.

Retragerea puşcaşilor fusese deschisă.

Ei alergau cu armele ridicate deasupra capului.

Axinte încetă focul.

Brandurile inamicului începură să-l piseze pe aproape Axinte smulse propriu-zisa de pe afet şi fugi numai cu ea.

Fruntaşul Stamate, din contingentul treizeci şi şapte, dogar într'un sat din Ialomiţa şi care venise la grupa noastră tocmai în clipa când părăsiserăm via lui Moş Trandafir, se repezi la afet. Il ridică dintr'o smucitură şi alergă cu el. Dar un proiectil de brad îi împlântă o schije în omoplatul drept. Il văzurăm prăvălindu-se. Dar se sculă repede şi putu să-şi continue fuga. Ajunse la noi cu obrajii îngălbeniţi şi supţi. Câteva clipe fuseseră deajuns pentru a-l slăbi ca o boală îndelungată.

— In umăr...!

Atât putu să mai zică şi se aşternu pămân-

tului, încet, ca şi când l-ar fi podidit somnul.

Năstase îl pansă în grabă, îl înşfăcă în spinare şi porni cu el spre locul de trecere.

Exploziile se înteţiseră.

In lăstărişul dinaintea noastră mişunau pantaloni negri de-ai grănicerilor ruşi.

In locul lui Năstase se repezise Dumitru Vasile. El deschise focul înainte ca inamicul să se fi lămurit asupra situaţiei noastre.

Se făcu, apoi, linişte.

Dar bombardamentul reîncepu repede. Ruşii trăgeau cu şrapnele, aruncând deasupra noastră ploaie de plumb. Trăgeau şi brandurile şi aruncătoarele de mine.

Sgomotul unor tancuri ne făcură să desfacem piesele noastre, luându-le pentru mişcare Tunurile de pe tanc trăgeau de aproape.

— Retragerea!

Ordinul străbătu din gură în gură şi oamenii începură să sară şi să se târască înapoi. Din când în când ridicau capetele, căutându-se şi strigându-se unii pe alţii.

— Dude... Dude!

El nu-mi putu răspunde. Greutatea afetului pe care-l târa după sine îl istovise. Dar îl văzui aproape, cuprins printre camarazi

Deasupra noastră şuerau gloanţele de nu mai era chip să ridici nici capul. Ne târam lipiţi pământului. Acoperirile le străbăteam în fugă, căutându-ne şi chemându-ne mereu.

Proiectilele inamicului plesneau printre noi.

Pe măsură ce ne îndepărtam, Ruşii alungeau tragerea, învăluindu-ne necontenit în trâmbe de bulgări şi de schije.

— Unde este Radu?

Burceloiu auzise un vaet şi cu tot urletul bombardamentului, îi deslușise vocea. Se opri şi ascultă câteva clipe.

— Dela tine mai încolo, Burceloiule!

Strigătul lui Radu se auzea din ce în ce mai aprins.

— Luaţi-mă, fraţilor, nu mă lăsaţi pe aci!

Burceloiu îi răspunse şi se târî într'acolo.

— Radule, unde eşti?

Nu se mai auzea decât geamătul din ce în ce mai stins.

Il găsi cu greu. Radu trăgea să moară. Nu-i mai putu spune nimic. Un picior îi fusese smuls din coapsă, iar din piept îi şiroia sânge. Burceloiu încercă să-l târască, dar simţi în curând cum moartea se sălăşluise în trupul camaradului său.

Radu îngheţase.

— Cum o să-l putem lua de aci?

Mă apropiasem şi eu. De după tufe răsăriră, deodată, Ruşii. Camarazii noştri ajunseseră departe, la malul Prutului. Duşmanii erau mulţi. Ii auzeam cum vorbesc între ei. Când dădură cu ochii peste noi, se năpustiră.

Burceloiu izbucni şi alergă printre gloanţe.

Nu-l atinseră. Eu sării într'un mărăciniş ghimpos şi alergai de îndată ce mă îndepărtasem. Inamicul trăgea. Gloanţele îmi şuerau în jurul capului. Unele explodau lovindu-se în mărăcini. Erau gloanţele dum-dum sau piu-poc, cum le spuneam noi. Dar nici la mine nu avură mai mult noroc.

Mă îndepărtasem.

Duşmanii se opriseră asupra cadavrului lui Radu. Eu eram prea obosit pentru a mă mai târî. Greutatea celor două cutii de muniţie, îmi amorţiseră braţele. Mă ridicai în picioare şi cu cutiile în mână, pornii printre tufe.

Unde? Nu mai ştiam. Sudoarea îmi năpădise ochii, încât nu mai puteam desluşi obiectivele îndepărtate. In jurul meu era iarbă şi tufişuri.

Aş fi putut să mă desmeticesc privind la drumul soarelui, dar lumina îmi înţepa ochii, usturându-mă.

O rafală de gloanţe mă izbi din faţă.

Ghicii atunci că drumul meu nu mă ducea unde trebue. Mă întorsei în loc, îndreptându-mă pe firul focului. Gloanţele mă cuprinseră roiu. Dar eu nu îndrăsnii să mă mai culc. Nu mai aveam îndrăsneală să cred că, odată la pământ, m'aş mai putea ridica. Braţele nu mi le mai simţeam. Degetele îmi înţepeniseră pe belciugul cutiilor. Nu mă mai dureau.

Mersei încet, fără să mă mai pot îngrozi de mitralierele vrăjmaşului. Cutiile mi se izbeau, uneori, de genunchi. Numai atunci îmi dădeam seama de ele.

Când mă trezii la Prut, nu mai ştiui nici câtă vreme îmi trebuise pentru aceasta, nici unde se aflau camarazii mei.

Mă lăsai, acolo, jos, pe pământul inamic, în timp ce simţeam cum mi se stinge ultima nădejde.

Or veni, oare, să mă ia de aici...? Dar cum au să mă ia...?

Nu a venit decât un Rus, scotocind tufişurile... S'a dus. In urma lui a venit seara... cea mai tristă seară.

Unde este Dumnezeu...?

In amurgul acela nu L-am mai simţit. Şi am stat aşa, dezolat şi fără nicio dorinţă şi cu sufletul într'amurgit.

Din conştiinţa mea nu mai rămăsese decât atât cât îi trebuia tristeţii. Sau tristeţea crescuse.

Niciodată până atunci, eu nu simţisem nimicnicia. Eram frate bun cu firele de iarbă şi cu bulgării de pământ. Oamenii...? Nu-i mai înţelegeam.

Unde sunt camarazii mei? Nesfârşite depărtări ne separau. Ei sunt acolo, pe pământul drag, în şanţurile unde ne cotloniserăm adăposturi antiaeriene, firide săpate lon-

gitudinal în fundul şanţului. E atât de bine acolo!

Aci...?

Siberia o semăna oare cu ceea ce înţelesesem eu din lectura Ruşilor? Cât e de minunată „Invierea"! Da... da! Ciudate trăiri pot avea deportaţii!

Sufletul...? Ah, sufletul nu ţi-l va putea schimba nimeni.

. . . . . .

Dar ce dureroasă consolare e asta! Ce desonorantă capitalure, aci, pe câmpul de luptă!

Nu... nu.

Iată, acolo sus, în sectorul nordic, Germanii înaintează scrâşnind de hotărîre neînfrântă. Urlă moartea deasupra lor, dar vitejii aceştia nu se vor opri. Şi camarazi mei, mâine vor porni vijelie nouă.

Ce umilitor, ce groaznic este să stai aci singur, adăpostindu-te mereu la apropierea patrulelor bolşevice! Frica aceea elementară de vânat încolţit...

Unde este omul din mine?

Unde e trufaşul care iscodea în adâncimile lumii şi se îmbăta de aerul tare al astrelor, ca de vin?

Unde este cel care plângea sub pacea violetă a amurgului lacrimi de nemărturisită voluptate?

Dar unde este Dumnezeu?

Doamne... Tu eşti, Tu eşti.

Căci dacă sufletul meu înnegurat de desnădejde nu Te mai poate desluşi, mintea mea cea mai lăuntrică rosteşte numele Tău luminos.

Iar fiarele acestea ce scormonesc tufişurile vor trebui să plătească sacrilegiul lor.

Moartea nu este lucrul cel mai greu...

Păcătos este gândul acesta, dar mai mare este păcatul de a te strădui să supravieţuieşti Dumnezeului care se stinge în inima ta.

Căci iată ce mi-a mai rămas: un biet licăr, mic şi şters, ca cea mai îndepărtată dintre stele. Îl voiu pierde, îl voiu pierde.

Mintea mea s'a istovit străduindu-se să-l cuprindă, să-l păstreze.

Dar Dumnezeu pleacă dela mine!

Ce-mi rămâne atunci?

Nu voiu fi oare altul?

Din acest groaznic avatar, ce diavol va folosi trupul meu şi amintirile mele pentru a se îndreptăţi pe pământ?

Căci, iată, conştiinţa mea s'a întunecat. Ea se va stinge, iar „eu" voiu muri. Altcineva a început să se scurgă în mine.

Oh! Nu primesc... Doamne... nu primesc.

. . . . . .

Dacă voiu izbuti să scap de aci, toată vieaţa

mă voiu pălmui pentru clipele acestea. Căci ce sunt simţămintele astea de brotăcel strâns în gura şarpelui ? Ce e cu sdrenţoşenia asta în sufletul dumitale, cinstite domn? Arată-mi, te rog, coroana aceea pe care ţi-au dăruit-o savanţii... rege al făpturilor!

Priveşte aci, la încleştarea furnicilor. Sunt două tabere; ce frumos ştiu ele să lupte şi să moară! Te asigur că în sufletul micilor muribunzi n'ai să găseşti nimic din sbuciumul şi din căderile tale.

Şi vaca aceea care păştea prin apropiere şi pe care noi o luaserăm drept bun augur, ce suflet minunat trebue să fi avut!

Iar acum, spre seară, ca o replică de pace şi de cer, se aude toaca berzelor.

Numai tu, rege, tremuri aci, ud ca o paparudă!

Şi n'are cine să râdă de tine, căci vietăţile au lucrul lor. Fă singur lucrul acesta: râzi, căci prilejul este rar şi scump. Haide, râzi, râzi...

Şi ridicându-mă în picioare, am râs atunci, scuturându-mi rărunchii, am râs de visul idiot care se chema un moment din vieaţa mea reală şi care mă făcea să deduc natura întregului şir de momente care alcătuesc vieaţa. Toată, toată vieaţa e aşa, de vreme ce şi clipele acestea tot vieaţă se numesc.

Ce nepricepuţi, ce întristător de nepricepuţi

sunt oamenii când nu vor să simtă lucrul acesta!

Le e frică oare să-şi mărturisească singuri nimicnicia? Sau nu fac lucrul acesta decât din grija de a nu pierde astfel îndreptăţirea avântului lor de harnici strângători!

Oh, voi ce iubiţi aurul! Cine v'ar putea putea derâde îndeajuns? Voi cei ce vă faceţi un prilej de mândrie din buna voastră stare, voi ce jinduiţi pe urmele bunului şi a ghiftuirii!

Noi am jurat aci, sub apăsarea morţii, că nimic nu vom nesocoti mai mult decât dorul vostru de chiverniseală. Noi nu vrem să vedem aurul, pentrucă în căderea sufletească a spaimei de moarte noi am simţit stingându-ni-se în inimi aurul lui Dumnezeu. Şi împotriva căderii şi a părăsiri acesteia am luptat luptă de moarte.

Iar aurul ce am izbutit să-l păstrăm inimilor noastre este credinţa cea mare care aduce pe Dumnezeu pământului acesta.

Nu aşteptăm răsplătire.

Noi vă aducem monedă nouă, bună în cer şi pe pământ, moneda vremilor ce vin.

Şi v'o dăruim cu toată puterea trăitelor dureri, dintre care cea mai aprinsă ne-a fost îndoiala cerului.

De-acolo am smuls, scrâşnind, răsplata durerilor noastre.

. . . . . .

Oh, ce groaznic a trosnit în preajmă-mi!

Porcii, m'au văzut!

Şi fac atâta prăpăd de muniţie, încât nu vor întârzia să deschidă canonadă.

Aşa au şi făcut.

Eu m'am culcat jos, mai mult din spirit de conformitate la regulament. Frica nu-şi mai avea rost.

Şi au bătut stropindu-mă cu apă şi pământ, năruind din malul Prutului brazde întregi.

Şi-apoi au tăcut deodată, încredinţaţi că isprava lor îşi va fi făcut rostul.

Dar nu, porcilor. N'aţi făcut nimic. Iată-mă-s!

M'am ridicat în picioare şi m'am întors, mergând înapoi, spre câmpul de luptă, pe unde trecuserăm apa Prutului. Tot pe acolo vor veni ai noştri să ne caute la noapte.

Ruşii n'au mai tras.

Intunerecul se încropise a noapte. La apus, de-abia întârzia o geană roşie, ca o chemare la somn.

In satul nostru, în Cârja, linişte şi întunerec.

— Care eşti acolo...?

Dintr'un tufiş, întrebarea porni sâsâitor, împletită cu ţăcănitul închizătorului. Dar şi vocea şi sunetul metalului îmi părură cunoscute. Nu mă mai îndoiam asupra sufletului celui care mă oprise din tufiş, dar mâna mea

alunecă reflex şi cel dintâiu răspuns îl dete închizătorul.

— Român! Tu cine eşti?

— Văduva Vasile. Sunt rănit, frăţioare.

Mă apropiai de el, ca de tot binele pe care-l mai puteam aştepta să se întâmple.

— Te doare?

— O, mă doare, că nu pot opri sângele.

Văduva îşi ferfeniţise pansamentul încercând să se oblojească singur.

Mă aşezai lângă el şi-i înfăşurai deasupra pansamentul meu. Sângele se opri şi camaradul meu se învioră pe dată.

Ne cunoscuserăm, nu cu multe seri înainte, în timpul unui rond pe care-l făcusem în tovărăşia lui Neacşu. Era puşcaşul care ne somase, prelung şi hăulitor, ca la vii.

Văduva se ridică în picioare şi bucuria îl făcu să-şi piardă măsura vorbelor.

Vorbirăm răsfirat şi tare, despre toate întâmplările zilei şi cu toată puterea gâtlejului.

In jurul nostru noaptea făcuse zid.

Iar greşala sgomotoasei noastre bucurii ni se întoarse cu prietenie. Căci, de prin împrejurimi, auzirăm în curând fluerătura de recunoaştere. Răspunserăm şi în câteva clipe furăm trei.

Vasile Marin, puşcaş din contingentul 1932, flăcău ialomiţean din Cernavodă, pe cât de sănătos, pe atât de limpede şi de isteţ. Era

teafăr, dar avântându-se prea mult, se trezise dincolo de liniile neprietenilor. Acolo întârziase până acum.

El trecu Prutul înnot şi nu mai ştiu de unde ne aduse o barcă.

Grijuliu şi bucuros de ajutorul pe care ni-l aducea, ca un frate dintre fraţii cei mai adevăraţi.

Trecurăm apa şi împărţind povara lui Văduva între noi, străbăturăm imaşul bălţii. Văduva îi mulţumea fără încetare şi aproape fără de rost, căci pentru fapta lui frăţească Marin simţea atâta bucurie încât de-abia se putea opri să nu ne mulţumească şi el la rându-i.

Intreaga expediţie el o păstră în mâinile lui. Nici eu, nici Văduva, care se aninase de umerii noştri, nu mai gândirăm şi nu mai vorbirăm nimic despre ceea ce aveam de făcut. Vasile Marin gândea, vorbea şi descurca lucrurile singur. Şi atât de mare era bucuria lui încât aproape revărsa lumină.

— Măi Marine, bucură-te mai puţin că faci scântei.

La balta Cârjei întunerecul mai născoci o barcă.

Camaradul nostru fu un vrăjitor adevărat.

— Ei, acum, ai noştri să nu ne împuşte.

. . . . . .

Pe la mijlocul bălţii începurăm a striga consemnul de recunoaştere.

Pândarii ne auziră şi cu toate că nu mai aşteptau pe nimeni, ne răspunseră.

Găsirăm acolo pe Năstase, pe Crăciunescu şi pe Stamate. Ceilalţi toţi intraseră în adăpost, unde dormeau istoviţi.

— Dude nu este cu voi?

— Dude?

— Da. Lipseşte şi el.

Camarazii îşi amintiseră că Dude era printre ei în timpul retragerii. Il pierduseră în timpul unor salturi deasupra unui loc deschis. Pe acolo, toată lumea se izbea de pământ pentru a svâcni iarăşi. Desigur că atunci fusese lovit Dude. Nu putea fi vorba doar despre o rană, căci atunci ar fi strigat cum fac toţi răniţii. Un glonţ trebue să-l fi străbătut pe la spate, fulgerându-l. Dude căzu, dar nimeni nu deosebi căzătura lui de celelalte multe pe care le făceau cu toţii. Nu spusese nicio vorbă, nici nu gemuse măcar. Il crezuseră rătăcit, împreună cu noi. Dar lipsa lui, acuma, nu mai putea fi înţeleasă. In lipsa noastră, camarazii pregătiseră o incursiune de noapte, pentru a cunoaşte soarta celor ce lipseau.

...Sărmani băieţi! glăsui unul dintre noi. Dude şi cu Radu s'au dus!

O echipă plecă în toiul nopţii. Scotociră tot

câmpul de luptă, pătrunseră până în pieptul întăriturilor ruseşti, dar nu găsiră nimic. La întoarcere, piciorul unuia dintre ei izbi într'o cască. Era a lui Dude. Pământul plin de sânge. Era tocmai prin locul unde bănuiseră camarazii că fusese lovit. O luară.

Pe Dude nu-l aflară.

Poate că în preajma morţii se mai târîse până undeva, între tufe. Prin întunerecul pe care trebuiră să-l păstreze, căutătorii scormoniră zadarnic. Nici pe Radu nu-l aflară.

Ingroparăm casca sub dudul prisăcarului.

Sub câţiva pumni de pământ încăpură doi dintre camarazii noştri. O cască de fier adunase în cuprinsul ei două suflete de oameni. Căci aci, sub dudul glumelor noastre, aveau să le rătăcească sufletele până la sorocul de lumină, când îngerii îi vor chema la ei.

Aci le era mormântul, unde camarazii lor picurară lacrimi fierbinţi şi grabnice, de soldaţi.

Un copil şi cu mămica lui, pe care Radu o desprinsese dintr'o horă, vor avea răgazul să plângă din belşug.

Şi poate că nici logodnica lui Dude nu va uita atât de uşor răvaşul ei de dragoste.

Noi nu-i puturăm plânge îndeajuns.

Veniseră zorile când plecai şi eu în adăpost. Adormii repede şi numai spre amiază mă deşteptară camarazii.

In ziua aceea Vasile nu-şi mai aminti de zaruri. Şi nici prietenii noştri nu avură cu cine să se joace. Cartuş nu mai fu un singuratic, pentrucă tristeţea ne înstăpânise pe toţi.

Intr'un târziu, pe când cei dintâi funigei de întunerec se împiedecau prin tufe şi stihiile aşterneau marame peste culmile Flămândei, ieşii din adăpost, singur, fără niciun gând măcar.

In ograda prisăcarului simţii pe cineva lângă mine. Era Crăciunescu.

— Unde te duci?

Nu-i răspunsei. Mă îndreptai spre surlă, ştiind că el o să mă urmeze. Inăuntru se întunecase de-a-binelea. Nu se mai desluşeau prăjinile înalte.

Ne aşezarăm în uşă, cu feţele într'afară. Ochii lui Crăciunescu erau mari şi limpezi. Toate reflexele de lumină care întârziau în baltă, de parcă s'ar fi înnămolit, i se strânseseră în pupile, lărgindu-i-le. Şi pe măsura lor, sufletul i se lărgea la fel, încât — dela o vreme — mă simţii cuprins şi eu în luminata lui tristeţe.

— Se duseră! Cum de alege moartea atât de nepotrivit?

In prisacă albinele nu se potoliseră încă. Trestia zumzăia în felul ei, potopindu-ne cu linişte.

Era atâta pustiu în inimile noastre, încât ne rătăcirăm întrânsele.

Nimic, nimic.

Vieaţa era în afară de noi. O privirăm cum am fi privit la stele. Şi tot atât de îndepărtat ne străluciră aducerile-aminte.

Intre noi şi vieaţă, micul mormânt în care îngropaserăm o cască, deschisese depărtare grea.

Crăciunescu nu mai spuse nimic. Dar îl auzii cum plânge în întunerec.

Şi atunci, din pustiul inimii crescu cea mai deplină rugă.

Crăciunescu plângea, plângea mereu.

Eu îngenunchiasem.

. . . . . .

In vieaţa tranşeelor nu se întâmplă numai lucruri mari. Nici războiul fulger nu este în stare să stingă însemnătatea micilor întâmplări.

Şi sufletul soldatului este astfel alcătuit, încât faptele mari sau cele mai neînsemnate mărunţişuri cântăresc la fel.

Rostogol, de pildă, nu era întru nimic mai puţin însemnat decât noi. Drăcoveniile lui erau încă mai înveselitoare decât glumele lui Stanciu sau ale oricăruia dintre noi.

Cât despre întristare, pe a noastră nici nu o mai luau în seamă, în timp ce întristarea

lui Cartuş ne îngrijorase şi ne molipsise pe toţi.

De aceea, peste toate cele întâmplate, dimineaţa de 3 Iulie ne găsi la intrarea adăpostului, fumând şi povestindu-ne fleacuri. Stanciu (ah!) ar fi dat mult să-l poată struni pe Vasile, ca să-l facă să priceapă că opincar este una şi gogoman este alta. Dar Vasile nu se mai avântă. Primise câteva lecţii straşnice în sectorul „mucalit" care-l hotărîseră să stea în defensivă.

Intrarea lui vijelioasă şi cuvintele aruncate cam de sus, stârniseră, încă dela început — printre ţărani — adevărate erupţii de oţet, în stare să-ţi înmoaie până şi oasele.

Vasile se mărgini să-i căftănească la zaruri, mulţumindu-se cu supărarea ce le-o aducea astfel.

Când oamenii terminară toţi banii, Vasile cumpără toate bricegele din adăpost, pentru a le recupera, apoi, în câteva şedinţe. Dar pentru aşa ceva nimeni nu se supăra cumsecade. Căci bricegele, ale oricui ar fi fost, slujeau tuturor. Proprietarul lor ajunse, în curând, un fel de artelnic pe care oricine îl putea întoarce din drum sau trezi din somn.

— Vasile, măi Vasile!

— Ce-i Stanciule ? Ce dracu' aveţi ? Eu nu am dreptul la odihnă?

— Dă-mi, te rog, un briceag, că mi-e foame.

— Dar ce, vrei să-l mănânci?

— Nu, dar am puţină friptură.

— Friptură...?

— Da. Am puţină friptură de când mi-ai „prăjit" briceagul.

Vasile era cel care adusese asemenea cuvinte în adăpostul nostru. Şi Stanciu se dovedea meşter mare, plesnindu-l tocmai cu ceea ce Vasile credea că-l distinge.

— Hai, cară-te de-aci!

— Haide, măi Vasile. Pe norocul meu că-mi trebue. Uite, vreau să-mi curăţ bocancii.

— Zău? Şi pentru asta vrei briceag? Caută-ţi o aşchie, vere, şi lasă-mă în pace.

— Dă-mi briceagul!

— Nici să nu vorbeşti.

— Vezi, măi Vasile, cum eşti? Ce-oi fi vrând tu cu atâtea bricege! Ai să le duci acasă? Află, frăţioare, că cu briceagul ăla pe care tu îl vrei să-l duci acasă ca să-ţi tai colacii cu el, eu mi-am făcut bocancii. Numai pentru asta îl ţineam. Dacă tu crezi că e bun şi de altceva, atunci ţine-ţi-l.

— Na-ţi-l! Pleacă de aci!

— Aşa, frăţie. Pe urmă, dacă vrei, ţi-l vând iar.

Stanciu plecă într'ale lui, în vreme ce Vasile rămase şi treaz şi mofluz.

Cu oameni de aceştia, zarurile deveniseră, în curând, nefolositoare. Vasile, pentru a-şi

astâmpăra patima şi mai ales pentru a alunga urâtul, le mai arunca, uneori, dar aşa în prietenie.

Cu zilele care treceau, se dădu şi el pe brazdă. Şi pe măsura asta, ţăranii îl primiră în inima lor.

In dimineaţa zilei de 3 Iulie, Vasile se dădu bătut. Ei răspunse frăţeşte şi Stanciu fu mulţumit. Nu se mai ciondăniră. Vorbirăm înflorit şi reavăn de parcă am fi tras cu coasa.

— Săraca Ilenuţa ta, măi Neacşule...! Cine i-o mai fi purtând de dragoste?

— Şi eu mă gândesc uneori. De, mai ştii? Vremuri sucite! Poate vreun nătâng ca tine, de-mi vine să intru în pământ de ruşine.

Căpitanul ne găsi cu gura la urechi. Cum stam alăturaţi pe marginea şanţului, trebuirăm doar să ne ridicăm. Eram gata aliniaţi.

Dela plecarea lui Ion N. Radu, comanda grupei trecu asupra lui Năstase. El comandă onorul şi raportă ceva cu totul nelămurit asupra celor ce făceam noi acolo.

— Să fie mincinosul al dracului?

— Domnule căpitan, făceam o lecţie de istorie. Dar mai amestecam şi alte alea.

— E adevărat, băieţi? întrebă căpitanul privindu-ne pe toţi.

— Este, domnule căpitan. Dar nu făceam

o lecţie de istorie ci tot felul de istorii, cum spuse şi Năstase la urmă.

— Ei, atunci se cheamă că nu m'a minţit. V'am adus scrisori.

De obiceiu ni le trimitea printr'un agent. De data asta, însă, voi să ne vadă. Şi la bucuria noastră să se bucure şi el.

— Năstase, Burceloiu, Dumitru Vasile...

Avusei şi eu o carte poştală.

— Restul, urmă căpitanul, la cursa următoare. Cum vă simţiţi, băieţi? Aveţi ceva de raportat?

Intrebarea fu de prisos. Ce-am fi avut noi de raportat? De aceea căpitanul trecu peste ea.

— Ce mai nou în parcul zoologic?

Oamenii tăcură. Unde-o fi „lovit" căpitanul? Ce-or fi alea?

— Burceloiu, nu se-aude?

— Ba da, domnule căpitan. Dar noi nici nu avem de-alea cum spuserăţi.

— Ei! Ce mai fac fiarele voastre?

— A.. lor le spuneţi aşa de urât? Sunt în adăpost, domnule căpitan. Dar Hai... căţelul dumneavoastră cum este ?

— Bine şi el. Il ceamă Hainoroc. I-am schimbat numele de când a venit, odată, domnul maior pe acolo. Cum aş fi putut să-l strig altfel ?

— Axinte l-a botezat aşa.

— Nu mă mir. Aşa naş, aşa nume. Ia să mai vedem şi sectorul vostru.

Căpitanul plecă prin şanţ urmat de Năstase şi de Axinte.

Cei rămaşi, desfăcură repede plicurile şi citiră îngânduraţi, în timp ce se îndepărtau unul de altul. Eu aveam o carte poştală. Mi-o trimetea, de departe, o persoană foarte grijulie, dar care nu trecuse, încă, peste zece ani. Şi din pricina asta nu se lămurise asupra cărui lucru trebuia să se îngrijoreze mai mult.

„...vezi să scrii şi să nu răceşti când mergi cu trenul, că noaptea este frig..." straşnică poveaţă! numai că pe aci nu sunt decât trenuri de luptă şi încă acelea sunt mai la adăpost... am primit scrisoarea unde spui că aveţi „de furcă"... Că ai scris „Ruşii" cu r mic, nu ai greşit... mâma zice că aşa ai vrut matale, pentrucă eşti supărat. Pe Ruşi sau pe gramatică? Mama întreabă. Să ne scrii mai des că ne face bucurie mare. Eu învăţ destul de bine..."

Bravo nepoţică! O carte poştală ca un şerbet.

Camarazii mei nu terminaseră scrisorile. Ei citeau mai pe îndelete, lucruri mai însemnate.

„...care îţi doresc şi ţie. Scroafa aia bălţată de ai cumpărat-o as'toamnă a fătat şase purcei. I-am dat şi cuscrului că voia de sămânţă.

De arat a mai rămas doar un pogon. Stanca s'a măritat cu alde Iorgu. A fost şi Amăriuţei..."

— Şi pentru asta te-ai înnegurat aşa, Neacşule ? Ai numai veşti bune. Ori tu te aşteptai la douăsprezece purcei? Să-ţi trăiască ăia şase!

— Să dea Dumnezeu! Şi dumitale.

— Care mie?

— Ei... cine ţi-o fi scris !

Scrisorile de-acasă mai mult întristau pe camarazii mei. Ii vedeam încruntându-se şi multă vreme umblau posaci ca nişte gospodari năpăstuiţi ce erau.

Când se întoarse de pe poziţie, căpitanul văzu umbra de pe feţele lor.

— Ce veşti de pe-acasă?

— Bune, domnule căpitan. Dar cu munca, ştiţi, merge greu de tot. Treaba de femeie e treabă de femeie!

— Or să se mai schimbe şi timpurile, lasă.

Era aci un of! pe care-l împărtăşeam deopotrivă cu toţi. Şi căpitanul şi fiecare dintre noi.

Dar întunecarea nu ţinu mult.

Inainte de a pleca, căpitanul ne înştiinţă că incursiunile s'au terminat. Foarte curând avea să înceapă atacul cel mare. Pentru asta nu aveam nimic de făcut, decât să aşteptăm.

Gândul că vom lovi din plin ne umplea

de mulţumire. Noutatea ne luă ca o piatră de pe inimi. Ceasurile începură a trece mai uşor. Ne umpleam vremea cu tot felul de presupuneri şi credinţe.

Chiar în noaptea aceea veniră grănicerii. Luarăm materialul nostru şi ne strânserăm cu toţii în curtea lui Stelică. Grănicerii intrară pe poziţie. Un agent fu trimis la trenul de luptă, în plantaţiile Murgenilor, pentru a aduce pe conductori cu caii de mitralieră. Aşteptarăm mult, căci trenul de luptă se adăpostise departe, pe coasta de dincolo a dealului. La bucătărie, Stelică îşi strânsese marmitele şi plecă, pentru a ajunge înaintea noastră înapoia bazei de plecare. Noi aşteptarăm îndelung.

Plecarea noastră făcea parte din acţiunile preparative: ocuparea bazei de plecare la atac.

Până la sectorul din Nordul Rânzeştilor, în spre Bogdăneşti, aveam de mărşăluit vreo zece kilometri.

Trecuse miezul nopţii şi conductorii nu se arătaseră încă.

Mitralierele aşteptau aliniate, alături de cutiile de muniţie. Noi fumam ascunşi după zidurile casei, căutându-ne pentru a ne mai cere vreo ţigară sau a sta de vorbă.

Odată cu noi veniseră şi mitralieriştii care întăreau flancul drept al sectorului nostru. In ultimul timp fusese afectat, acolo, sergen-

tul Ercuş, tânăr şi inimos voluntar, împreună cu un mănunchiu de oameni veseli. Ne strânserăm mâinile frăţeşte, spunându-ne fleacuri şi glumind. Şi ne bucurarăm de întâlnirea noastră vremelnică pentrucă, odată ajunşi la baza de plecare, aveam a ne despărţi din nou, fiecare grupă urmând a face sprijinul unei companii de puşcaşi.

— Auzisem că ai fost dat dispărut. Şi mă gândeam ce rău trebue să-ţi şadă prizonier.

— Nu m'au prins, dar nici departe n'am fost. Fumezi?

Ne îmbiam mereu cu ţigări şi cu pesmeţi. Altceva nu mai aveam decât vorbe prietenesti.

— Ce bine-mi pare că te văd!

— D'apoi mie!

— Nu zău! De mine-ţi pare bine?

— Nu. Tot de mine.

Fiecare dintre noi se simţea tatăl şi fratele celorlalţi. Şi de teama duioşiilor, ne învăluiam în glume.

Inaintea cailor, sosiră cei doi înlocuitori pentru grupa noastră. Unul dintre ei era un camarad proaspăt, mobilizat odată cu începerea războiului. Nu înţelegea încă duhul cuvintelor noastre şi aerul frontului i se părea îmbibat cu pulbere de piper. Stătu mai într'o parte, cu mintea aprinsă de imagini încă proaspete. Se gândea, de sigur, la cele

de-acasă. Noi le orânduiserăm pe acestea undeva, într'un adânc suflet, unde cotrobăim după voie. Ne prinseserăm să nu dăm răgaz gândurilor nepotrivite. Bucuria revederii camarazilor noştri prea era deplină pentru a mai lăsa loc pentru tristeţe şi dor.

Pe câini îi lăsaserăm grănicerilor. Cartuş şi Rostogol socotiseră că, ori unii ori alţii, tot soldaţi eram şi aveam acelaşi suflet. Numai Ghemuleţ scâncise încercând să alerge după noi. Unul singur preţui cum se cuvenea, devotamentul căţelului. Il luă în braţe şi, cu toate greutăţile ce le avea asupră-i, îl aduse până în ograda bucătăriilor.

— Şi vrei să-l duci mai departe?

— Sigur că am să-l duc. El şi aşa n'ar şti să se mai întoarcă la adăpost. E mic, sărăcuţul de el, şi uite, ce cuminte s'a făcut.

— Tocmai tu, măi Vasile?

— Tocmai eu! Ce te miri? Vreau să-l bag în atacul general, să fiu sigur că am să scap de el.

Dar adevărul se vedea cât colo.

Se spălăciseră stelele şi conductorii tot nu mai veneau. Oamenii fremătau neliniştiţi.

Drumul până la Rânzeşti ducea de-a-lungul dealului, mereu descoperit spre inamic. Nu mai încăpea îndoială că aveam să-l facem pe lumină şi artileria rusească avea să ne dea de lucru.

Când apărură conductorii se luminase într'adevăr. Samarale erau pe cai. Impachetarăm repede piesele şi muniţia şi ieşirăm la drum. O geană violetă se deschidea peste poziţiile inamicului. Dar lumina nu se lămurise încă şi dela depărtarea aceea nu puteam fi văzuţi. Grăbirăm. Noi am fi putut iuţi şi mai tare pasul, dar caii împovăraţi cu mitraliere şi muniţie, de-abia se puteau ţine de noi. Dela Murgeni veniseră aproape la trap; şi la sosire nu le lăsarăm nicio clipă de răgaz. Trebuirăm, aşa dar, să ne cumpănim pasul, cu toată lumina care ne împresura tot mai albă. Trecurăm pe lângă o perdea de salcâmi. Ce trebuia să facem? Să grăbim înainte cu căişorii noştri obosiţi, sau să-i lăsăm aci şi să plecăm mai departe cu materialul pe umeri. Singuri am fi putut merge mai adăpostiţi şi la eventualitatea unui bombardament am fi putut dispare la pământ, înaintând în salturi. Lucrurile acestea nu le puteau face caii.

Dar nu trecuserăm, încă, nici de jumătatea drumului. Mai aveam, aşa dar, cel puţin cinci sau şase kilometri. Pentru greutatea materialului ce-ar fi trebuit să-l luăm în spinare, ni se păru cam mult. In câteva clipe ne hotărîrăm. Inainte.

Samarele înalte făceau din caii noştri un fel de cămile. Tocmai aşa, ca să ne poată vedea şi cine n'ar fi vrut.

Peste baltă, soarele se ivise scăpărător şi alb ca argintul viu. Dar lumina era înceţoşată. Aburii bălţilor împiedecau încă vederea. Grăbeam mereu. Samarele săltau pe cai, smucindu-i într'o parte şi într'alta. Unul dintre ele se aplecase într'o parte. Nu era timp de îndreptat. Calul va merge aşa, cu samarul strâmb. Dar muniţia va fi luată pe oameni. Jumătate dintre noi ne îngreunarăm cu câte-o cutie. Obosiţi şi scăldaţi în sudoare eram cu toţii. Dar drumul se apropia de sfârşit. Păduricea unde aveam să oprim nu mai era departe. De acolo aveam să coborîm în sat, printre vii şi livezi. Cu cel din urmă strop de putere, căişorii noştri grăbeau mereu.

Când ajunserăm sub pomi, lumina izbucni în câteva secunde. Ceaţa se ridică repede şi privirăm limpede poziţiile Ruşilor. Dar, având soarele în spate, ei ne-ar fi văzut şi mai bine.

Deshămarăm caii. Sudoarea şiroia pe spinarea lor. Şi noi eram la fel. Ne trântirăm pe sub pomi, mulţumiţi că truda noastră nu fusese de prisos. Ne aflam aproape de postul de comandă al batalionului. In curând aveam să primim ordinul de plecare. Până atunci stăturăm liniştiţi.

In acelaşi loc poposise şi armamentul greu cu brandurile şi cu anticarele lor. Ei sosiseră din timp şi acuma dormeau de-a-binelea, cu

toţii. Caii lor intraseră în grâu. Conductorii noştri plecară să-i aducă în livadă. Se auzeau în depărtare motoare de avion. Incă nu puteam şti de care vor fi fost. Adunarăm caii iar noi aprinserăm ţigări, aşa cum făceam întotdeauna în clipe de încordare. Unii dintre noi, mai prevăzători, plecară prin grâu, aplecând deasupra lor spicele înalte. Pâlcurile de pomi ispitesc întotdeauna bombardierele. Acestea apărură. Erau de-ale Ruşilor. Trântiră departe, deasupra Murgenilor, câteva bombe. După plecarea lor ieşirăm, adunându-ne în grupuri mici. Ordinul întârzia. Stăturăm în livada aceea până sub seară. Atunci veni agentul şi coborîrăm în sat. Unităţile din Rânzeşti plecaseră înaintea noastră. In cantonamentele lor nu mai găsirăm pe nimeni. Intârziarăm în sat până în miezul nopţii. Caii cu samarele şi cu raniţele noastre rămâneau deocamdată aci. Tot aci rămase şi Ghemuleţ. Vasile îl predă în regulă şefului de eşalon.

— Ai grijă, domnule sergent, că am să ţi-l cer după atac.

Sergentul t. r. Trandafirescu Dan, avocat şi moşier în Teleorman, socoti că nimic nu putea fi mai amuzant decât diversiunea pe care un căţel avea s'o aducă printre caii trenului de luptă. Il primi bucuros şi făgădui

lui Vasile că o să i-l înapoieze sub forma unui dulău în lege.

— Păi atâta crezi dumneata că o să ţină atacul ăsta? Ba mie să mi-l dai tot aşa de mititel cum ţi l-am dat. Poate ceva mai bine crescut...

Ieşirăm din sat prin partea de Nord şi merserăm de-a-lungul Prutului, în spre Bogdăneşti.

O perdea de nori acoperise stelele. Un întunerec adânc învăluia pregătirile noastre. Mergeam cu mâna întinsă pentru a nu ne izbi de arma celui dinainte. Nu eram nici trişti, nici avântaţi. Este vorba despre un simţământ caracteristic acelor împrejurări. Un simţământ înalt şi calm de totală renunţare la particularităţile vieţii individuale. Coloana noastră semăna minunat de bine cu un lanţ în care fiecare dintre noi înfăţişa câte un belciug. Gândul nu era în stare să străbată dincolo de întunerec. Cugetam mărunt şi ritmic asupra mişcărilor corpului, alunecam de-a-lungul sângelui prin vine, ne întunecam în cuprinsul stomacului înfometat şi ne luminam simţind greutatea sacului nostru de merinde. Grija de noi înşine o dăruisem destinului necunoscut. Noi ne mărgineam la făptura noastră fizică, rezemându-ne cu totul în nădejdea cuprinzătoare a lui Dumnezeu.

La mijlocul drumului dintre Rânzeşti şi Bogdăneşti, pătrunserăm în lanurile de grâu. Grupele noastre se împrăştiară pe la companii. Noi ne alipirăm companiei a cincia şi ne instalarăm înapoia puşcaşilor, cu frontul în spre Prut. Ne aflam într'un lan de floarea soarelui. Acolo ne săparăm gropi scunde şi le căptuşirăm cu frunze.

Unii dintre noi izbutiseră să adoarmă, când, înapoia noastră — foarte aproape — izbucniră focurile artileriei. Ai noştri aveau să ne facă o preparaţie straşnică, de vreme ce începuseră atât de timpuriu. Somnoroşii fură smulşi din culcuşurile lor, dar nu se supărară. Dimpotrivă, un simţământ de siguranţă ne cuprinse pe toţi. Proiectilele alor noştri se spărgeau răbufnind pe poziţiile Ruşilor. Era o înflăcărare continuă, căci tunarii trăgeau fără răgaz. Traiectoriile vâjiau deasupra capetelor noastre într'o necurmată rafală. Exploziile se succedau într'o cadenţă de mitraliere. Deasupra Ţigăncii stăruia o zare roşie. Se aprinseseră câteva case. Reflexul incendiilor se strecura până peste feţele noastre. Oamenii aşteptau înmărmuriţi. O exaltare stranie creştea din mugetul acela roşu. In răstimpuri rare tunurile tăceau ca pentru a răsufla. Când ţevile se răceau îndeajuns, tunarii încărcau din nou. Bombardamentul ţinu toată noaptea.

Rușii răspundeau pirpiriu, aruncând la întâmplare câte un proiectil. Nu avuseseră cum să afle dispozitivul nostru. Linia artileriei fusese schimbată și ea. Ei traseră deasupra liniei vechi, se năpustiră peste Rânzești de unde plecaseră și trenurile de luptă și implântară câteva traiectorii în preajma șoselii.

De-abia spre ziuă focul scăzu. Ne mișcarăm, apropiindu-ne treptat, pe măsură ce unitățile din față treceau Prutul.

Cei dintâi fură pionierii. Numai un ploton dintre ei rămăsese la Prut pentru a organiza trecerea. Ei veniseră dinapoia noastră, se scurseseră pe lângă noi și trecură Prutul înaintea zorilor.

Ii văzuserăm cu încărcăturile de trotil în mână și în ochi cu scăpărări umbroase. Plecau să sară peste cazemate, să arunce grenada, să aprindă trotilul și să alunge moartea. Despre vieața lor nu aveau ce să mai întrebe. Intoarcerea nu le-o mai aștepta nimeni. Ei nu aparțineau unităților de înaintare, care trebuiau să cruțe și să controleze neîntrerupt efectivele lor.

Ei nu erau cei care trebuiau să înainteze, ci erau înaintarea însăși.

Văzuserăm fețele lor înghețate, cu ochii împietriți și cu buze albe.

Numai trotilul era viu în mâinile lor.

Lângă pionerii trimiși de divizie, se alătu-

rară şi pionerii regimentului nostru. Când ajunserăm la râu ei pătrunseseră adânc în tufele din baltă.

Pe malul Prutului se afla un şanţ adânc şi îngust în care poposirăm înainte de îmbarcare.

Treceau cele dintâi plotoane de puşcaşi. Se luminase de ziuă. Artileria inamică avea acum în ce să tragă. Pe plaja de îmbarcare exploziile scrâşneau ridicând tulumbe de nisip. Alte proiectile învolburau faţa Prutului, aruncând jerbe înalte; curcubee fugarnice tremurau în puzderia de apă.

Câţiva puşcaşi căzuseră.

Căzu şi căpitanul Stănescu, comandantul companiei a patra de mitraliere. Ieşise la mal pentru a supraveghea îndeaproape trecerea grupelor sale. O explozie apropiată îl culcă la pământ. Moartea îl fulgerase. De sub casca spartă de schije şuvoia sângele. Brancardierii îl ridicară.

Căpitanul Stănescu fusese unul din acei oameni pe care nu ţi-i poţi închipui morţi. Inalt şi bine legat, cu faţa aspră de sdravene convingeri militare. O zeflemea uşoară îi îmblânzea tăria feţei. Soldaţii care trăiseră sub comanda lui, şi-l aminteau ca pe unul din ofiţerii cei mai severi, care nu te lasă să crezi că în armată se poate pierde timpul. Instrucţia lui se făcea într'o cadenţă atletică care

istovea şi înviora în acelaşi timp, păstrând un freamăt necontenit în sufletul soldaţilor. Nu ierta uşor, dar în timp ce rostea pedepsele ştia să fie atât de impersonal, încât trebuia să simţi toată necruţătoarea solemnitate a articolelor din regulament.

Dar în timpul explicaţiilor tactice, cuvântul său prindea modulaţiuni şi putere de poveste; şi căpitanul Stănescu devenea — dintr'odată — un camarad mai mare şi mai priceput.

Moartea plutea deasupra tuturor, dar lovitura ei asupra omului atât de viu şi de ferm care fusese comandantul companiei a patra de mitraliere, surprinse şi uluise pe toţi.

Sub aceeaşi canonadă căzu şi sergentul Pascu, cel mai micşor şi mai firav dintre mitralieriştii. Croitor bucureştean cu pricepere şi cu dever. Pe soţia lui o cunoscuserăm cu toţi. Inainte de războiu, venea adesea să-l caute prin cantonamente. Despre băieţaşul lor, un strengărel plin de neastâmpăr şi de întrebări, ne istorisise Pascu atâtea întâmplări năzdrăvane, pe când trăiam sub corturi în pădurea Epurenilor, încât îl cunoscuserăm şi pe el.

Blândeţea lui înmătăsată şi felul smerit în care-şi ajuta camarazii, cusându-le nasturi şi peticind efecte şi îmbiindu-i apoi tot el cu ţigări, ne-a lăsat datori pe toţi cei care i-am

vieţuit în preajmă. Şi niciodată — oricât am gândi de luminos — noi nu-l vom putea răsplăti îndeajuns pentru lumina caldă pe care, pentru totdeauna, a dăruit-o el inimilor noastre.

Sub împuşcarea aceluiaşi proiectil pierdurăm şi pe soldatul Ion S. Ion, plugar întreg, după cum îl arată şi numele.

O barcă fusese lovită în plin. Cei cinci puşcaşi care se aflau în ea, pieriră cu toţii. Cădeau mereu, dar barajul inamicului nu ne putu opri.

Pe mal apăruseră şi câţiva ofiţeri ai pionerilor germani, însoţiţi de un singur soldat şi de un prepelicar, cuminte şi nepăsător, întocmai stăpânilor săi.

Germanii fumau din pipele lor, în timp ce câinele se aşezase vânătoreşte, pe coadă.

Priveau tuspatru, ca într'un jurnal „Ufa".

Îi văzurăm, apoi, desfăcând o funie. Ai noştri o întinseră peste apă, legându-i capetele de ţăruşi, la cele două maluri. Şi apoi, oamenii îşi trecură bărcile plimbându-şi palmele de-a-lungul funiei. Mergea mai repede. Bărcile nu mai alunecau la vale întârziind în mijlocul apei. Când exploziile se înteţeau prea aproape, oamenii înfigeau ţăruşii mai departe, plimbându-şi podul după împrejurări.

Cu frânghia lor şi cu mica lor ingeniozitate, Germanii îşi plătiseră dreptul de a mai

fuma o pipă, privind. Şi plecară salutându-ne prietenește, de parcă ne-am fi întâlnit într'o gară.

Se apropia rândul nostru. Proiectilele se spărgeau mereu. Coborîrăm la mal şi ne lungirăm la firul apei.

Lângă mine se alipise caporalul t. r. Petrescu Nelu, paşnicul învăţător de undeva din Ilfov.

El era cel de-al doilea camarad care venise printre noi în timp ce ne aflam în curtea bucătăriei lui Stelică, la Cârja. Petrecuserăm, în anii trecuţi, multe luni împreună. Prin cantonamente ne plăcea să stăm aproape unul de altul. Şi foarte deseori locuiserăm împreună, împărţind frăţeşte micile noastre necazuri şi bucurii. Au fost multe clipele acelea când vălul convenţiunilor trebuia să cadă; şi de aceea, noi ne cunoscuserăm temeinic. Cu toate ciudăţeniile lui de ordin economistic, despre Petrescu îmi amintesc mereu cu drag. Marele lui năduf pecuniar mă ispitea să-l ciupesc necontenit, încât astăzi, ar trebui să-i înapoiez cele câteva sute de ţigări şi alte numeroase fleacuri ce i le-am rămas dator.

Petrescu nu era un om sgârcit. Dar avea ticurile lui de om paşnic şi care iubeşte chiverniseala. Se resemna cu greu la privaţiunile vieţii de ostaş şi nu contenea să bodogănească împotriva unor neajunsuri pe care aşa

ni le orânduise Dumnezeu şi comandanţii noştri. A dormi în cort, lucru într'adevăr destul de greu dar tot atât de nou şi de sugestiv, era pentru camaradul meu Petrescu, de neînţeles.

Noutatea şi pitorescul nu-l ispiteau niciodată îndestul, pentru a-l face să jertfească câte ceva din năravurile lui de îndestulare şi chiverniseală. Şi pricina pentru care el nu înţelegea vieaţa noastră de „cortorari" şi care pricină el o credea de nesdruncinat de tare, era că s'ar fi putut dormi şi prin case, fără ca programul şi rosturile noastre ostăşeşti să fi suferit ceva. Aşa se părea să fi fost. Dar noi eram soldaţi şi printr'asta oameni în stare să desbrace toate cele ale lor şi să primească a face ceea ce li se cerea, fără a căuta îndreptăţirea propriei lor judecăţi.

La urma urmei trebuia să ne dedăm cu de toate, căci vieţii de campanie nu i se poate răspunde decât cu puterea adaptabilităţiii fiecăruia.

Erau lucruri pe care zadarnic i le-aş fi istorisit lui Petrescu. Căci chiar dacă le-ar fi găsit destul de limpezite, le arunca cât colo din moment ce ele veneau să stânjenească visul lui de mare şi neîntrerupt confort.

— Dă-mi o ţigară, Petrescule.

— Nu prea am, zău, crede-mă... Şi eu fumez mult, mult al dracului. Mai ales acum câte ar trebui să am ca să-mi ajungă ?

— Haide, măi Petrescule. Dă şi tu odată, de dragul exploziilor astea.

Petrescu privi împrejur, la vraiştea de fum şi de nisip; şi scoase tabachera. Puţină superstiţie a priit în toate vremurile celor ce cereau. Ii luai ţigara şi lăsai să scapere şi chibritul. Şi, Doamne, eu aveam tot atâtea ţigări câte avea şi el. Dar, pentrucă încercările mele de a-l însufleţi şi a-l face să înţeleagă mai sportiv şi mai generos micile neajunsuri ale vieţii noastre de soldaţi dăduseră greş, îl pedepseam şi eu cu ce aveam la îndemână, năpustindumă fără cruţare peste preceptele lui de om chiabur şi îngrijitor de sine.

Cu toate aceste părelnice supărări, Petrescu mi-a fost un camarad bun. Şi prin apropierea sufletească pe care îndeletnicirea cărţii o dă oamenilor, ne puteam păstra — mereu — apropiaţi îndeolaltă. Camaraderia noastră — multiplă şi uneori certăreaţă — ne este cu atât mai scumpă amândorora. Şi mie şi lui. Şi tare mult aş vrea să ne mai întâlnim vreodată ca să putem înfăptui legămintele ce le făcurăm atunci, pe malul Prutului, sub barajul artileriei inamice.

— Hait !... Să ştii, Petrescule, că dac'om scăpa de aici numai avem moarte.

— Zău aşa !...

— Ce zici ? Ai fi în stare să te legi acum pentru o plimbare năzdrăvană de-a-lungul

României ? Să mergem pe jos fără nu știu ce preparative, din sat în sat. Cum făcurăm atâtea marșuri.

Petrescu mă privi îngrijorat. Cum adică, pe jos ? Se gândea la trenuri, la trăsuri și la atâtea alte lucruri care ar fi ușurat și ar fi înfrumusețat plimbarea noastră.

Dar vreo două-trei trosnituri apropiate îl făcură mai aventurier.

— S'o facem. Numai de-am scăpa de aici...

. . . . . .

Din pricina mitralierelor și a grelelor noastre cutii, noi nu puteam îmbarca mai mult de doi sau trei oameni deodată. Eu trecui cu Petrescu și cu Burceloiu.

Funia Nemților ne fu strașnic de potrivită. Alunecarăm dedesubtul ei, în timp ce jerbele de apă păreau a ne sărbători.

Printre tufele țărmului așteptarăm pe ceilalți. Inventarul lui Petrescu mai scăzu cu două țigări.

— Când le vom termina pe ale tale, începem cu ale noastre.

Balta era plină de tufe frunzoase, cu reflexe sângerii. Frunza lor era vârtoasă, ceruită. In depărtare se cerneau pufurile de păpădie răscolită. Adumbrită de negre plete de fum, Țiganca scăpăra în soare căsuțele ei albe. Aștep-

tarăm adăpostiţi printre ierburi până când cele din urmă grupe fură trecute.

Dispozitivul se închega treptat, pe măsură ce unităţile debarcau în baltă.

Trecuse de amiază. Soarele ne lumina pieziş, alungând umbrele. Ascunşi printre tufani şi mărăcini, pionerii aşteptau înserarea.

Puşcaşii străbătuseră până departe. Mitralierele Ruşilor începură să sune în cadenţa lor drăcească. Sgomotul îndesat şi clănţănit, te făcea să-ţi închipui nişte naibe de-ale bălţii care petreceau plesnind din bice de plumb. Câte un glonţ rătăcit trecea piuind pe deasupra noastră.

In spre seară, vânători inamici veniră să întregească înfăţişarea câmpului de luptă. Roteau o vreme pe sus şi alunecau dintr'odată, reducând motoarele. Mitraliau pieziş, aruncau grenade şi iar se ridicau. Noi ne chirceam printre tufe. Imbrăcaserăm căştile în frunze. In diagonala sacului de merinde şi a măştii prinseserăm ramuri. In centură la fel. Şi cum mergeam plescăind prin smârcurile bălţii, semănam destul de bine cu papuaşii sau cu paparudele.

— Nu te mai învârti în loc, Axinte, că ne mai dă Dumnezeu vreo ploaie.

— Ploaie de gloanţe.

— De asta avem şi aşa. Dar o ploaie adevărată ne-ar strica încă mai mult.

Incepuse să se „întunericească". Cel puţin, aşa spuneau vlăscenii. Invăluiţi în frunze ne puturăm apropia binişor, până unde puteau înainta mitralierele noastre.

Puşcaşii erau departe. Ei îşi şi săpaseră gropile şi aţâţau pe inamic stârnindu-i brandurile şi diavoleştile lui mitraliere.

Armamentul automat al avantgărzilor noastre păcănea rotund şi deslușit, de parcă ar fi înşirat mărgele, în timp ce mitralierele bolşevicilor scuipau puzderie de cartuşe într'un ţăcănit continuu şi spart. Noi nu puteam trage încă. La rafalele inamicului, puşcaşii noştri răspundeau domol şi cumpănit. Ei aveau să petreacă toată noaptea sub focul bolşevicilor. Angajaseră lupta — doar aşa — ca să le treacă timpul. Asaltul nu se ordonase pentru seara aceea.

Incă mai înainte, prefiraţi printre fâşiile de apă, până în pieptul inamicului, pătrunseseră pionerii. Când întunerecul fu deplin, răsunară bălţile de trosnetul grenadelor şi al trotilului lor. Nu ne odihnirăm toată noaptea. Noi ne trăseserăm mai înapoi. La adăpostul unei adevărate păduri pitice, scurmarăm gropi pentru noapte. Ne ascunserăm în buruieni, aşternurăm foile de cort şi ne culcarăm. Puşcaşii şi pionerii vor şti să ne vestească.

Dar nu se întâmplă nimic. Focul alor noştri

păstra acelaşi ritm domol de harţă. Din când în când, mugea trotilul pionerilor.

După miezul nopţii veni şi Stelică. Tăcut şi umilit, ne împărţi mâncarea. Apă aveam pretutindeni. Nenumărate broaşte şi lipitori dovedeau lucrul acesta. La plecarea lui Stelică, o pâclă de nori tomnatici acoperi stelele. Şi ploaia începu, măruntă şi stăruitoare. Trebuirăm să ne lipsim de aşternuturile noastre. Le puserăm deasupra, mulţumindu-ne cu pământul curat. Şi vreme îndelungată — printre tot mai rarele izbucniri de foc — ascultarăm susurul picăturilor de apă peste foile cenuşii. La adăpostul lor ne simţeam în siguranţă. Gândurile se trezeau unul câte unul, tânguitoare şi alintate, ca nişte prunci înflămânziţi.

In zorii zilei avea să se deslănţue atacul. Cu atât mai vârtos sorbirăm bucuria trupurilor noastre vii. Sub foaia de cort, ca sub o maramă vrăjită, vieaţa singuratică a fiecăruia dintre noi îşi urzea rodul ei cel mai cuprinzător. In exaltarea plinătăţii de suflet, trecutul învia înainte-ne. Ca rugăciunile cele vechi în perindarea mătăniilor — puternic şi domol — aşa veneau aducerile-aminte. Şi fiecare dintre noi fu privitorul şi judele drept al propriei lui vieţi.

Dacă cineva ne-ar fi privit cu ochi de mag, ar fi deslușit — deasupra acelor asemănătoare

mușuroaie fumurii — flăcăruia năzdrăvană a chipului cel lăuntric.

Ca într'un nimb și ca într'o mireasmă, așa ne învăluirăm în suflet.

Și deodată — în tainița întunerecului — crescu cântecul, afund ca o mărturisire de sine.

Burceloiu rostea numele său cel adevărat.

Pe beteală de sânge alunecau umbrele strămoșilor.

...Coborît s'au coborît
Măieruș mărgăritar...

Sufletul se desfăcea într'ale sale, cum se desface lumina în pulberea apei.

Și colinda lui Burceloiu fu ca o înflorire de suflet.

Se adunaseră toți îngerii nopții aceleia, căci un neam întreg își striga numele său.

Ploaia cernea mereu.

În avantposturi, pușcașii nu lăsau să se încropească noaptea. Trăgeau ca să nu adoarmă. Pionerii tăceau. Tăcea și artileria.

Sub foaia lui de cort, Burceloiu scăpără chibritul și-și aprinse țigara. Eu nu aveam foc. Mă dusei până la el și rămăsei acolo. Stam amândoi, așezați în capul oaselor, sub aceeași învelitoare. Printre fumuri mai schimbarăm câte-o vorbă.

— Ce-ți veni și ție să colinzi în baltă ?

— Ştiu şi eu ? Mi-a venit aşa năpristan. Poate amarul cela de atac de mâine... Şi cum mai plouă, frăţioare !...

— Aşi !... In câtă apă avem pe aci, n'o să se cunoască mare lucru. Balta e la fel de udă şi când scapără stelele. Ţi-o fi frig.

— Nu mi-e frig. Hei... care eşti ?

In jurul nostru se strecurase cineva. Burceloiu scoase capul şi mai întrebă odată : care eşti acolo ?

— Eu sunt, Petrescu...

— Vino încoa, uite, unde scapără ţigara. Aşa... Haidem mai repede c'o văzură şi ăia.

Petrescu se apropie şi pentrucă avea şi el poftă de fumat, îl poftirăm în ascunzişul nostru. Eram trei. Al patrulea n'ar mai fi avut unde să intre.

— Ei, ce spui Petrescule ?

— Ce să spun ! Eu nu înţeleg pentru ce trebue să stăm aici până mâine dimineaţă. Am fi avut tot timpul să ne întoarcem în sat şi să dormim cumsecade. Parcă dimineaţa nu am fi putut trece Prutul din nou ? Uite... mai veni şi ploaia asta ca să avem de toate.

— Tu eşti un tactician de mâna întâia, Petrescule. Curajul ăsta de a tot trece peste Prut eu n'aş avea de unde-l scoate. Mă simt mai bine acum, ştiind că din cele multe ce vom avea de făcut, pe una o făcurăm. Şi-apoi, dacă

dormi în sat sau fumezi în baltă, mâine tot aia o să ne fie.

— Da, dar nu vezi ce umezeală e pe aci ?

Era, într'adevăr, atâta umezeală încât şi broaştele s'or fi simţit rău. Intârziarăm la vorbă şi tutun până când ne lovi somnul. Şi atunci ne împrăştiarăm pe la cotloanele noastre. Adormirăm cu toate neajunsurile culcuşului.

Cele dintâi bubuituri de tun nici nu ne putură trezi. Neacşu trebui să alerge şi să ne scuture în parte.

— Deşteptarea... începe atacul !...

Era încă întunerec. Norii se mai răsfiraseră şi ploaia încetase. Ne desmeticirăm repede. Poziţia iniţială fusese recunoscută de cu seară. Ridicarăm materialul şi trecurăm păduricea pitică de tufe.

Intr'un lăstăriş mai mic dar care ne ascundea îndeajuns şi de unde aveam câmp deschis pentru tragere, ne oprirăm. Artileria înteţea focul, mereu. In Ţiganca izbucneau străfulgerările roşii ale exploziilor. Proiectilele se spărgeau în rafale făcând să se cutremure pământul. Vântul de dimineaţă despletea flăcări prelungi ; şi le învolbura deasupra satului ca pe-o hălăciugă de foc. Peste încrâncenarea aceea diavolească, de negru şi de roşu, traiectoriile stârneau nesfârşite viziuni

de pustietate. Puşcaşii se încinseseră şi ei.

Pe nesimţite, se făcu lumină.

Atacul se deslănţui. Tunurile tăcură. In locul lor se repeziră mitralierele, clănţănind. Se trăgea din toate părţile. Brandurile şi armamentul de rezistenţă al Ruşilor, făcea să sară tufele în sus.

In stânga noastră, compania şasea izbucnise la atac. Mitralierele lui Ercuş trăgeau de zor. Puşcaşii noştri ne făceau semne, ridicând armele. Năstase trase o rafală în sus, pentru a-i preveni. Şi-apoi deschide focul asupra clopotniţei din sat, unde cercetaşii identificaseră un post de observaţie. Neacşu reperase un pâlc de bolşevici, în timp ce alergau dintr'un amplasament într'altul. Puţin înapoia noastră, o grupă de branduri ne întărea focul.

Era atât de năstrusnic vacarmul armamentului nostru, încât nu mai puturăm auzi trageriile inamicului. Numai când vreun proiectil izbea între noi, ne opream câteva clipe pentru a judeca dacă e vorba despre o lovitură ţintită sau despre vreun rătăcit. Şi începeam din nou. Ruşii ne căutau mereu, aruncând proiectile rare pentru a le putea observa efectul. O lovitură în plin avea să producă mişcare printre oamenii ascunşi. Şi ei aveau să înteţească focul asupra acelui punct.

Noi ghicirăm repede stratagema bombar-

damentului lor măsurat şi ne condiţionam tăria focului după apropierea sau depărtarea sondelor ce ni le trimiteau. Când acestea alunecau departe, trăgeam din plin ; şi încetam când căutările lor se apropiau de locurile noastre.

In timpul nopţii, pionerii prăbuşiseră câteva cazemate. Dar rămăseseră altele, zidite chiar înlăuntrul caselor. Din acestea bolşevicii trăgeau îndrăcit, stânjenind înaintarea puşcaşilor de pe linia de asalt. Un agent alergă la observatorul artileriei noastre pentru a-i semnala punctul de rezistenţă inamic. Şi curând după aceea, tunurile bubuiră.

Dar la întoarcere, agentul fu lovit. Il auzirăm strigând pe brancardieri. Mai gemu o vreme, chemându-şi mama, aşa cum fac toţi răniţii ; şi-apoi tăcu.

Brancardierii îşi găsiseră de lucru în altă parte, înainte, pe linia puşcaşilor. De acolo veneau mereu. Şi toţi aceştia, înfloriţi în sânge, chemau pe mamele lor. Niciunul dintre ei nu dorea pe altcineva deasupra durerilor lui.

— Mamă... mamă !...

Eu mă aflam la mitralieră, împreună cu Neacşu şi cu Burceloiu. Cu toţi trăseserăm, pe rând. Mă durea capul de atâta trosnitură. Neacşu reluă postul de trăgător. Eu mă târîi puţin mai înapoi.

In dreapta noastră, Stanciu era cel din urmă

împrospătător. El aducea la mitralieră cutiile cu muniție. Și la fiecare salt ce trebuia să-l facă, înjura de nici schijele nu se apropiau de el. Dar cu toate înjurăturile lui, Rușii ne dibuiseră. Și o adevărată ploaie începu deasupra noastră.

Dinapoi, Petrescu sâsâia mereu, cerându-ne să-i arătăm cu de-a-măruntul locurile noastre.

— Rămâi acolo unde ești. N'ai cum să vii acum.

Voia cu tot dinadinsul să vină lângă noi. Dar nu era timpul ca să schimbăm impresii. Rușii ne „îmbrăcaseră" mitraliera într'un snop cumplit. Cartușele piuiau pe lângă căștile noastre încât foarte greu ne mai săltam, uneori.

Petrescu trebui, însfârșit, să renunțe la plăcerea de a sta de vorbă.

Din spre dreapta, un tun ne trimetea șrapnele. Proiectilele se spărgeau sus, într'un norișor de fum de toată frumusețea ; și în aceeași clipă, o grindină de plumb se năpustea peste noi.

Intre mine și Florea — agentul companiei care poposise lângă noi în drumul pe care-l avea de făcut — izbi o schijă. O luai în mână. Era fierbinte.

— Asta a fost a noastră, Floreo !...

Era mare cât o cutie de chibrituri și col-

ţuroasă ca un ciob. Florea o privi şi se folosi de vederea ei pentru a găsi avântul de a o sbughi mai departe. O mitralieră se ţinea de capul lui. Dar îl văzui sărind mereu, până dincolo de tufele noastre.

Petrescu nu se mai putuse stăpâni. Il simţii aruncându-se lângă mine, odată cu explozia unui proiectil de brand. Avea ţigara aprinsă. Aprinsei şi eu.

— Iţi place ?

— Din partea frumuseţii e destul de urît, dar în schimb este foarte primejdios.

— E tocmai aşa, Petrescule. Imi pare bine că te aud glumind. Mie mi-e teamă de cele ce ţi-am spus ieri.

— Vezi-ţi de treabă...

Ii povestisem ieri, în timp ce ne aflam încă dincolo de Prut, pe baza de plecare, despre nu ştiu ce presimţiri întunecate. Vorbisem aşa, ca un apucat.

— Au să mă rănească la picior, aşa îi spusesem. Şi îmi venise — singur — să râd de cuvintele mele. Nu ştiu ce mă făcuse să spun acele cuvinte. Dar le spusesem. N'aveam cum să le cumpănesc în gândire, pentrucă prea erau din topor.

— Ce te face să crezi ? mă întrebase el.

Asta n'o ştiam nici eu. Vorbisem ca de un lucru pe care-l simţeam urzindu-se dincolo de puterile mele. Şi în ciuda stăruinţelor de a-l

spulbera ca pe orice lucru lipsit de judecată, el dăinuia mereu.

Aflasem — în timp ce-mi revizuiam materialul — că-mi lipseşte pansamentul individual. Intrebasem camarazii dacă nu cumva printre ei se găsea vreunul ca să aibă mai multe din acestea. Şi negăsind, alergasem la trenul de luptă pentru a cere de acolo. La întoarcere, camarazii mă luară peste picior. Şi la înţepăturile lor eu le răspunsei liniştit, de parcă aş fi vorbit despre ceva cunoscut mai dinainte: au să mă rănească la picior. Cuvintele îmi sunaseră mie însumi dintr'afară. Incercai să le înnăbuş cu glume, dar n'am mai fost în stare. Şi trebui să mă aplec sub apăsarea lor.

Mai târziu, am întâlnit şi la alţii asemenea întâmplare şi faptul acesta m'a făcut să cred că sunt foarte multe adevăruri printre cele ce mintea nu le poate cuprinde.

Poate că — sub apăsarea unor împrejurări ca acelea prin care treceam pe atunci — sufletul afundat în sine însuşi dobândeşte acele neînţelese puteri care sunt în stare să spargă crusta cunoştinţelor obişnuite.

Sau poate că e vorba numai despre o stranie, despre o usturător de stranie coincidenţă.

Dar, nici într'un fel nici într'altul, mintea nu le poate da de rost.

Acolo, sub prăvălirea detunăturilor, cu nă-

rile crispate de mirosul iute al explosibilului aprins, numai aveam cum să judec. Acolo simţeam şi trăiam din simţămintele acelea. Numai atât picur de minte îmi rămăsese, ca să pot pândi îndoelnic şi răutăcios. Căci un om obişnuit să judece se împrieteneşte foarte greu cu asemenea sentinţe ce i se aprind în suflet peste voinţa şi peste obişnuinţele lui.

Dar, mai puternic decât îndoiala şi decât răutatea picurului de minte, simţământul acela mă cuprinsese şi mă stăpânea.

— Presimţirea este o formă a fricii, rosti Petrescu.

— Dar dacă frica este o formă a presimţirii ? îl întrebai eu, păcătuind în acelaşi fel.

— Dacă o tot întorci aşa... Cât să fie ceasul?

— Ce te priveşte? Unde-or fi ajuns puşcaşii ?

Ridicai capul pentru a-mi da seama de depărtarea lor, dar cartuşele piuiră din nou.

Unul dintre puşcaşi se repezise înapoi pentru a ne arăta ceva demn de mitralierele noastre. In flancul stâng, printre nişte pomi din apropierea satului, un ploton de inamici pregătea un „brânci“ în avangărzile noastre.

Puşcaşul care ne adusese vestea, găsea că noi prea ne lipiserăm de pământ. Era un drac împieliţat, care scuipa după gloanţe şi care se îndemna, strigându-şi hopa ! la fiecare salt.

— Acum am să plec. Hopa — tropa, că ne bate popa.

Şi plecă. Dar câte fleacuri nu-l mai auzirăm strigând în timp ce sărea sub gloanţe!

— Sânge de puşcaş! făcu Petrescu. Cu dealde ăştia, te pomeneşti că dăm Ţiganca peste cap.

Şi râse gargarisit, cum râdea el.

— Măi frati-miu!... Ce dracu facem noi aici? Bine-ar fi să dăm un iureş. Aşa, o să îmbătrânim pe loc. Cine o ajunge, o ajunge. Că tot or ajunge câţiva până în Ţiganca. Şi ajunge ca numai câţiva să ajungă până acolo, ca să nu-i mai ajungem pe Ruşi din urmă.

— Ajunge, Axinte!... Prostiile tale au ajuns să ne plictisească.

— Uliuliu... fi-r-aş al mamii!... izbucni Stanciu, care nu mai ştia ce trebue să înţeleagă.

Dar toate acestea nu fură în stare să potolească focul inamic. Deşi nouă — de bună seamă că ne ajunsese.

Işi plimbau tragerea cotrobăind prin toate tufişurile. Din flancul drept, tunul care ne trimetea şrapnele, ne dibuia din ce în ce mai bine. Proiectilele se spărgeau acum aproape şi grindina de plumb era mai deasă. Un tun anticar care venise înapoia noastră şi trăgea cu năduf, oţărîse pe inamic. In faţă, puşcaşii absorbiseră mitralierele ruseşti asupra lor.

Dar tunurile şi nenumăratele branduri se îndrăciseră peste noi.

Obosiserăm. Oamenii aveau feţele albe.

Un agent plecă la companie pentru a raporta că grupele de mitraliere şi brand, fiind încadrate de artileria duşmană, vor trebui să se deplaseze spre stânga, pentru ocuparea unei noui poziţii. Operaţia nu era uşoară. Neatenţia unuia singur putea să ne zădărnicească acţiunea. Trebuia să mergem ca şerpii, ferindu-ne să clătinăm frunzişul buruienilor. În stânga noastră, frontul era întrerupt. Compania şasea se scursese şi ea mai departe, astfel că aveam acolo un loc liber şi mai bine acoperit decât al nostru.

— Până nu sărim înainte, nu facem mare lucru. Aci numai baioneta face treabă. Ce dracu nu mai vine agentul ăla ?

La Axinte, frica despre care vorbise Petrescu lua forma unui neastâmpăr ofensiv, pentru care schimbările de poziţie şi focurile destul de rare pe care ni le comandau fugarnicele apariţii ale Ruşilor, erau fleacuri. Inamicul mai avea destule cazemate care să nimicească puterea focului nostru. Iar noi, cu cât întârziam mai mult, cu atât mai mult aveam a suferi în urma bombardamentului lor care cădea în plin.

— De, măi Axinte !... Noi toţi am vrea câte ceva. Uite, Petrescu ar vrea să amâne atacul

barem până s'o mai sbici puţin prin baltă. Nu-i aşa, Petrescule ?

— Ai, bă㠄!... făcu el puţin supărat. Eu aş vrea să ştiu ce te face să te tot legi de mine. Şi aş vrea să mă slăbeşti...

— Bravo, nene ! De când cu atacul, te mai înviorai şi tu.

Agentul veni aducând încuviinţarea. Începurăm a ne târî. Inamicul nu ne observase. Proiectilele continuau să cadă pe sectorul de unde ne retrăseserăm. De pe noua noastră poziţie deschiserăm foc şi-l puturăm păstra destulă vreme, în timp ce tragerile Ruşilor ne căutau din nou.

Ei îşi fixau un cadru pe care-l băteau concentric, începând din spre marginile lui. Snopul bombardamentului aluneca apoi, ca o lumină de proiector, scurmând un alt sector. Iar când loviturile lor produceau o agitaţie cât de uşoară, băteau în baraj de distrugere.

Până la cel dintâiu proiectil care căzu printre noi, pe noua noastră poziţie, mitralierele ne măcinaseră câteva cutii de cartuşe. Şi aceeaşi poveste se repetă. Noi încetarăm şi stam nemişcaţi, cu capul aşternut de pământ, în marginile căştii. Cineva fusese lovit. Brancardierii ţâşniră într'acolo. Dar apariţia brancardei nu era pentru Ruşi o pricină de încetare. Ei traseră asupră-le. Un brancardier căzu rănit. Unul dintre împrospătători îi luă

locul şi amândoi răniţii fură transportaţi înapoi.

In timpul bombardamentului de dimineaţă o maşină rusească cu răniţi fusese văzută pe când ieşea din Ţiganca. Dar artileriştii noştri n'o urmăriseră. Nici mitralierele, nici puşcaşii. Vechiul consemn cavaleresc, despre care nimeni nu ne vorbise, răsărise spontan ; şi pentru armamentul nostru fu o clipă de linişte.

Dar inamicul avea altfel de suflet. El trăgea în brancardierii noştri şi urmărea cu rafale pe răniţii care se retrăgeau singuri. Şi pentrucă răniţii nu mai aveau puterea a se îndepărta în salturi sau a se târî la pământ, mulţi dintre ei fură loviţi pentru a doua oară.

Pentru brancardierii noştri războiul fără limită al Ruşilor fu o surpriză dintre cele mai triste. Expuşi toată vremea — în timp ce cărau răniţii pe brancardă — avură la rându-le pierderi : răniţi şi morţi.

Şi de aceea, în clipele de răgaz, fruntaşul Ion Năstase Năvodaru, brancardier şi sanitar în compania cincia, venea să tragă alătura de noi. Se ruga să-l lăsăm la mitralieră şi niciodată nu ridica degetul de pe trăgaciu înainte ca banda toată să fi scăpărat de-a-lungul ţevii.

— Măi Năstase, nici tu nu ai inimă de sanitar. Locul tău e la avantgardă, cu puşcaşii.

Adevărul nu era acesta.

Năstase Ion, pescar prin bălţile Brăilei, era un om dintre cei mai liniştiţi. Meşteşugul lui de pescar îi învăluia făptura toată, cum îi învăluise şi numele. Năstase Ion Năvodaru... Din viţă de oier transilvănean, din acei ce pribegiră după păşunea bărăganelor Munteniei, Năstase păstra făptura bălăioară şi boiul înalt şi liniştit al strămoşilor săi. Belşugul bălţii îl ispiti spre pescărie. Şi la calmul stăruitor al munteanului veni să se alăture limpezimea şi dornicia zărilor de apă. Avea ochi albaştri-verzui, parcă anume făcuţi pentru pescărie. Trăsăturile regulate ale feţei, profilul bărbătesc şi toată înfăţişarea lui de adâncă şi stăpânită putere, făceau să te gândeşti la deplina libertate a meşteşugurilor prin care trecuse. Oier întâiu şi-apoi pescar. Pe deasupra, era un om mintos şi dereticat. Glumea cu măsură şi era cuviincios până şi în felul în care-şi îndrăgise camarazii.

Doamne, dar eu vorbesc aici ca şi când n'aş mai avea să-l văd niciodată.

In timpul luptelor din Basarabia, Năstase fu rănit, dar se însdrăveni repede şi ne văzurăm din nou, la Odessa. Şi-apoi, printre cei reîntorşi în garnizoană, băurăm câteva sticle de bere la cantina regimentului nostru.

— Dacă ai veni pe la mine, îmi spuse el

atunci, ți-aș arăta multe dintr'ale pescăriei. Ai vedea cât e de frumos !...

In balta Țigăncii, trăgând la mitralierele noastre, Năstase nu fu în stare să se arate supărat. Era liniștit și stăpân pe sine, ca întotdeauna. Strigătul câte unui rănit îl făcea să plece. Se oprea deasupra lui, îl pansa fără grabă și-i vorbea cuvinte calde și ca untdelemnul de potolitoare. Și pleca, în partea dinapoi a brancardei, fără să-i pese de ceva.

Nu în împrejurări de astea avea să fie el rănit. Ci în timp ce, absorbit de luptă, ajunsese printre cercetașii puștașilor. Trăsese, încât nimeni nu-și mai aminti de misiunea lui adevărată. Și căzu ca oricare puștaș, într'o învălmășire cu inamicul.

După plecarea lui Năstase, tragerea fu luată de Burceloiu.

Tunurile dușmanului ne găsiră și aci. Și iară trebuirăm să încetăm.

Pe Petrescu, bombardamentul îl găsise departe de noi, printre împrospătători, unde se dusese să caute un foc. Eu mă retrăsesem de lângă piesă și stam singur, adăpostit numai de-o tufă. Nu-mi mai săpasem mască de pământ. La ce bun ? Mi se juliseră palmele de atâta săpătură. In apropierea noastră, un proiectil căzuse drept într'o asemenea mască și nimicise cu totul pe cel care asudase să și-o facă.

Moartea te găseşte pretutindeni, atunci când ai intrat în sorţii ei. Destinul nu putea fi stăvilit cu câteva scurmături de lopată şi nici n'avea să se supere prea tare la delăsarea unora dintre noi. Căci în timp ce unii umblau neastâmpăraţi, împresurându-se în cartuşe ca într'un vârtej de praf, altora le ajungea să înalţe numai capul. Şi deodată: pic! îl vedeai îngălbenind şi bolborosind a moarte. De câteva ori mă ridicai pentru a-mi aprinde ţigara.

— Stai jos că iar ne vede!

— Ne-a văzut destul, ce dracu' o să mai vadă? Uite cum trag peste noi.

Dela mitraliera lui Năstase, Dumitru Vasile îmi trimise un salut. Nici el nu-şi mai săpase groapă şi văzându-mă asemenea lui, crezu că e potrivit să ne salutăm.

— Ce-i, Vasile, şi tu te-ai lenevit? De ce nu sapi?

— Mi s'au tocit şi palmele şi lopata. Şi acu, acu trebue s'o ştergem şi de pe-aici. La ce dracu' să mai muncesc?

Eu nu izbutisem să scap din mreaja simţământului acela ciudat. Ridicam fără teamă capul. Cartuşele veneau piuind năzdrăvan pe lângă urechi. Dar de acestea nu-mi era frică. Numai picioarele mi le întinsesem într'o dungă de pământ; şi le lăsam nemişcate, răsucindu-mă numai din coapse. O trosnitură apro-

piată mă străfulgeră de-a-lungul spinării şi îmi adună un vârtej de sânge la rădăcina capului. O schijă lovi pe Vătafu Florea, un camarad ocheşel şi mic din grupa lui Ercuş. El fusese trimis cu un raport la batalion şi la întoarcere — cum unităţile îşi schimbaseră locul — rătăcise printre noi. Ne întreba asupra unităţii sale, când o schijă îl izbi în umăr.

— M'a rănit !...

— Poţi să pleci singur ?

— Am să încerc ! Doamne... mamă !

Incercă să meargă târîndu-se, dar sângele se porni şi mai năvalnic şi Vătafu trebui să se oprească. Năstase fugi la el. Il pansă, îl ridică în picioare şi îl sprijini o bucată de loc. Incet, sângele abătut o vreme spre şipotul din rană, reveni la drumul lui obişnuit. Omul se simţi mai bine şi plecă singur. Un Rus îşi luă sarcina de a-l întovărăşi cu explozii, în timp ce toţi ceilalţi concentraseră focul asupra noastră. Era o pârâială şi un duduit care te făcea să nu-ţi mai dai seama dacă te loviseră sau nu.

Cum stăteam lungit, cu obrazul drept lipit de pământul jilav şi răcoritor, mă gândii — deodată — la mama. De dincolo de moarte, duhul ei mă împresură ocrotitor. O simţii plutindu-mi în suflet ca o fulguire de lumină. Eu însu-mi mă ridicasem deasupră-mi, într'o

îngemănare minunată a tuturor puterilor vieţii.

Niciodată n'am fost mai puternic şi mai întreg ca atunci.

Mamă... mamă !..

Nu trebui să mai rostesc rugăciunea pentrucă întreaga stare sufletească era rugăciune şi lumină.

Mama care mă născuse şi care îmi umpluse mădularele cu sânge din sângele ei, poposise în mine ca într'o amintire şi ca într'o nădejde pământească ; şi duhul ei adusese atâta cer deasupra înverşunărilor de moarte, încât nu mai fu decât lumină.

Simţii izbitura schijei, ca şi când aş fi privit asupra altuia.

Eu eram eu, iar trupul meu era aproape de mine.

Dar eu însumi numai eram în trupul meu.

Intinsei mâna de-a-lungul piciorului. Deasupra genunchiului drept, între tendoanele dinapoi, postavul era sfârticat. Rana mă ardea ca o prijniţă de muştar. Dar durere nu aveam. Mişcai piciorul. Cele dintâi semne de amorţeală mă îngrijorară. Dacă aş fi întârziat aşteptând brancardierii, piciorul avea să-mi înţepenească de tot.

Gata ! Trebue să plec repede !

Mă ridicai şi călcai peste durerea mişcărilor. Teama de a rămâne în câmp, singur şi în

neputință de a te mișca, aduce mai multă paloare în fețele răniților decât pierderea de sânge. Mergeam în picioare fără să-mi mai amintesc, măcar, de explozii și piuituri.

— Ești rănit ? îmi strigă Petrescu.

— După cum vezi !

— Unde ?

— Nu știu ? La picior !

— Ce vorbești ! Păi atunci e bine. Te duci singur ?

— Singur.

In timp ce vorbeam astfel, mă îndepărtasem. Mergeam destul de bine. Durerile nu se treziseră încă. Dar simțământul lăuntric că circuitul organismului fusese întrerupt, că sângele își deschisese o fereastră și că viața năzuia să se reverse în cuprinderea lucrurilor din afară, mă urmărea și-mi îngreuna pașii.

Pe când treceam o baltă mică, ameții. Apa era până sub genunchi. Mă lăsai să cad într'o parte. Imi vuiau urechile. Stătui rezemat într'un cot și băui din apa sălcie și trezită de soare.

Și câteva clipe adormii acolo, cu capul răsturnat pe umăr. Apa pătrunsese la rană. Durerea mă desmetici. Mă ridicai și la cel dintâiu petec de pământ uscat, îmi scosei pansamentul din trusă. Rana era mare cât gura unui pahar. Sângele înnegrise.

Era pentru întâia dată când priveam la

cele de sub piele. Şi vederea acestora, sau poate efortului pansajului, mă adormiră din nou.

Când mă trezii de-abia îmi amintii ce e cu mine. Nu-mi mai dădeam seama de drumul ce-l aveam de făcut. Dar nu mersesem bine. Casele Ţigăncii erau prea aproape. Mă întorsei, mergând în direcţie opusă. Nu vedeam Prutul şi în înfăţişarea dealurilor sau în drumul soarelui nu mai ştiam să citesc. Printre ierburi întâlnii un pâlc de camarazi.

— Incotro e Prutul ?

Ei îmi arătară întinzând braţele. Cineva mă strigă pe nume.

— Tu eşti, Vasile ?

Şi el fusese lovit. Să mergem împreună ! Dar după câţiva paşi nu-l mai avui alături. Vrusei să-l strig, să-l caut. Nu mai aveam putere. Uitai repede de el. Mergeam din ce în ce mai greu. Piciorul înţepenit, de-abia-l mai trăgeam după mine.

— Ah, uite Prutul, Vasile ! Imi amintii de el, dar uitasem că l-am pierdut prin baltă. Eram singur ? Unde-o fi rămas Vasile ? Or mai fi tras Ruşii după mine ? Nu-mi mai aminteam.

La locul unde ajunsesem eu, Prutul era pustiu. Departe, în josul apei, treceau bărci. Mă îndreptai într'acolo.

— Camarade !...

Un pioner mă luă de subţiori. El era întreg

şi de aceea mergea cu fereală silindu-mă să mă aplec şi eu. Dar mie nu-mi mai era teamă. Eu luasem ce era al meu. Şi mersul încovoiat îmi îndurera piciorul. Pionerul se trânti lângă mine.

— Culcă-te, culcă-te !

— De ce ?

Nu mai auzeam piuitul gloanţelor. N'am simţit nici barcă, nici trecerea apei. Poate că adormisem iar. M'am trezit pe iarbă în timp ce camaradul pioner îmi uda pieptul şi fruntea. Adusese apă cu casca.

— Haide, frate ! Mai avem vreun kilometru până la postul de prim ajutor. Sprijină-te bine de umărul meu !

Pionerul era un flăcăiandru tânăr şi firav. Aş fi vrut să nu-l apăs atât de tare, dar piciorul nu mă mai ajuta de loc. Ca şi când nu l-aş mai fi avut. Numai durerea mai era în el. Dar ceaţa de pe ochi şi de pe minte mi se ridicase.

— Fumezi, camarade pioner ?

— Da, fumez.

— Uite, atâta pot să-ţi dau.

Ii întinsei o ţigară. Luai şi eu una şi oprindu-ne după un dâmb, aprinserăm.

Incercai să mulţumesc camaradului care mă purtase atâta cale, dar el nu vru să primească.

— De ce să-mi mulţumeşti ? Asta, doar, e misiunea mea ! E rău acolo ?

— N'ar fi atât de rău dacă ar izbuti să le spargă frontul. Ce se aude de dincolo de podul Bogdăneştilor ?

— Acolo s'o spart. Un regiment de doroţanţi o pătruns până dincolo de linia inamicului.

— O, ce bine ar fi ! Dar eşti sigur de asta ?

— Sigur. O spus-o domnul maior medic.

— Ura, măi camarade ! Hai să mergem.

Şi plecarăm din nou, căsnindu-ne amândoi — deopotrivă — cu piciorul cel lovit. Parcă n'ar fi fost numai al meu.

— Aş vrea atât de mult să-ţi mulţumesc cu ceva. Dar n'am nimic la mine. Ba da. Ţine asta !

Aveam şi eu o cruciuliţă pe care mi-o dăruise Florin.

— Dar cum te cheamă pe tine ?

— Pavăl mă cheamă. Pavăl Cosma.

— Tu eşti din Ardeal, măi frate Cosma. Uite, ţine cruciuliţa asta.

— Mulţam, camarade. O iau cu dragă inimă.

Ajunseserăm la postul de prim ajutor. Dar camaradul Pavel Cosma, refugiat din Prundul Bârgăului, trebuise să mă ia — cumsecade — la spinare. Nu mă mai puteam urni.

In cele două odăiţe ale casei, o sumedenie de răniţi aşteptau ambulanţa. Medicul maior, ajutat numai de adjutantul său, de-abia

prididea cu rănile. Sanitarii trebuiseră să plece toţi, în locul brancardierilor căzuţi. Pionerul plecă repede după ce ne strânserăm mâinile. Găsii acolo pe Vătafu, pe sergentul Năstase şi pe Vasile. Mai era acolo şi Titirigă, un mucalit şi un încurcă-ape fără pereche, care ar merita oboseala unui portret. Era atât de mincinos, încât şi acuma minţea, susţinând că schija care-l lovise pe el provenea dintr'un proiectil de artilerie grea, dintr'acelea care nici nu acţionaseră în sectorul nostru. Pierduse sânge mult, minciuna lui aducea a aiureală; dar dacă nu i-ai fi văzut obrazul alb şi bandajele înroşite de sânge, nu ţi-ai fi putut da seama că e bolnav. Atât era de mare fervoarea minciunilor lui, încât nici în aiurelile fierbinţelii nu se putuse depăşi pe sine, pe Titirigă cel dintotdeauna.

— Las-o, Titirigă !

Obrazul lui se înălbise ca peretele. Sudoarea i se brobonea pe frunte. Ceru apă. De-abia putu să soarbă câteva picături şi recăzu pe targă. Medicul îi făcu o injecţie.

— Este adevărat că la Bogdăneşti s'a spart frontul ?

— Adevărat, adevărat. Dorobanţii au răzbit dincolo şi atacă flancul Ţigăncii.

Erau întinşi pe targă, îmbăiaţi în sânge şi râdeau. Unii erau tineri, cu ochi limpezi de copii. Toţi îşi împuţinaseră sângele lor. Dar

zorile Victoriei le scăpărau pe faţă. Căci ce alt i-ar fi despăgubit de durerile şi de sângele lor ? Nădejdea cea mare le înflorea în ochi cum înfloriseră bujorii vieţii în pansamentele lor.

Un flăcăiaş subţire şi crud ca o rămurea de salcă, de-abia îşi mai putea mişca buzele.

— Dacă li s'a spart frontul, se schimbă socoteala, zicea el.

— Taci din gură, piciule. Mai bine bea puţină apă.

Da, era mai bine, spuneau ochii lui. Bău cuminte şi nu mai vorbi. Adormi curând. Fusese lovit la umăr. Clavicula îi era sfărâmată.

Pe medicul nostru îl podidiseră duioşiile. Vorbea cu gâtlejul strimtorat de stăpânire. In colţul pleoapelor se da o luptă cumplită. Lacrimile se strânseseră şi nu aşteptau decât clipa potrivită.

Ruşii zăriseră strecurările din jurul căsuţei care adăpostea postul de ajutor şi acum ne trimeteau bombe. Exploziile se apropiau din ce în ce.

Maiorul ne înştiinţă că trebuia să plecăm cu toţii în câmp, dincolo de digul pe care-l făcea şoseaua. Acolo, într'un pomet, avea să-şi instaleze infirmeria.

Ieşirăm afară. Unii se puteau urni singuri. Câţiva pioneri dela punctul de trecere fură chemaţi să ajute transportul brancardelor.

Afară, maşinile ambulanţei sosiseră. Cu atât mai bine ! Cei de pe brancarde fură suiţi întâiu... Incăpurăm aproape cu toţii. Erau două maşini. Vasile se urcă odată cu mine. Ne ajutam unul pe altul cu ce nu ne fusese lovit. Eu întinsei mâinile lui Vasile. Mă urcasem înaintea lui. El nu se mai ajuta decât cu o mână.

Cu gemete şi cu năduf, maşinile porniră.

Durerea sdruncinăturilor ne făcea să strigăm tot timpul la şoferul maşinii : mai încet! mai încet ! Unii urlau la hopuri de ţi se strângea inima. Dar fiecare clipă trebuia câştigată. Maşinile trebuiau să se întoarcă grabnic, pentrucă răniţi veneau mereu. Şi afară de asta, artileria rusă ne biciuia necontenit.

In aceeaşi maşină se urcase şi sergentul Nicolae S. Nicolae, mitralierist şi el la compânia şaptea de puşcaşi. Era un strengar mărunţel, cu ochi deschişi şi scăpărători ca ai lui Ghemuleţ. Vorbea întotdeauna tare, şi sâmeţ şi trecea dela încruntare la voioşie, cum fac copiii când joacă în bile. Avea armonică şi ştia să cânte frumos. In buzunarele lui se găseau bricege, nasturi, lame de ras bune de tăiat frunze la câini, tuburi trase şi tot felul de şurubării vechi.

Şi avea Nicolae S. Nicolae un zâmbet clar şi înviorător, de parcă l-ar fi cules de printre pietricelele unui pârâiaş de munte.

Fusese lovit la cap. Pierduse sânge, încât

era la fel de alb ca fiecare dintre noi. Medicul îi înfăşurase pansamentul pe cap, ca pe un turban. Şi cum i-l turnase cam pe-o sprânceană, îi sta atât de potrivit că-ţi venea să-l scuipi de deochiu. Ochii lui vioi şi negri scăpărau ca antracitul. Iar pata de sânge de deasupra urechii era cel mai viu şi mai adevărat bujor.

In maşină ne cântă tot timpul şi ne povesti despre dealuri, despre flori, despre lanterna lui şi despre tot felul de mărunţişuri. Şi rădea de parcă n'am fi fost o ambulanţă cu răniţi, ci o ceată de ştrengari plecaţi în vâjâială.

Dar mai târziu, în timpul luptelor dela Dalnic, Nicolae S. Nicolae avea să moară.

După întoarcerea din permisie el trecu în rândurile pionerilor regimentului şi făcuse atâtea posne şi atât râsese de îmbelşugat, încât foştii camarazi ai lui îmi povestiră mai târziu, când aveam a ne întâlni din nou pe frontul Odesei, o adevărată halima.

Ei povesteau râzând, deşi Nicolae S. Nicolae murise.

Cât de mărunţei şi de şăgalnici vor fi fost îngerii care veniră să-l culeagă de pe pământ...

Scoborîrăm la Murgeni, unde era spitalul divizionar. Acolo ni se extraseră schijele şi furăm pansaţi cumsecade. Vasile nu se despărţi de mine. El fusese lovit la mâna dreaptă şi cum o purta agăţată pe după gât, învăluită

în bandaje, mâna lui semăna cu un sugaciu adormit în scutece proaspete.

— Te doare, Vasile ?

— Nu mă doare, dar mi-e frică de amorţeala asta care nu mai trece.

Nici pe mine nu mă mai durea. Din clipa în care asvârlisem schija, piciorul meu îşi recâştigase mobilitatea. Puteam să mă sprijin pe el şi să merg şchiopătând.

In Murgeni nu întârziarăm decât câteva ceasuri. Ne-ar fi fost şi peste mână (respectiv peste picior) să rămânem acolo. Noi înşine răniţi, nu puteam închide ochii asupra celor ce se vedeau acolo. Veneau biete trupuri sfârtecate, în care numai era nici atâta vieaţă ca să se poată tângui.

Doctorii alegeau după gravitatea rănilor. Cei mai uşor, care se puteau transporta, erau trimişi mai departe în ţară. Alţii, care necesitau intervenţii grabnice, fuseseră instalaţi în paturi, iar pentru cei fără de nădejde, cu mădularele prea sfârtecate, era o cameră deosebită, unde doctorii nu-şi prea mai făceau de lucru. Acolo trebăluiau două călugăriţe negre şi un preot cu ochii cerniţi.

Plecarăm întristaţi pentru cele ce rămâneau în urma noastră şi bucuroşi pentru cele dinainte.

Mergeam în ţară !

Pătrunderea dela Bogdăneşti avea să năruie tot frontul Ruşilor. Ce bine!

Lui Nicolae S. Nicolae nu îi ajungea armonica lui. Cânta cu nările, cu ochii şi cu turbanul lui de strengar. Din când în când, când se întâmpla să-l săgeteze durerea, se mai încrunta. Şi cum trecea junghiul începea din nou. O, cicatrici de astea se mai puteau vedea pe ţeasta capului său, deşi — Doamne iartă-ne — Nicolae N. Nicolae nu mai făcuse niciun război! Acolo era răbojul unor întâmplări pitice şi iuţi, pe care ţi le povestea dintr'o răsuflare.

La Bârlad furăm debarcaţi iară, deşi am fi putut merge înainte. Căci nici acolo nu ne oprirăm mult. Spitalele apropiate de front erau menite să adăpostească pe cei loviţi mai crunt şi al căror transport ar fi fost mai greu. Dormirăm numai o noapte acolo. Cea dintâi noapte cu saltele şi cearceafuri, într'o încăpere răcoroasă şi curată!

Trecuseră multe luni de când nu ne mai întâlniserăm cu aşa ceva.

Prin corturi, în pădure sau pe câmp, prin sărăcăcioase căsuţe de ţăran şi mai apoi în adăposturi aşternute cu trestie!

Acum eram într'un pat care făcea el singur cât amândouă picioarele mele. Vasile alături. Alunecarăm între cearceaşuri, cum alunecă

albina în potirul florilor şi sorbirăm un somn înmiresmat ca ambrozia.

Dimineaţa ne trezirăm pe lumină, odihniţi şi cu ochii limpezi. Iadul dela Ţiganca stăruia în mintea noastră ca o poveste ascultată de mult.

Toate erau pe placul nostru. Vasile se sculase şi deretica patul cu mâna stângă. Voii să mă ridic şi eu, dar pacoste! piciorul nu mai mişca deloc. Mă rostogolii lângă pat şi încercai cele mai iscusite sărituri. Dar doctorul nu se lăsă înduplecat. Imi oprise biletul galben dela postul de prim ajutor şi mă înştiinţă că n'are cum să-mi dea drumul înţepenit cum eram. Vasile urma să plece.

— Dacă astăzi nu mă lasă să plec, mâine nu voiu mai fi eu în stare, chiar dacă doctorul s'ar înduplecа să-mi dea drumul. Trebue să plecăm împreună, Vasile!

Făcui câteva mişcări forţate, încercând să mă reazim în picior. Sudoarea mă năvăli repede. Dar, în sfârşit, cu durere şi cu sudoare puteam face câţiva paşi. Vasile mă luă în spinare şi mă duse de-a-dreptul la sala de pansament, unde se afla şi doctorul salonului nostru. Şi acolo, cu fălcile încleştate de durere, deschisei uşa şi mersei singur până înaintea doctorului.

— Poate, domnule doctor, uite.

Eu nu-mi mai puteam descleşta fălcile, dar

Vasile mai stărui puţin şi doctorul se îndupleca. Imi înapoie foaia şi eu plecai călcând pe foc. Dela uşă spatele lui Vasile mă readuse la pat. Aveam vârteje. Rana mă ustura sălbatic.

— Dă-mi apă!

Vasile îmi aduse apă, îmi sprijini capul ca să beau şi mă fricţionă pe piept. Dar eu leşinasem. El nu chemă însă pe nimeni. Ghicise că n'am să mor de leşinul acela.

Şi cu toate greutăţile, noi trebuia să plecăm împreună.

Mă trezii târziu. Leşinul meu, sub zelul sanitar al camaradului care mă fricţionase tot timpul, se preschimbă în somn.

După amiază plecarăm. Biletul galben care redevenise al meu şi dorinţa de a pleca cu Vasile învinseseră durerea. Autobuzul ne duse până la gară.

In tren fu mai uşor. Era plin cu răniţi şi cu femei albe ca zahărul şi pline de fructe, de ţigări şi de biscuiţi. Când îl găsirăm şi pe Nicolae pe care-l pierduserăm la Bârlad, nu ne mai lipsi nimic.

Vagoanele, deşi erau alese dintre cele mai alintate, sguduiau totuşi, destul de tare pentru rănile noastre noui. Eu mă aşezasem în fel şi chip.

Ardea.

Vasile crezuse că trebue să mă încurajeze

şi o făcu în felul lui. Adică : ce te vaeţi aşa, ca o babă ? Veselia lui Nicolae S. Nicolae fu mai terapeutică. El ne prezentă, pe rând, cicatricele de pe cap ; şi făcu asta povestind atâtea sugubeţenii, încât trebuirăm să râdem din plin. Şi peste sguduirile trenului veniră cele ale râsului. Dar aşa mergea mai uşor. Durerea îşi căpătase un rost.

In ferestrele vagoanelor era verdeaţă şi senin. Două avioane ne întovărăşiră tot timpul până la Buzău.

Acolo furăm coborîţi. Dar în zarva de pe peron ne risipirăm. Sârguinţa noastră de a rămâne împreună a dat greş într'o clipită. In maşina în care mă urcară pe mine nu era Vasile. Nici Nicolae S. Nicolae. Pe el nici nu l-am mai văzut de atunci. Cea din urmă imagine ce-o păstrez despre el este cum stătea în fereastra vagonului şi arunca nasturi în căştile soldaţilor care-i treceau pe dedesubt.

Spitalul în care aveam să întârzii multe zile şi cele mai grele, era înfiinţat de curând. Transportul de maşini al nostru era al doilea. Saloanele erau aproape goale. In câteva zile aveau să se umple şi ele cu camarazi răniţi în fel şi chip, în timp ce propria mea rană urzea dureri tot mai aprinse.

Patul mă înlănţuise. Micile plimbări mă ameţeau repede şi mă inundau de sudoare. Rana mă ustura de parcă aş fi pansat-o cu

glaspapir. Dar erau acolo alţii, printre care eu nu îndrăsneam nici să gem.

In patul de lângă uşă veni sergentul voluntar Preajbă, dela pioneri. Fusese rănit la picior, ca şi mine, dar rana lui cangrenase şi doctorii îi împănaseră piciorul cu tuburi de cauciuc.

Suferea atât de mult încât i se sbârcise faţa şi îmbătrânise bietul voluntar din contingentul patruzeci şi doi, încât străinii care intrau în salonul nostru îl socotiră drept cel mai bătrân.

Când îl încingeau durerile, voluntarul Preajbă sta de vorbă cu ele într'un monolog sinistru, care ne făcea să tragem păturile peste cap. Sau vorbea piciorului său, în timp ce ochii i se împăiejeneau de durere.

— De ce mă torturezi aşa ? Nu eşti tu piciorul meu ? Nu simţi cum eşti legat de mine ?

Două săptămâni s'a tânguit astfel. I se făcură câteva operaţii.

Când îşi venea în fire vorbea cu noi; şi întotdeauna ne împărţea pachetele ce i le aducea taică-su de acasă.

Era dintr'un sat din apropierea Buzăului.

Intr'o noapte, după ce-şi dojenise piciorul ca întotdeauna, sergentul Preajbă muri.

Şi a doua zi, când taică-său intră în salonul nostru cu legăturica în mână, noi nu avurăm

putere să-i spunem nimic. Dar îl privirăm îndelung ; şi bătrânul înţelese.

El izbucni în plâns, prăbuşindu-se peste patul gol.

Copilul plecase de acolo.

Bătrânul plânse multă vreme. Nimeni nu încercă să-i spună vreo vorbă. Dar la urmă, istovit de lacrimi, el avu puterea să-şi cheme în inimă mângâierea cea mai de pe urmă :

— Dragul tatii flăcăiaş, el a murit pentru Ţară !...

Şi îmbrăţişându-ne pe fiecare, plecă bătrânul Preajbă, după ce ne lăsă nouă legăturica ce-o adusese feciorului său.

. . . . . .

— Dragul tatii flăcăiaş, el a murit pentru Ţară !...

INSTITUTUL DE
ARTE GRAFICE
„C U G E T A R E A“
P. GEORGESCU-DELAFRAS
BUCUREȘTI, IV
STR. POPA NAN, 21

Iar cele dintâi bubuituri de tun ne găsiră treji, de parcă în inimile noastre ar fi răbufnit mai întâi. In locul tăcerilor îngreunate de pândă şi aşteptare de până acum, de pe poziţiile noastre, un tun ne trimise abecedarul unui limbaj pe cât de infernal pe atât de limpezitor.

Spaţiile răscolite hăuliră o vreme, purtând pe deasupra apelor misiva celei mai depline noutăţi.

Intre noi şi cei de peste ape s'a iscat deodată ca o punte de întunerec pe care zorile n'o vor mai destrăma-o.

După ce tăcuserăm atâta vreme iscodindu-ne din ascunzătoare, tunul nostru vorbi neaşteptat şi puternic. Un singur cuvânt de-al lui schimbase într'o clipită sufletele noastre şi înfăţişarea lucrurilor din jur.

Toate, toate vor fi altfel decât până acum.

El tăcu apoi, ca pentru a da răgaz de înţelegere deplină celor cărora le vorbise.

Izolată în linişte şi întunerec, cea dintâi lovitură de tun lămurise zorile asupra rostului său sărbătoresc. Soldaţii noştri o salutară întinzând braţele spre înalturi şi zâmbind îndeolaltă.

Dar nimeni nu scotea o vorbă.

Clipa era împovărată de înţelesuri atât de adânci, încât vorbele-şi pierduseră rostul.

Ii vedeai pe unii cercetând armele lor, în